TÜRKLERİN
DENİZ
MUHAREBELERİ

Genelkurmay Başkanlığı IX. Şube

Türklerin Deniz Muharebeleri

II. Cilt 6. Kısım

Baba Hasan Ve Mısırlı Oğlu İbrahim ve Mezemorta Hüseyin paşalar devri

Yazan
Deniz Lisesi ve Harp Okulu Tarih Öğretmeni
Fevzi Kurtoğlu

içinde 12 tane resim, kroki ve tablo vardır.

1940

İçindekiler

Mehazlar

1 — Silâhtar Fındıklılı Mehmet efendi tarihi : I. cilt (1065 - 1095 H.) matbudur.

2 — Silâhtar Fındıklılı Mehmet efendi tarihi : II. „ (1095 - 1106 H.)

3 — „ „ „ „ „ : III. „ (1106 - 1133 H.) El yazısı olarak Bayezit camiinde Veliddin efendi kitaphanesinde 2369 numarada ve Darülfünun kitaphanesinde 57 (2320 Yıldız) birer nüshası vardır.

4 — Gülşeni hulefa II. cilt (1067 - 1188) matbu olup İkinci Mahmudun emrile 1249 H. de telif edilmiştir.

5 — Mezemorta Hüseyin Paşa : Bahriye Kaymakamlarından merhum Saffet Bey tarafından neşredilen resmî vesikalar (Matbudur)

6 — Filâsalar : Bahriye Kaymakamlarından merhum Saffet Bey tarafından neşredilen resmî vesikalar (Matbudur)

7 — (Eçonyo) nun Venedik tarihinden merhum Ali Fahri Beyin tercüme ve deniz mecmualarında neşrettiği makaleler.

8 — Muharebatı bahriyei osmaniye : Süleyman Nutki Bey (İstanbul 1307) Deniz matbaası.

9 — Tarihi Raşit.

10 — (1714 - 1718) Türk - Avusturya - Venedik seferi : Feridun Bey Askerî matbaa 1932

11 — Baltacı Mehmet Paşa ve büyük Petro : Ahmet Refik Bey 1327 İslâm ve Askerî kitabhanesi neşriyatından.

12 — Memaliki osmaniyede demirbaş Şarl : Ahmet Refik Bey tarih encümeni külliyatından 1332

13 — Muhtasar Rus tarihi : Mütercimi İsmail Hakkı Bey 1392 Ebüzziya matbaası.

14 — Mir'atı zafer (Hüseyin Alevî bin Hacı Ahmet Bursalı) Zabit zümrei sibahiyani der Bursa) donanma mecmualarında tefrika edilmiştir.

15 — Büyük Petro ve ikinci Katerina zamanlarında Rus donanması : Risalei mevkutei bahriye 1332.

16 — İlk Rus donanması : 1695 - 1711 risalei mevkutei bahriye 1335.

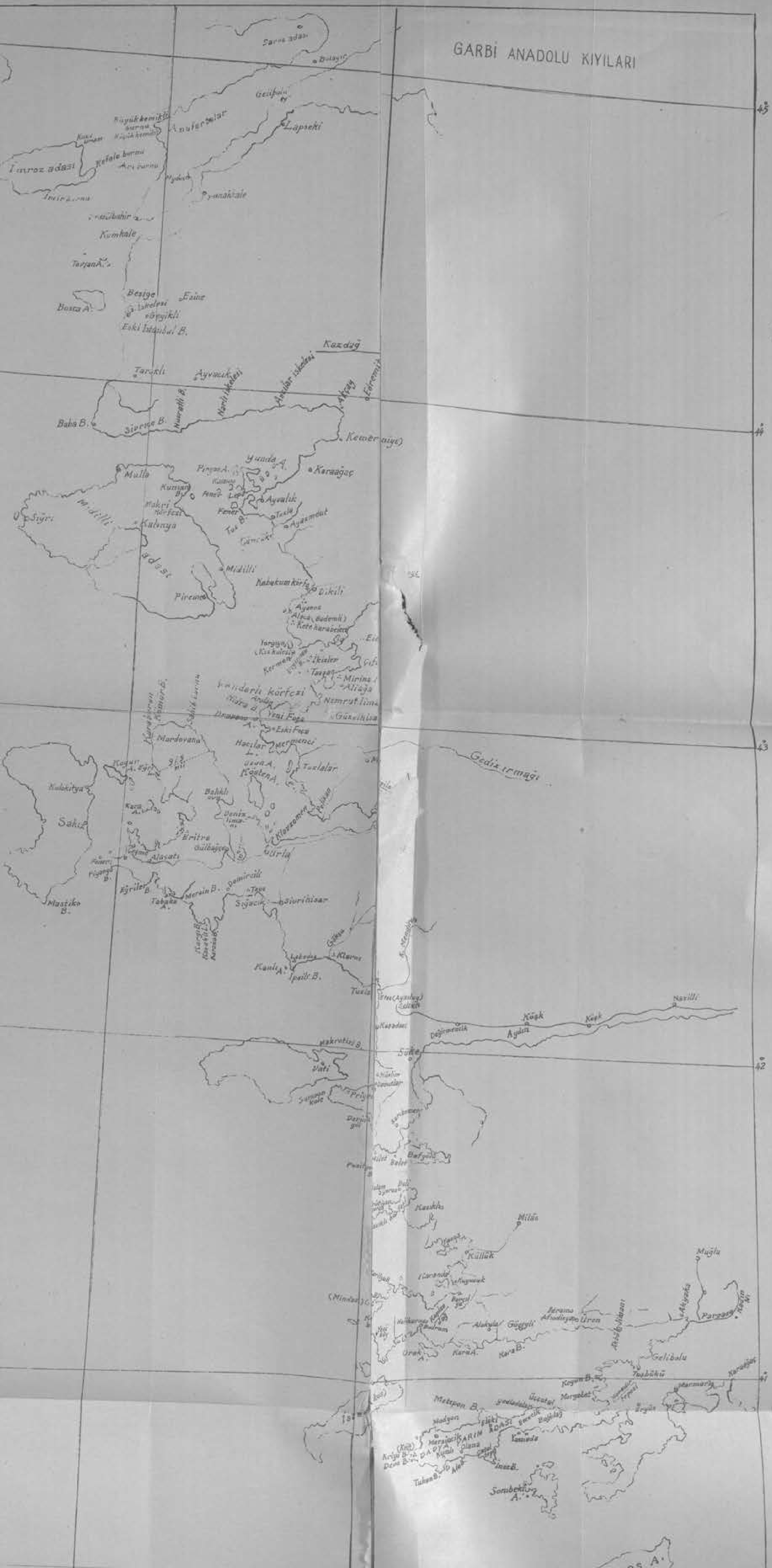
17 — Gazavatı Nadir Efendi veya (Fetihnamei Mora) Darülfünun Kü. el yazısı.

18 — Rus membalarına göre Pirut vak'ası : Ahmet Muhtar Paşa tarafından tarih encümeni külliyatında 45 : 46 No. münderiç bir makale

19 — Venedik bahriyesi : İngilizce The Navy of venice By Alethea 1910

20 — Fransız bahriye tarihi (Histoire Maritim de France - Leon galrin)

21 — Amiral Ritmaverin Almanca bahriye tarihi (Seekrige und Seekriegs Wesen Rudolph Rittmeyer) Berlin 1911.

GARBİ ANADOLU KIYILARI
İmroz adası
Lapseki
Kumkale
Ayvacık
Kazdağ
Baba B.
Midilli
Ayvalık
Dikili
Mardovana
Sakız
Alaçatı
Gediz ırmağı
Sığacık
Söke
Aydın
Küllük
Milâs
Muğla
Gelibolu
Marmaris

17 nci asrın ikinci nısfında yelkenli muharebe gemilerinin terakkiyatı

1

Tekne ve yelken tertibatında terakkiyat: - Seyir aletlerinde terakkiyat: - Silâhlarda terakkiyat: - Gemi topçuluğunun esaslı terakkisi: - Ateş gemileri: - Havan gemileri :- Gemi sınıfları :- Subay ve erat (Mürettebat) :- Subaylar :- Erat :- Subay ve erat maneviyatı :- Muharebe tarzı ve tabiye:- Filolar:- Filoların teşkilâtı:-

Tekne ve yelken tertibatında terakkiyat :- Bundan evvelki kısımda yelkenli muharebe gemileri inşaatının 1650 senesine kadar olan terakkiyatını takip etmiş ve bu gemilerin esas silâhı olan topların bordalara yerleştirildiğini yazdığımız gibi İngiliz gemilerinden iki ve üç güverteli bir kaç muharebe gemisini nümune olarak göstermiştik.

17 nci asrın ikinci nısfında yani 1650 senesinden 1700 senesine kadar geçen yarım asırlık müddet zarfında muharebe gemileri inşaatında yeni terakkiler husule geldi. İkinci Holanda - İngiltere harbindeki tecrübelerden istifade edilerek yapılan (1672 - 1674) III. cü Holanda - İngiltere harbine iştirak eden yeni gemiler bu terakkiyatı göstermektedirler.

Bundan evvelki harplerde gerek İngiliz ve gerekse Holanda filolarının bir kısmını ticaret gemileri teşkil ettikleri halde bu son harpte ticaret gemilerinin miktarı son derece azaltılmış ve bunların yerine yalnız harp maksadile inşa edilmiş yelkenli muharebe gemileri kullanılmıştır.

Şimdiye kadar yalnız İngiltere, Holanda, Danimarka, İsveç gibi şimal hükûmetleri tarafından kullanılan kalyonların ehemmiyetini diğer milletler de takdir etmişlerdi. Fransızlar 1660 senesinden itibaren Colbertin mesaisile Rişelyonun vazettiği esaslar dahilinde yeniden bir donanma vücude getirdiler.

Girit harpleri esnasında çektiri filolarından başka kalyon filolarına da sahip olduğunu gördüğümüz Venedikliler, gemi inşaatındaki terakkiyatı takipte ihmal etmediler. Tunus, Cezayir, Trablusgarp yani garp ocakları da kalyon filoları vücude getirmekte zaman kaybetmediler. Girit harpleri esnasında Türkiye İmparatorluk donanmasına kıymetli hizmetler ifa ettiler. Şimdiye kadar kalyon filoları teşkiline ehemmiyet vermemiş olan Türkiye hükûmeti dahi noktai nazarını değiştirmeğe

mecbur oldu ve ilerde göreceğimiz veçhile 1684 senesinde Veziriazam Kara Mustafa Paşa 10 kalyondan müteşekkil bir filo vücude getirdi.

Bu devrenin başlangıcında muharebe gemilerile ticaret gemileri biribirinden farklı olarak inşa edilmeğe başlandı. Muharebe gemileri daha mukavim olarak inşa ediliyor ve daha iyi teslih ediliyordu. Bu suretle ticaret gemilerinin muharebe kudreti daha dun kabiliyette kalıyor Hindi şarkî ve Hindi garbî kumpanyalarının büyük gemileri bile maksada kâfi gelmiyordu. Halbuki; bu gemiler arasında bazıları ve hususile Holandalıların şarkî Hint kumpanyasına ait olan 30 topluk gemiler vardı.

Bundan sonraki harplerde muharebe gemilerine şimdiye kadarkilerden daha büyük vazifeler verildiğinden yine İngilizler başta olmak üzere gemi inşaatının miktarı arttı ve gemilerde yeniden bir takım tadilât yapıldı. Şurasını kaydetmeliyiz ki; İngilizler bidayette tercihen küçük veya orta büyüklükte gemiler inşa ettikleri halde bu devrede daha çok top taşıyan gemiler yaptılar. İngiliz ve Holanda filoloru hakkında bir fikir edinebilmek için 1672 senesinde vukubulan (Solebay) muharebesine iştirak eden iki taraf gemilerini gösteren cetvele bakınız.

İngiltere		Holanda	
Gemi	Toplu	Gemi	Toplu
6	90	3	80 — 90
2	80 - 90	14	70 — 80
3	70 — 80	26	60 — 70
8	60 — 70	12	50 60
21	50 — 60	6	40 — 50
5	40 — 50	6	30 — 40
8	30 — 40	22	Küçük gemiler
30	Küçük gemiler	36	Ateş gemileri
16	Ateş gemileri		

Bu cetvelde görüldüğü veçhile büyük gemilerin miktarı az olup (50 : 70) toplu gemiler diğerlerinden daha fazla idi. Çünkü; büyük gemiler hâlâ kullanışsızdı ve denize mukavemetleri azdı.

Bunlarla sahillerde ve fena havalarda seyir tehlikeli idi ve diger gemilerden daha fazla masrafla vücude getiriliyordu.

Zaten o zamanki tabiye tarzına nazaran pek büyük gemilere ihtiyaç yoktu. Yalnız amiral gemisi veyahut grup komutanlığını ifa edecekler için büyük gemi tahsis etmek kâfi geliyordu. Fakat 17. ci asrın ikinci nısfında muharebe tarzı değişti ve gemi inşaatında husule gelen yeni terakkiyat dolayısile daha büyük ve daha çok top taşıyan gemiler inşasına başlandı ve bu terakkiyat 18. ci asırda dahi devam etti. Bu suretle

80 toplu gemiler evvelâ üç güverteli oldukları halde sonraları gemi tekneleri daha büyüdüğü cihetle iki güverteli olarak yapıldılar.

Bu devrede yapılan İngiliz gemilerinin uzunluklarının genişliklerine olan nisbeti değişti. Evvelce 3 : 1 olan bu nisbet şimdi $3\frac{1}{5}$: 1 ve hattâ 17. ci asrın nihayetinde 4 : 1 şeklini aldı ve ayni zamanda gemilerin su kesiminden yukarı kısımları daha alçak ve güvertedeki tesisat daha küçük ve daha güzel bir şekilde yapılmağa başlandı. Su kesimi altındaki kısımlarda daha fazla sürat temin edebilmek ve daha fazla top yerleştirebilmek maksadile düz olarak yapıldı. Eski Fransız muharrirlerinden SEİGNELAY İngilizlerin bu tadilâtına “ gemilerini firkateyinleştirdiler „ demiştir.

Bu yeni inşaata nümune olarak 1640 senesinde akıncı gemisi olarak inşa edilen ve 1649 senesinde harp filosu için mubayaa edilmiş olan 379 tonluk ve 90 kadem tul, 28 kadem arzında 30 toplu olan CONSTATWARWİK'ı gösterebiliriz. Daha sonraları buna benzer gemiler çoğaldı. 1649 da inşa edilen 778 tonluk ve 116 kadem tol $34\frac{3}{4}$ kadem arzında ve 64 toplu SPEAKER kalyonu da ayni tarzda inşa edilmişti ki; sonraları ismi değiştirilen bu geminin MARY namile 1666 senesinde İngiliz donanmasında üçüncü sınıftan bir hattıharp gemisi olarak mukayyit bulunduğunu görüyoruz.

Nuharebe gemilerinin bu terakkiyatı ümit edildiğinden daha ziyade betaetle ilerledi. Daha uzun müddet büyük gemilerin denize mukavemetleri ve seyir kabiliyetleri mahdut kaldı. Hususile çok dalgalı ve çok rüzgârlı havalarda yelken ile seyir esnasında geminin muvazenesini muhafaza çok güç oluyordu.

Ancak yavaş yavaş firkateyn tarzındaki inşaat iki ve üç güverteli büyük gemilere de tatbik etmek imkânı hâsıl oldu. 1700 senesinde bile Şimaldenizinde dolaşan harp filoları kış mevsiminde limanlara çekilmek mecburiyetinde kalıyorlardı. Fırtınalar ve uzun geceler esnasında büyük gemilerle seyrüsefer çok tehlikeli oluyordu. Akdenizde dolaşan gemiler dahi ayni vaziyette idiler. Zira henüz yelken donanımlarında daha çok noksanlar vardı. Uzun müddet yelkenlerin yuvarlak yani (Torba) şeklinde olması icap ettiği zannedilmişti. Bundan dolayı yelkenler, kendi direk paylarından daha uzun olarak yapılıyordu ve alt yelkenler esas yelken olarak kaldı. 1720 senesinde bile yelkenler geminin güvertesine tesbit ediliyordu.

Maamafih bu devre esnasında babafingo yelkeni esas yelken oldu ve bu devrenin nihayetine doğru da direkler arasında Velena denilen yelkenler zuhûr etti. Mizena direğine randa yelkeni açıldı ve bu direğin alt kısmına tirinket yelkeni koymaktan vazgeçildi. Gemi teknelerinin

gerek su üstündeki ve gerekse su altındaki kısımları daha müsait bir şekil almağa başladı ve yapılan tecrübelere istinaden gemi teknesile taşıyacağı yelken arasında bir nisbet tesbit edildi ve 18 inci asrın ilk nısfında rüzgâr altında bulunan sahillerden açabilmek için kifayet edebilecek derecede muvazene temin edilmiş ve yelken tertibatları ıslah edilerek rüzgâra seyretmeleri imkânı hâsıl olmuştu. Böyle olmakla beraber henüz üç güverteli gemiler kullanışsız ve ağırdı bu sınıf gemiler 18 inci asrın ortalarına doğru bile kış mevsimlerinde muattal kalıyorlardı. 1692 senesinde Fransızların ROYAL LUİ isimli bir kalyon inşa etmişlerdi ki; bu gemi İngilizlerin Royal Süveren ile mukayese edildiği zaman su üstündeki aksamının daha düzgün ve kıç tarafının daha alçak ve kasaralarının daha ufak olduğunu görürüz.

Fakat yelken donanımında pek az tadilât vardı. Bu gemi 186 kadam tul ve 51 kadem arzında olup 108 top ve 900 mürettebata malikti. Gemi filikaları grandi direğile mizana direği arasına yerleştiriliyor ve halatlarla bağlanıyordu ve henüz filikalar için sabit mahallere matafo-ralar yapılmamıştı.

Gemileri, tahtalarını oyan kurtlardan muhafaza etmek ve sürati yükseltebilmek için üst güverteyi düz bir şekilde yapmak için çok uğraşıldı. 16 ncı asırdan beri İspanyada hattâ İngiliz ticaret filosunda gemileri bir kurşun tabakasile kaplıyorlardı. Fakat kurşun tabakaların mevcudiyeti geminin demir aksamına tesir ederek bir tahammuz vücude getirdiği cihetle bu usûl İngiliz muharebe gemilerine tatbik edilmedi. Daha ziyade tatbik edilen husus iki kat ince tahta arasına katranlanmış hayvan kılları koymak veya boya ile muhafazaya çalışmaktı. Gemileri bakırlamak suretile bulunan çarei hal daha sonraki zamanlara aittir.

Seyir aletlerinde terakkiyat :- Şimdiye kadar dümenler yekelerle idare ediliyordu. 17 nci asrın nihayetlerine doğru dümen dolabı kullanılmağa başlandı. Pusulalar da fennî ıslahata uğradı. Pusula hatalarına dikkat edilmeğe başlandı. Hattâ 1699 - 1700 senelerinde pusula hatalarını tesbit etmek üzere bir İngiliz harp gemisinin sureti mahsusada Atlas Okyanusunun cenup taraflarına gönderildiğini biliyoruz. Bu gemi mevki tayini için de bir takım tecrübeler yaptı ve nihayet 1731 senesinde HADLEY tarafından REFLEXİONT Guadrant aleti vücude getirilerek Kamerin irtifaını rasat ederek mevki tayini imkânı hâsıl oldu. Yıldızları rasat ederek mevki tayini için yardım cetvelleri tadil edildi ve 1675 te GREENVİCH rasathanesi bu maksatla tesis edildi ve gemilerde mufassal seyir jurnalları tutulmağa başlandı. İngiltere sahilleri iskandil edilerek deniz haritaları yapılmağa başlandı. EOLİYSSTON feneri 1698 de ziyasını neşre başladı.

Silâhlarda terakkiyat :- Bu devrede topların imalâtında bir tekâmül olmadı ise de bunların istimalini kolaylaştıran vasıtalar ıslah edildi. Top lumbar kapakları su kesiminden daha yüksek ve biribirinden daha açık olarak yapılmağa başlandı. Bu suretle topların araları açılınca lumbar kapakları daha büyük yapıldı ve topları başa ve kıça doğru daha fazla dirisa ettirmek imkânı hâsıl oldu ve toplar dirisa edildikleri zaman diğerlerine mâni teşkil edemez oldular ve daha iyi cins barut kullanmağa başlandığından toplara konulan barutun miktarı azaltıldı. Topçu mürettebatının yetiştirilmesine çok ziyade itina edildi. Bu hususa çok ehemmiyet veren İngilizlerin 1670 senesinde her çaptaki topların kaç kişi tarafından kullanılacağını tesbit ettiklerini görüyoruz.

Şimdiye kadar pek çok olan topların nevileri tahdit edildi ve 1700 senesinden itibaren toplar eski isimlerin yerine demirden mamul olan mermilerinin sıkletlerine göre isim almağa başladılar. Bu tarihte İngilterede kullanılan topların nevilerini gösteren aşağıdaki cetvele bakılacak olursa bu topların gerek namlu kutru ve gerekse mermi sıkleti itibarile eski toplara tekabül ettiği ve yalnız barut haklarının azaldığı görülür.

			Eski isimleri	Çapları	Barut hakları
42	fundluk	toplar	Canonserpantin	7,03	17 libre
32	„	„	Demicanon (Bastard)	6,43	14 libre
24	„	„	Canonpetra	5,83	11 libre
18	„	„	Culverin	5, 3	9 libre
12	„	„	Basilsko	4,64	6 libre
9	„	„	Demiculverin	4,22	4 2/3
6	„	„	Saker	3,67	3
4	„	„	Minion	3,22	2
3	„	„	Falcon	2,91	1 2/3
1/2	„	„	Falconet	1,69	1/3

Bu toplardan Falconet'ler bir mihver üzerinde mütaharrik küçük toplardı kullanılan mermilere gelince: Dolu taneler, boru ve zincirli mermiler veyahut borularla ve zincirlerle biribirine bağlanmış yarım mermiler kullanılıyordu. Zincir mermiler, daha ziyade yelken aksamını tahrip için kullanılıyordu. Bunlardan başka Paquet'defer denilen ve demir parçaları ile dolu bir nevi şarapnel bulunduğu gibi havan gemileri de yangın mermileri kullanıyorlardı. El silâhlarına gelince; mosket denilen tüfekler, tabancalar, süngüler, rampa kancaları, rampa baltaları ve rampa muharebelerinde top mazgallarını müdafaa için kullanılan rampa mızırakları gibi şeylerden ibaretti.

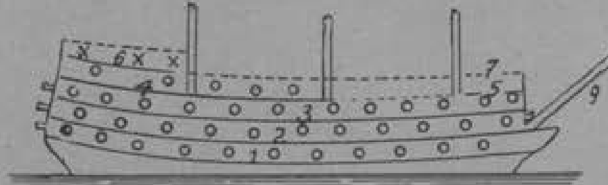
Gemi topçuluğunun esaslı terakkisi :- Gemi topçuluğunun esaslı terakkisi bu silâhların bir plân mucibince tabiye edilmesinde olmuştur. Gemiler sınıflara ayrıldı ve her büyüklükteki geminin taşıyacağı topların adedi ve bunların çapları tesbit edildi ve her bataryaya ayni cinsten toplar konuldu. Aşağıya koyduğumuz cetvel İngiliz donanmasında kullanılan gemilerin taşıdıkları topların güvertelere nasıl taksim edildiklerini göstermektedir ve bu taksimat cetvelde görüldüğü veçhile muhtelif zamanlarda değişmiştir. 42 ve 36 funtluklar ağır ve 9 : 24 funtluklar orta ve bundan aşağı olanlar hafif toplar telâkki edilebilirler. Bu cetvelin tetkikından anlaşılacağı üzere evvelâ ağır toplarla silâhlandırılan 20 : 40 toplu küçük gemilere daha küçük çaplı toplar konulduğunu görüyoruz. Büyük çaplı toplar daha ziyade 80 : 100 toplu büyük gemilerin alt kat bataryalarını teşkil ediyorlar. 22 funtluk toplar ise 60 : 70 toplu gemilerde kullanılıyor ve hattâ sonraları bu topların çapları 24 funta indiriliyor. Nazarı dikkatimizi celbeden diğer bir husus da 20 : 50 toplu küçük gemilerin iki güverteli oldukları halde bu devrin sonlarında 40 toptan aşağı gemilerin tek güverteli olarak yapılmalarıdır. 1750 senesine kadar muharebe gemisi olarak kullanılan 44 : 50 toplu gemiler iki güverteli olarak yapılıyordu.

İngiliz gemilerinde topların adetlerine göre taksimi

Bataryalar

Mürettebat	Kıç üstünde ve 4. güverte	Üs kat	Orta kat bataryalar	Alt kat	Seneler	Gemilerin taşıdığı top
815	14 - 5 funtluk	28 - 6 funtluk	28 - 18 funtluk	26 - 42 funt	1652	
	4 - 18 »					
815	16 - 16 »	28 - 9 »	28 - 24 »	26 - 42 »	1677	100
	4 - 3 »					
870	16 - 6 »	28 - 12 »	28 - 24 »	28 - 42 »	1719	
	10 - 5 »	26 - 6 »	26 - 18 »	26 - 42 »	1652	
730	10 - 5 »					
	2 - 18 »	26 - 9 »	26 - 24 »	26 - 32 »	1677	90
600	16 - 6					
	2 - 3 »	26 - 6 »	26 - 18 »	26 - 32 »	1719	
680	12 - 6					
650	12 - 6 »	24 - 6 »	24 - 18 »	26 - 42 »	1652	
	8 - 9 »	24 - 6 »	24 - 18 »	24 - 32 »	1677	
520	2 - 18 »					80
	8 - 6 »	24 - 6 »	26 - 12 »	26 : 32 »	1719	
520	4 - 6 »					
460	18 - 5 »	26 . 6 »	—	26 - 32 »	1652	
	4 - 3 »					
460	16 - 6 »	26 - 12 »	—	26 - 32 »	1677	70
	4 - 3 »	26 - 12 »	—	26 - 24 »	1719	
480	18 - 6					

Mürettebat	Kıç üstünde ve + güverte	Üs kat	Orta kat bataryalar	Alt kat	Seneler	
	10 - 5 funtluk	22 - 6funtluk	—	24 - 32 funt	1652	60
280	2 - 3 »	24 - 12 »	—	24 - 24 »	1677	
340	10 - 6 »					
	2 - 3 »	26 - 9 »	—	24 - 24 »	1719	
365	10 - 6 »					
180	10 - 5 »	18 - 6 »	—	20 - 32 »	1652	50
	2 - 3 »					
240	6 - 6 »	22 - 6 »	—	22 - 18 »	1677	
260	6 - 6 »	22 - 9 »	—	22 - 18 »	1719	
—	—	—	—	—	1652	40
180	4 - 3 »	18 - 9 »	—	20 - 9 »	1677	
190	— »	20 - 6 »	—	20 - 12 »	1719	
135	4 - 5 »	10 - 5 »	—	18 - 32 »	1652	30
	2 - 3 »					
130	4 - 3 »	8- 6 »	—	9- 18 »	1677	
135	2 - 4 »	20- 6 »	—	8- 9 »	1719	
50	2 - 4 »	— »	—	16- 32 »	1652	20
85	4 - 5 »	— »	—	6- 16 »	1677	
115	4 - 5 »	— »	—	6- 20 »	1719	

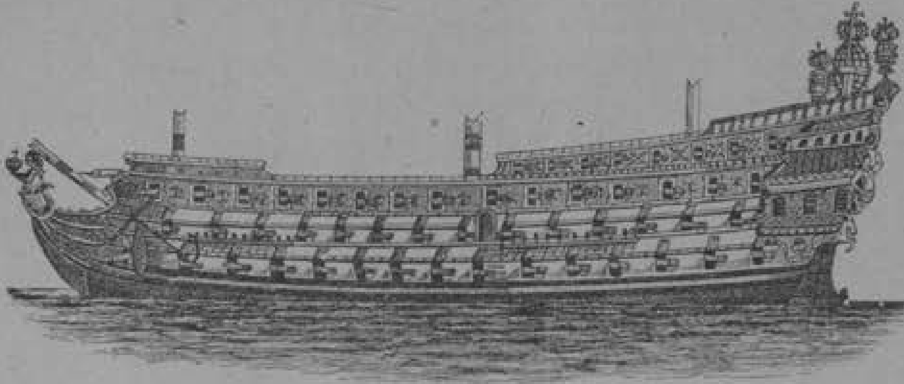

İki ve üç güverteli gemilerde topların tabiye tarzını gösteren şekil

1 — Lover deck - Alt kat batarya güvertesi
2 — Middel deck - Orta » »
3 — Main Middel deck - Ana güverte veya (Güverte)
4 — Hall veya Quarter deck - yarım güverte ve 4 ncü güverte
5 — Far » güverte
6 — Sefer güvertesi .
7 — Baş üstü güvertesi
. . . . . . Küpeştelerin üst kenarları
. . . . . . Her zaman bulunmıyan güverte

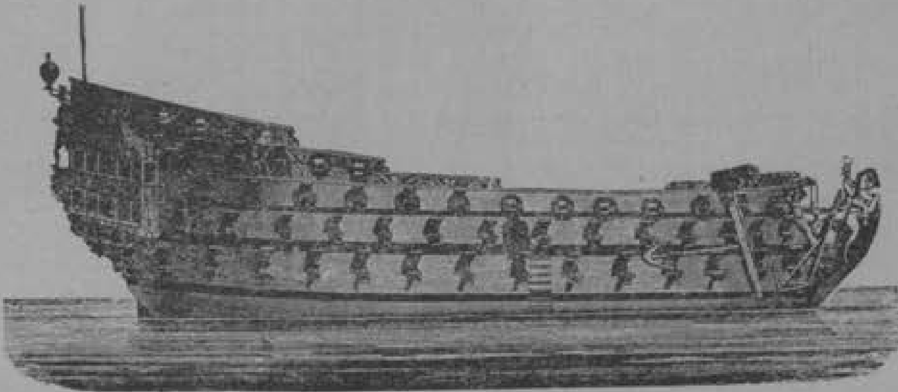
İki güverteli gemilerde alt kat güvertesi yoktur. 3 № ile gösterilen üst güvertenin pruva direğile grandi direği arasındaki kısmının üstü her zaman örtülü yapılmazdı. Bu şekilde küçük gemilerde o zaman üst güverte bataryasının bu kısmına toplar konulmazdı. Bu kısmın üstü tamamile kapalı olduğu zaman 4 № ile gösterilen yarım güverte ile 5 № ile gösterilen ön güverte yekdiğerine merbut oluyordu. Bu suretle - Apper deck - üst güverte vücude geliyordu.

8 — № ile gösterilen baş taraf hemen hemen düz olarak yapılıyordu. Buradaki toplar serbestçe ateş edebiliyordu.

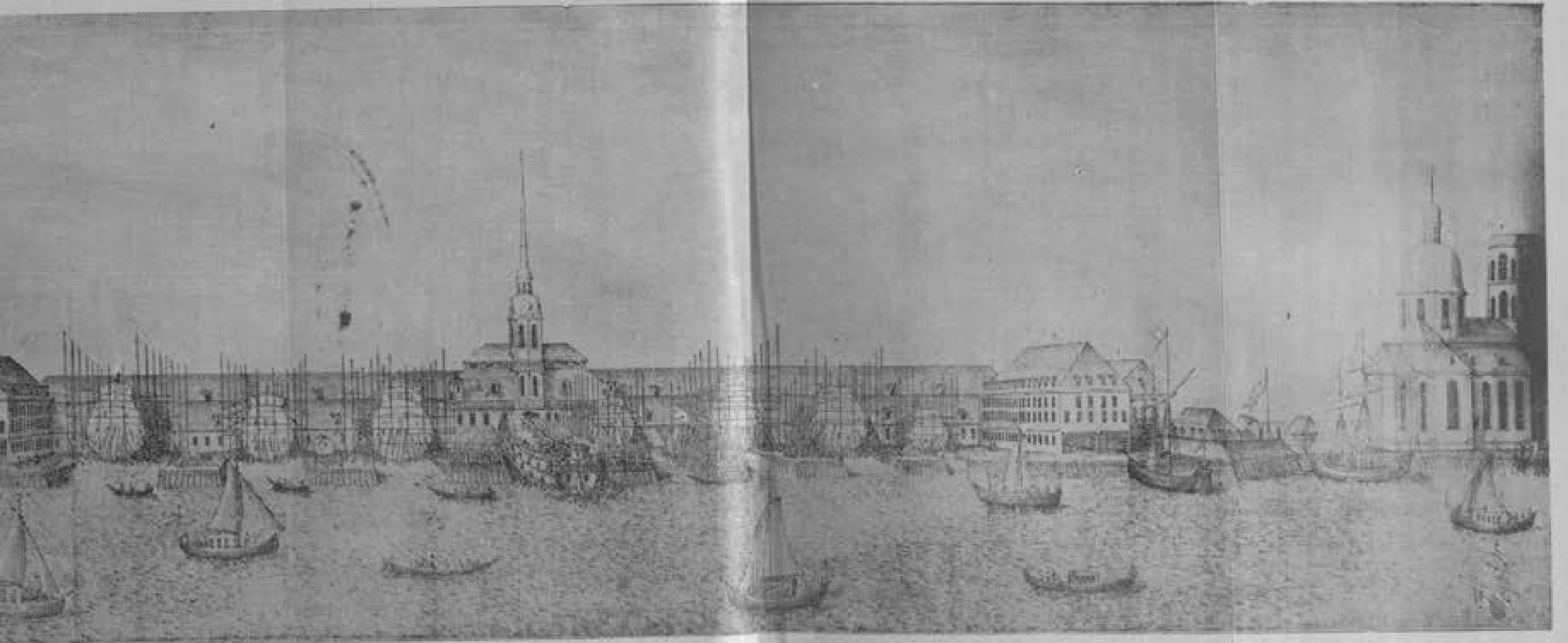
9 — Civadra.
10 — Mahmuz.
XXX Sefer güverteleri.

1683 yılında inşa edilmiş olan (Soleil Royal) kalyonunda top tabiyesi

1673 yılında inşa edilmiş olan (Royal Chalres) kalyonunda top tabiyesi

Petresburg tersanesinde 1725 yılında Rus harp gemileri inşaatı.

Ateş gemileri : - Bu devrede ateş gemilerine çok büyük ehemmiyet verildiği görülüyor. Bunlar bazı yerlerde muvaffakıyetli surette kullanılmış ve ekseriyetle tesirleri manevî hususlarda olmuştur. Bunların yaklaştığını gören bazı gemiler karaya oturtulmuş ve bazılarının mürettebatı da gemilerini terkederek kaçmışlardır ve bu sayede gemi sınıflarının tekâmülünde ateş gemileri mühim bir rol oynamışlardır.

Ateş gemileri, saman, katran, zeytinyağı, tahta ve saire gibi çabuk iştigal eden ve şiddetle yanan maddelerle doldurulmuş küçük gemilerdir. Bunlar düşman gemilerine doğru giderek onlara yanaşırlar rampa kancalarile kendilerini düşman gemilerine bağladıktan sonra kendi teknelerini ateşlemek suretile düşman gemilerini imha ederler ve bu gemilerin mürettebatı filikalara binerek tehlike sahasınadn uzaklaşıyorlardı. Bu gemiler, düşman filosunun filikalarla yapacakları taarruzlara mâni olmak ve daha emin surette iş görebilmek için bazan topla teçhiz edilirlerdi. İlk zamanlarda her filoda bir veya iki ateş gemisi bulunurken sonraları bunların miktarları çoğaldı.

1653 senesinde NORTH FORLAND muharebesinde İngilizlerin 100 gemisine 5, Holandalıların 98 gemisine 6 tane ateş gemisi hücum etmişti. 1672 senesinde yapılan Soleybay muharebesinde ise 75 Holanda gemisine 36 ve 98 İngiliz ve Fransız gemisine 30 ateş gemisi hücum etmişti.

Sonraları ateş gemileri ehemmiyetlerini kaybettiler ve bu hususta tabiye ve muharebe tarzlarının değişmeleri amil olmuştur. İngiliz ateş gemilerinin muhtelif senelerdeki miktarını gösteren şu cetvele bakınız.

1688 senesinde ifayı hizmet eden 52 muharebe gemisinden 26 tanesi ateş gemisi idi.

1702 senesinde ifayi hizmet eden 123 muharebe gemisinden 72 tanesi ateş gemisi idi.

1714 senesinde ifayi hizmet eden 125 muharebe gemisinden 50 tanesi ateş gemisi idi.

1741 senesinde ifayi hizmet eden 129 muharebe gemisinden 17 tanesi ateş gemisi idi.

1783 senesinde ifayi hizmet eden 273 muharebe gemisinden 7 tanesi ateş gemisi idi.

Ve nihayet 18 nci asır bidayetinde bunlar tamamile ortadan kayboldular.

1692 - 1695 senelerinde İngilizler ateş gemilerinin ıslâhına çalıştılar ve bunlara çok miktarda barut yüklemek ve bir infilâk neticesinde düşmana tesir yapmak istedilerse de iyi neticeler alamadılar.

Havan gemileri : - GALİOTES ABOUMBES veya BOUBETCHER veyahut MORTERBOOT denilen havan gemileri de bu asrın harp filo-

larına dahil olmuştur. Yangını vücude getiren infilâklı mermiler atan havan topları ekseriyetle sahil istihkâmlarında kullanılıyordu. 1660 senesinden itibaren İngiliz filolarında havan topları taşıyan gemilere tesadüf edilir. 1674 senesinde Holandalılar ve 1681 den sonra Fransızlar da havan gemileri kullanmağa başladılar.

Bunlar 80 : 200 tonluk 1 veya 2 direkli 35 : 70 mürettebatı havi ve kıç güvertelerinde 8 kıt'a top bulunan küçük gemilerdi. Grandi direğinin önünde bulunan bir sahaya 2 bomba topu yerleştirilirdi. Fransız bomba gemilerinden birinin 12 pus çapında ve 140 funtluk mermi attığını öğreniyoruz.

Fakat harp filolarında çok miktarda havan gemisi kullanılmazdı. İngiliz filolarında 6 kıt'a veya bundan daha aşağı miktarda bomba gemisinin bulunduğunu görüyoruz çünkü; bu gemiler daha ziyade sahil şehirlerine ve istihkâmlarına veya limanlara iltica etmiş gemilere karşı kullanılıyordu.

Hususî surette yapılmış gemilere konulan havan toplarının sonraları muharebe gemilerine de konmağa başlandığı görüldü. 1748 de 80 toplu bir gemide 8 adet COHORN denilen ve bir Holandalı subay tarafından icat edilen havan topları tabiye edilmişti.

İnfilâklı mermilerin imalâtında henüz pek çok noksanlar vardı. İngilizlerin Senmalu ismindeki bir Fransız limanına yaptıkları bombardımandan sonra infilâk etmemiş 230 bomba bulunmuştu. Fransızların 1682 ve 1683 senelerinde Cezayiri bombardıman etmek üzere büyük bir itina ile hazırladıkları bomba gemileri daha fazla muvaffakıyet kazanmakla beraber Cezayiri teslime kâfi gelmemişti. Bu bombardımanlar neticesinde bu silâhın daha ziyade tekâmülü için mesai sarfedildi.

Gemi sınıfları : - 17 nci asrın ilk nısfında ve daha evvel yapılan muharebelerde hakikî muharebe gemilerinin miktarı az olup ekseriyeti satın almak veya kiralamak suretile tedarik edilen ticaret gemileri teşkil ediyordu. Bu tarzda teşekkül eden filolar her büyüklükte gemilerden mürekkep bir halita halinde idiler. Bu filolar muhtelif kısımlara ayrılırken ayni limana veya şehre mensup olanlar arasında bir rabıta gözetiliyordu. Bu kısımların komutanları ya en büyük bir gemide veya hakikî bir muharebe gemisinde bulunuyordu. Muharebe esnasında diğer gemiler bu komutan gemilerinin etrafında toplanarak bir grup teşkil ediyor ve kuvvetli olan bu gemiyi istinatgâh olarak kullanıyorlardı. O zaman yapılan muharebelerde henüz bir tabiye tarzı mevzuubahis değildi. Filolar yekdiğerine karşı ilerlediği zaman her gemi müstakillen elinden geleni yapmak üzere yalnız başına veyahut diğer gemilerle

birlikte daha ziyade muvaffak olacağını ümit ettiği bir düşman gemisini intihap ederek ona hücum ederdi.

Böyle teşekkül eden bir filoda muhtelif cesametlerde ticaret ve harp gemileri bulunurdu. 1624 senesinde İngiliz filosunda bulunan gemiler şu sınıflara ayrılabilirdi :

I. Sınıf	- 4	adet	800 - 1187	tonluk	44 - 45	toplu	gemi
II.	„ 14	„	600 - 922	„	29 - 42	„	„
III.	„ 9	„	343 - 683	„	26 - 34	„	„
IV.	„ 4	„	80 - 250	„	6 - 20	„	„

1650 senesinde de vaziyet buna yakindi ve bu tarihten sonra gemiler sınıflara ayrılmağa başlandı. Gemilerin muharebe kudretini ve sair vasıflarını gösteren bu sınıflara İngilizler Rates ve Fransızlar Range derler. Bu taksimat daimî filoların inkişafı ve tabiye sevkulceyş hususları ile pek ziyade alâkadardır.

1650 den sonra İngiliz filosundaki gemiler şu sınıflara ayrılıyorlardı:

I.	sınıf gemiler	80	ve daha ziyade top taşıyanlar
II.	„ „	52 : 80	„ „ „ „
III.	„ „	44 : 60	„ „ „ „
IV.	„ „	32 : 50	„ „ „ „
V.	„ „	12 : 32	„ „ „ „
VI.	„ „		daha küçük ve az top taşıyorlardı.

Bu cetvelde görüldüğü üzere henüz gemi sınıflarının hududu çizilmemiş ve her sınıf arasında büyük bir aralık bırakılmıştır.Fakat 2 nci Holanda - İngiliz harbinden alınan dersler üzerine tabiyede değişiklik hâsıl oldu. Filoları daha muntazam bir şekilde düşmana doğru sevketmek ve muharebe esnasında bu intizamı mümkün olduğu kadar uzun müddet muhafaza etmek yani amiralın gemileri istediği gibi sevk ve idare edebilmesi için bir hattıharp teşkil etmeleri zarureti hâsıl oldu.

Ateş gemilerinin hücumlarına mâni olmak arzusu da bu zarureti takviye ediyordu. Bu yeni tabiye usulünde her gemi hattıharpte iken mevkiini muhafaza ediyor ve artık eskisi gibi kendi kendine bir hasım intihap edemiyordu.

İşte bu halin neticesi olarak her geminin muayyen bir muharebe kudretini haiz olması icap etti, yoksa hattıharbin bazı kısımları çok zayıf olacaktı. 1688 senesindeki İngiliz gemilerini gösteren aşağıdaki listeye bakılacak olursa muharebe gemilerini daha büyük ve kuvvetli oldukları ve sınıflar arasında daha kat'î hudutlar çizildiği görülür. Bu husus daha ziyade topların miktarından belli olur.

Artık hattıharbe girecek bir geminin en aşağı 40 : 50 top taşıması icap ediyordu. 1688 senesinde İngiliz donanmasının sınıflarını gösteren cetvel :

Sınıflar	Adet	Toplar	Ton sıkletleri	Uzunluk	Genişlik	Mürettebat
I. Sınıf	9	96 : 100	1100 : 1739	125 : 146	40 : 47	730 : 815
II. „	11	82 : 90	1029 : 1546	121 : 143	41 : 45	530 : 660
III. „	39	60 : 74	700 : 1174	108 : 140	33 : 41	350 : 470
IV. „	40	42 : 54	349 : 680	8 : 110	27 : 35	180 : 280
Yekûn	99	Muharebe gemisi				

Bunlardan maada 8 tane 5 inci ve 6 ncı sınıf gemi ile 3 tane bomba ve 26 tane ateş gemisi ve bir kaç yat ve sair küçük gemiler vardı. Hattıharplerin pek fazla uzun olması bir çok müşkülâtı mucip oluyordu. Seyir ve muharebe halinde intizamı temin güçleştiği gibi rüzgârın dirisası halinde bu güçlük ziyadeleşiyordu. Bunun için bir filoyu fazla adette gemilerden teşkil etmekten ziyade gemilerin muharebe kudretlerini arttırmak daha faydalı neticeler veriyordu. Bundan sonra artık büyük ve iyi gemiler ve muallim subay ve erat tedariki icap ediyordu. O zaman daha başka gemilere de ihtiyaç hâsıl oldu. Yeni tarzda vücude getirilen bir filoya emniyet ve keşif işleri için muharebe gemilerinden daha hafif ve daha süratli gemiler lâzımdı. Bunların bir kısmının az çok muharebe kudreti olması ve bir kısmının da olmaması icap ediyordu. Diğer taraftan ticaret harbi yani asrî korsanlık için hususî gemilere ihtiyaç hâsıl oldu. Bu gemiler, düşman ticaretini ihlâl ve kendi ticaretimizi himaye için kullanılacaktı. Bu gemileri düşman korsan gemilerine veya keşif gemilerine karşı koyabilmeleri için muhtelif büyüklükte yapılmaları icap ederdi. Nihayet uzak yerlerdeki müstemlekelerin işgal ve muhafazası için bir takım gemilere lüzum vardı. Şu halde gerek sevkülceyş ve gerekse tabiye noktai nazarından asrî teçhizata malik ağır ve hafif keşif gemilerine ihtiyaç hâsıl oluyordu.

İlk zamanlarda 4 cü sınıftaki 50 toplu gemiler bu gibi vazifelerden muharebe kudretine lüzum gösterenlerini ifa ediyorlardı. Sonraları ayni maksatla 5 nci sınıftaki 40 toplu gemilerde tahsis edildi. Daha sonraları bu husus için 44 toplu ve iki güverteli gemiler kullanılmağa başlandı. Sair vazifelerde daha küçük gemiler kullanılıyordu. Bu suretle muharebe hattından uzaklaştırılan 40 : 60 toplu iki güverteli gemilerin pek ağır ve kullanışsız oldukları cihetle keşif işlerine elverişli olmadıkları daha seri ve daha küçük olan firkateyn, kurvet, brik gibi gemiler meydana çıktı. 1780 senesinde 38 toplu olarak inşa edilen ağır

firkateynler kaim oldu. Maamafih 44 ve 50 toplu iki güverteli gemiler 19 uncu asrın bidayetine kadar bazı yerlerde kullanıldı. Küçük filolar da az ehemmiyetli yerlerde kullanıldı.

Subay ve erat (Mürettebat) :- Gemilerin denizcilik ve topçuluk noktai nazarından tekâmül etmesile beraber deniz subay ve eratı da ehemmiyet kazandı. Gemilerin sevk ve idaresi ve muhafazası hizmetleri daha ziyade meslek bilgisine ihtiyaç gösteriyordu. Yeni gemilerin esas silâhını teşkil eden toplar için de denize alışkın mürettebata lüzum vardı. Bunun için tekmil hizmetler, yavaş yavaş tamamile denizci mürettebatın eline geçti. Gemi topçuları uzun müddet numara erleri veyahut muallim erat olarak gemilere alınarak gemilerin esas mürettebatından addedilmekle beraber, gemi mürettebatının en büyük kısmını denizciler teşkil ediyordu. Ancak gemiciler az olduğu zamanlarda gemilere Erler alınıyordu. Hattâ sonraları bir deniz Erleri kıt'ası teşkil edildi. Ve gemiciler dahi mükemmel birer er oldular. Bu suretle muharebe gemilerinin mürettebatı deniz erlerile donatılmış oldu.

Subaylar :- Fennin icaplarına göre gemi hizmetlerinin idaresi için muhtelif rütbeler vardı. Gemiyi sevk ve idare edene Reis, İngilizce " Master „ Fransızca " Maiter„ Felemenkçe " Stuvrman„ Almanca "Schiffer „ denilirdi. Denizcilik işleri için kılavuz İngilizce " Pilot „ Fransızca " Pilote „ Almanca " Schiffer „ denilirdi.

Topların istimal ve idaresi için topçu komutanı " Ser topii evvel „ İngilizce " Gonstable „ ve sonraları " Gunner „ Fransızca " MAİTRE-CONNONER „ Holandalılarca Constabl, Almanca Konstable bulunurdu. Yelken donanımı ile demirleme işlerine Porsun, İngilizce " Boots Wain „ Fransızca " Esquman „, Holandaca " Hoogbootman „, Almanca " Bootsmen „ nezaret ederdi. Bu subaylardan daha küçük rütbede olanlar şunlardı:

Erzak işlerine bakan Kilerci (Vekilharç) Almancası " Botteber „ ceza işleri için (Ağai kalyon) Hâkim " Profoss „ el silâhları için Çavuş Levendat (Korporel), yelken hususu ile badibanî ve hususile seyir esnasında dümenin iyi kullanılmasına nezaret etmek üzere kıç üstü reisi (Reisi sani) İngilizce " Quter Master „ ve bunlardan başka Cerrah, İmam veya Papas ve Maaş kâtibi bulunurdu.

Bu rütbeler, hususile ilk üç tanesi bugün bu isimlerin ifade ettiği manaya nazaran o zaman pek büyük ehemmiyeti haizdi. Herşeyden evvel geminin askerî âmiri olan komutan bunlara tâbi bulunuyordu: Zira bunların herhangi birinin yerine kaim olamıyordu. Keza onun vekili olan Mülâzim Leutnant ayni vaziyette idi.

Fransada kaptanlar ile mülâzimler, gençliklerindenberi deniz işlerinde yetişmiş kimseler değildi. İngilterede kaptan tedariki için bazen mülâzimleri gemilere vererek yetiştirdikleri anlaşılıyor. Felemenkte ilk zamanlar serdümen mülâzimden daha evvel gelirdi. Fakat daha sonraları gerek kaptanlar ve gerekse mülâzimler küçüktenberi denizde çalışmış olanlardan yani gerek ticare ve gerekse harp gemilerindeki en yüksek subaylar arasından intihap edilmeğe başlandı.

Filo komutanlarına gelince ekseriyetle denizci olmıyan kimselerdi. Avrupalılar, bunları asîl aileye mensup olanlardan veya ileri gelen kimselerden tayin ederlerdi. Bunların maiyetinde faal ve itimat edilecek kaptanlar bulunurdu. Filo komutanları arasında henüz Vis amirallar ve Konter amirallar mevcut değildi.

Şuhalde şimdiki manasında bir subay heyeti mevcut değildi. Muhtelif rütbeler hakkında esaslı bir kadro yoktu. subaylar ve erat icabı hale göre tedarik ediliyor ve bunun için de ticaret gemilerinden adamlar alınarak görülecek iş bittikten sonra yine ticaret gemilerine iade ediliyordu. Sonraları daimî filoların terakkisile beraber gemilerde hizmet edenler de mesleklerinde daimî bir surette kaldılar ve denizcilik hayatını iyi ailelere mensup çocuklar gittikçe daha fazla rağbet ediyorlardı. Bu husus donanma için çok faydalı oldu ve hükûmetlerin ileri gelenleri bu mesleğin terakkıyatı ile alâkadar oldular.

Şimdiye kadar kaptan (Komutan) ve mülâzimler meslekten yetişmemiş kimseler olduğu halde bundan sonra yaşları küçük olan subay namzetleri alınıyordu. Bu husus birinci İngiliz - Holanda harbinden sonra çoğaldı. Gemilerde inzıbat ve askerî idarenin daha mükemmel olması için gemilerdeki mülâzimler ikiye ve daha sonra üçe çıkarıldı. I inci mülâzim komutan vekili idi. Mülâzimler, subay namzetlerinden alınmak suretile yavaş yavaş kaptanlar ve sair kumanda heyeti ve nihayet filo komutanları meslekten yetişti. Sonraları mülâzimler, gemilerdeki yüksek hizmetleri deruhde ettiler. Gemicilik, gemilerin dahilî hizmetleri ve topçuluk gibi vazifeler onlara geçti. Bu kısımların eski âmirleri de ancak subaylara yardım ediyorlardı. Bu suretle 1700 senesinden itibaren tensik edilmiş bir mürettebat kadrosunun yani şimdiki donanmalarda hizmet eden güverte subay heyetile bunların muavinleri olan küçük zabitan heyetinin menşei vücut bulmuş oldu [1].

[1] Bir Türk muharebe kalyonunda bulunan subay ve erbaşların isimleri şunlardır : Reisi evvel, reisi sani, reisi salis, diğer reisler, ağai kalyon, hocai kalyon, çavuş levendat, vekilharç, çavuş kandil, imam, badibani, vardiyan, ser topii evvel, ser topii sani, kethüdai topii evvel ve sani, muhafızını cepane, ambarı ap (reisi sandal, serdümen, ser kalafat, ser marangozan, cerrah, bu hususta ilerde daha fazla malûmat verilecektir.

Erat :- Erat, umumiyetle ücretli olarak tedarik ediliyordu. İngilterede fazla ihtiyaç halinde gemiciler cebir ve tazyik ile tedarik edildiği gibi Fransada bu hal daha ziyade tatbik ediliyordu. (Kolber), eratı ücretle istihdam etmekle beraber denizci ahali için bir nevi kanunî mükellefiyet usulü vazetti. Lâkin Kolberden sonra bu usulün mazarratı meydana çıktığından tekrar eski usûle ric'at etti.

Gemicilerin az olduğu zamanlarda eskiden olduğu gibi gemilere kara askeri de alındı.

Holandada bu husus çok tatbik ediliyordu. İngilizler bu ihtiyacı daha az hissettiler. Kara askerleri denize açılmadan evvel gemilere alındığı için hiç alışmadıkları bir muhite girmiş oluyorlardı. Nihayet İngilizlerle ve Holandalılar (Deniz askeri alayı) teşkil ettiler. Bu alayın muhtelif bölükleri kendi subaylarının komutasında olarak gemi mürettebatının noksanlarını ikmal ve el silâhlarını kullanıyor ve rampa ettikleri zaman hücum kıt'alarını ve ihraç kıt'alarının çekirdeğini teşkil ediyorlardı. Bu kıt'alar iyi bir askerî talim ve terbiye gördüklerinden tekmil mürettebat üzerinde iyi bir tesir icra ediyorlardı.

Subay ve Erat maneviyatı :- 16 ve 17 nci asırlarda hiç bir kanun ve kaideye tâbi olmıyan cebir ve şiddetle yapılan deniz seferleri sayesinde pek faal, cesur ve atılgan, fakat haşîn ve hattâ kaba gemiciler yetişti.

Uzun Bahrimuhit seferleri ve Şimal denizlerinde yapılan seferler, açık deniz balıkçılığının ağır hizmetleri sert, tecrübeli ve mukavim gemiciler yetiştiriyordu. Hemen hemen inkıtasız devam eden harplerden dolayı deniz ticaretinde çalışanlar nefislerini müdafaa zaruretile faal birer muharip olmuşlardı. Akdenizde korsanlık yapan Rodos veya Malta şövalyeleri ile bunlara mukabele için tesis edilmiş olan Cezayir, Tunus ve Trablus garp ocakları en muktedir fakat en sert gemicileri yetiştiriyordu.

Fakat bu tarzı hayat tabiatile şeref ve vazife hislerinin yükselmesine mâni oluyordu. Bundan dolayı askerlik ruhu ve inzıbat meselesi yüksek bir derecede olamıyordu. Subay ve eratın ücretleri muntazam tediye edilemiyor, iaşe işleri bozuk ve yaralılarla, malüllere çok fena bakılıyordu. Bundan dolayı pek şiddetli olan cezalara rağmen ekseriya itaatsizlikler ve isyanlar zuhûr ediyordu.

Daimî filolar tekâmül ederek deniz subay heyeti daha iyi unsurlardan tedarik edilmek suretile bahriyede bir meslek haysiyeti ve meslek şerefi vücude gelince bu şerait te düzeldi. Zaman geçtikçe hükûmetler, gerek subayın yetiştirilmesi ve gerekse mürettebatın ikmali hususlarında gittikçe daha iyi esaslar vazettiler ve iaşe, tedavi, ibadet ve ücretler hakkında daha iyi kararlar ittihaz edildi. Zamana göre muh-

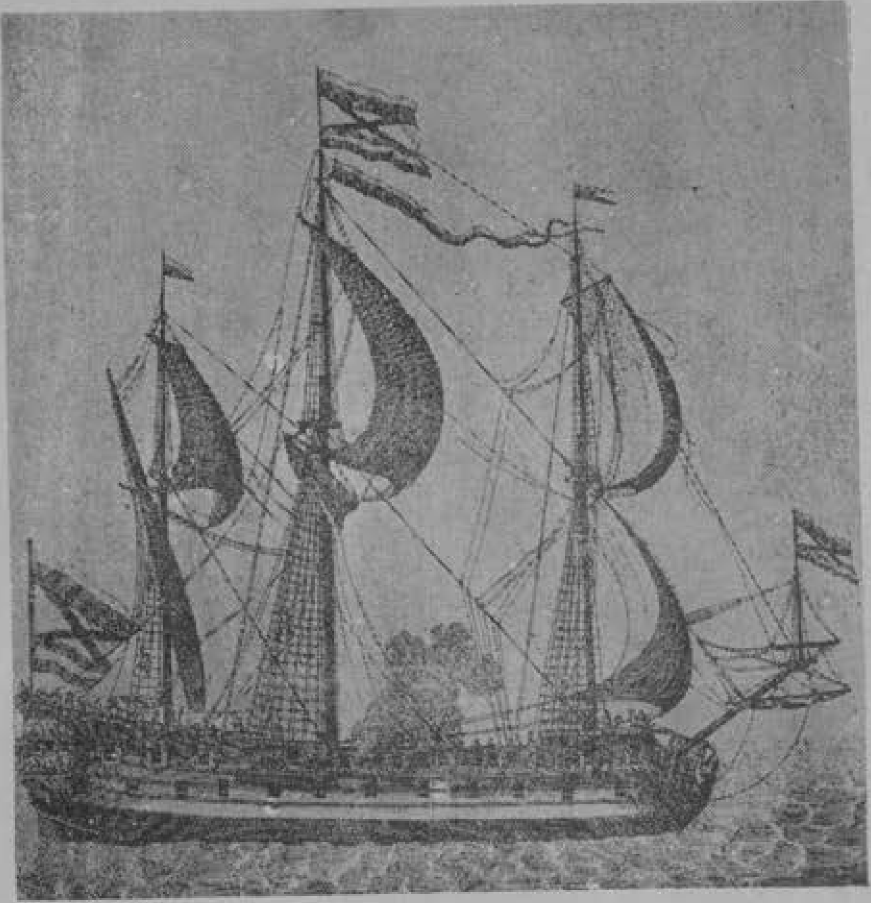
telif muharebe kaideleri, gemi hizmetlerinin sureti ifası hakkında talimatnameler vücude getirildi. Bu suretle harp gemilerindeki hizmetlerde ihtisaslar vücut buldu. Muharebe vazifeleri, atış vazifeleri vesair vazifeler ayrıldı ve bu hususlardaki terakkiyat 1660 senesinden itibaren göze çarpar. İngiliz donanmasının terakki devri birinci Holanda harbinden başlar. Türk kalyon filosu esasının da (1684 - 1699) Türk - Venedik harbinde kurulmuş olduğu ilerde görülecektir.

Muharebe tarzı ve tabiye :- Gemiler kürekle müteharrik gemilere konan toplar pruva istikametinde ateş etmek üzere tabiye edilmişlerdi. Yelkenli muharebe gemilerinde toplar borda istikametine yerleştirildiklerinden eski muharebe tarzı değişmişti. Evvelce gemiler muharebeye borda hattı teşkil ederek girdikleri halde şimdi pruva hattile muharebeye girmeleri icap ediyordu.

Topların isabet kabiliyeti pek az olduğu cihetle muharebe (Çakmaklı tüfek veya tabanca menzili) gibi kısa mesafeden yapıyorlardı. O devrin gemileri henüz pek o kadar kullanışlı olmadığından muharebe esnasında manevra yapmak hususu pek az düşünülüyordu. Ya küçük yelkenlerle seyir halinde veya yelkenler tamamile indirilerek muharebe ediliyordu ki; bu husus hareket kabiliyetlerinden istifade edilen yelkenli gemilerden beklenen muharebe tarzile tam bir tezat teşkil ediyordu. Düşmana rampa etmek usulü terkedilmişti. Bu husus ancak pek müsait vaziyetlerde yani fırsat zuhûrunda ve hemen hemen hareketten sakıt kalan gemilere karşı tatbik ediliyordu. Sonraları gemiler mükemmel bir hale gelince bu muharebe tarzı münferit gemilerin muharebesinde hedef ittihaz edilmekle başlandı. Gemilerin yelkenli seyir ve manevra kabiliyetleri ve ayni zamanda top kuvvetleri fazlalaşınca muharebede rüzgâr üstü vaziyeti büyük bir ehemmiyet kespetti. Rüzgâr üstünde bulunan bir gemi için bu vaziyetin bir çok faideleri vardı: Muharebenin mesafesini ve başlangıcını tayin edebilirlerdi. Her zaman düşmana yanaşmak veya ona rampa etmek için ilerliyebilirlerdi. Barut dumanı daha az iz'aç ediyordu ve toplardan saçılan mevaddı müştaile kendi yelken donanımları için daha az tehlike teşkil ederdi.

Rüzgâr üstü vaziyetinin en büyük mahzuru alt kattaki (Palavra) bataryasını toplarının yani en ağır topların bazan kullanılmaması idi. Zira o zamanlar suya pek yakin olan lumbar kapaklarının şiddetli rüzgârlarda veyahut dalgalı denizlerde kapalı tutulması icap ediyordu.

Filolar :- Ayni zamanda filoyu düşmana tevcih ederken gemilerin baş tarafları değil bordaları, tevcih etmek icap ettiğinden Çektiri devrindeki borda veya hilâl şiklindeki harp nizamları yerine pruva hattı

54 toplu (Poltava) adlı iki göğerteli Rus muharebe gemisi.
1712 de yapılmıştır.

kaim olmuştu. Pruva hattında seyreden bir filo rüzgâr üstüne geçmek için serbest manevra yapabilirdi.

Ruzgâr üstü vaziyeti, münferit gemilere temin ettiği faydaların aynini filoya da bahşederdi. Bundan başka rüzgâr üstünde bulunan bir filo ateş gemilerini daha muvaffakıyetle kullanabilirdi.

Lâkin ilk zamanlarda yelkenli muharebe gemilerinin muntazam bir pruva hattı teşkil ettikleri zannedilmemelidir. Kürekli gemilerden teşekkül eden filolar büyüklük, sürat ve manevra kabiliyeti itibarile hemen hemen biribirine muadil gemilerden teşekkül ediyor, muallim mürettebat tarafından kullanılıyordu. Bu gibi gemilerle muntazam hatlar teşkil etmek mümkündü. Kuvvei muharrikenin şekli buna müsaitti. Münferit gemilerin muharebe kudretleri de hemen hemen yekdiğerinin ayni idi. Bu sebeplerden dolayı çektirilerden teşekkül eden bir filonun her noktası ayni kuvvette olduğundan her bir gemi bir tabiye birliği teşkil ediyordu.

Halbuki armada seferinden birinci İngiliz - Holanda harbine kadar mevcut olan yelkenli muharebe gemileri başka başka kıymetleri haiz idiler. Yelkenle seyir ve manevra kabiliyetleri henüz pek azdı. Gerek büyüklük ve gerekse mükemmeliyet itibarile biribirinden çok farklı olan bu gemilerin manevra kabiliyetleri başka başka idi. Böyle gemilerden teşkil edilen filolarla muntazam bir pruva hattı vücude getirmek ve hususile bu hattın intizamını muhafaza etmek mümkün değildi

Gemilerin muharebe kudretleri bundan daha ziyade mütehalifti. Esasen kuvvetli muharebe gemilerinin miktarı pek azdı. Bundan dolayı münferit gemilerden bir hattıharp teşkili düşünülemezdi. Böyle bir hattın pek çok noktaları zayıf olurdu. O zamanlar filolar pek çok miktarda gemilerden teşkil edildiği cihetle münferit gemilerden vücude getirilecek bir pruva hattı son derece uzun olur ve bunun için idaresi müşkülleşirdi. Bu sebeplerden dolayı kuvvetli muharebe gemileri tarafından idare edilmek üzere zayıf muharebe gemilerile ticaret gemilerinden gruplar teşkil etmek icap etti. Bu gruplar şimdi birer tabiye birliği oldu ve filoların hattıharbini bunlar teşkil etti.

Filoların teşkilâtı: - Kürekli gemiler zamanında filolar üç kısma ayrılırdı, Merkez kısmı (Başkomutan burada bulunurdu) sağ cenah, (Bu kısımda 2. ci komutan bulunurdu.) Sol cenah, (Burada 3. cü komutan bulunurdu. Bazen 4. cü bir kısım ihtiyatı teşkil ederdi.

Yelkenli filoların, pruva hattı seyir ve muharebeye başlamaları üzerine bu taksimat merkez, piştar (Öncü), dümdar (Artçı) isimlerini aldı. Her kısım tâli kısımlara yani gruplara ayrılırdı. Bu gruplar da muhtelif büyüklüklerde gemiler hiçbir intizama riayet etme-

den sadece komutan gemisinin etrafında toplu olarak seyrederlerdi. Holandalıların 17. ci asrın ortalarına doğru büyük filoları 5 ve hattâ 7 grupa ayırdıklarını - Tromp - un bu tabiyeyi tatbik ettiğini, ancak 1666 senesinde Rüyterin bu tabiyeyi değiştirerek pruva hattını meydana getirdiğini görüyoruz.

Denilebilir ki; 1650 senesinde iyi bir tabiyenin gayesi rüzgâr üstü vaziyetine geçmek ve oradan gemi gruplarından müteşekkil ve mümkün olduğu kadar muntazam bir pruva hattı ile düşmana yaklaşmaktı. Filo kısımlarına tevzi edilmiş olan ateş gemileri düşmana müteveccih olmıyan tarafta bulunurlardı ve düşmanla temas hâsıl olduktan sonra filoların umumî idaresi nihayet bulur ve o zamana kadar muhafaza edilen intizam kaybolurdu. Bir noktaya faik kuvvetlerle yüklenmek hususunda henüz tabiye kaideleri yoktu. Komutanların bu hususta tecrübeleri ve gemilerin mahirane tabiye hareketleri için kabiliyetleri noksandı. Sonra filolar müşterek bir hareket yapabilmek imkânını ortadan kaldıracak kadar büyüktü. Münferit kısımları idare edebilmek için işaret usulleri de henüz pek iptidaî idi. Düşmana yaklaşılınca her kısım, başta komutan gemileri olduğu halde pek o kadar intizam temin edilmeden ve geride döküntüler bırakarak kendi başına düşmana saldırıyordu. Her grup ve hattâ her gemi hasmını arardı. Taarruzun bu şekli ve münferit gemilerle grupların yekdiğerine yardım etmek veyahut düşman gemilerini veya gruplarını iki ateş arasında bırakmak için uğraşmaları az zamanda filonun düşman hattının arasına girmesini mucip olurdu. Bunun neticesi olarak kürekli gemiler zamanındakinden daha fazla karışık bir vaziyet hâsıl olurdu. Hususile yavaş seyreden gemilerin barut dumanı ile yekdiğerini görememesi bu karışıklığı çoğaltırdı. O zamanki muharebelerin tafsilâtı ekseriya biribirinden çok uzak düşen grupların ve münferit gemilerin muharebelerini tasvir etmekte ve ancak bazı grup komutanlarının mahirane hücumlarından ve münferit gemi kaptanlarının fevkalâde hareketlerini ihtiva etmektedir.

Grup tabiyesi devrinde, muhtelif yerlerde hemen hemen hareketsiz bir halde ve tabanca mesafesi dahilinde muharebe edilir, ateş gemileri hücum ederler, nihayet hangi taraf top ateşi, yangın ve infilâk dolayısile daha ziyade insan ve gemi zayi eder veyahut hangi tarafın cepanesi daha evvel biterse o taraf yelken açarak muharebe sahasından çekilirdi. Toplar pek yavaş ve isabetsiz olarak ateş ettiklerinden muharebe saatlerce devam eder ve ekseriya cepane biterdi. Cepane ambarları, kâfi derecede emniyet verecek bir şekilde yapılmadıklarından pek çok infilâklar olurdu. Buna mukabil rampa aborda suretile zaptedilen gemilerin miktarı pek ziyade azalmıştı.

Muharebe esnasında bir plâna tevfikan tabiye hareketleri vukubulmadığı gibi muharebe neticelendikten sonra da tabiye icabı olarak takip te yapılmıyordu. Zira galip tarafın gemileri de çok hasara uğramış bulunuyor ve bunların idaresi elden çıkmış oluyordu.

I. ci Holanda - İngiltere harbinde Holandalılar grup tabiyesi kullanmışlar ve düşmanla teması müteakıp eski muharebe tarzı mucibince hemen hücumlara giriştikleri halde İngilizler hatlarının intizamını muhafaza ederek topçu ateşini uzun müddet devam ettirmeğe ehemmiyet vermişlerdi. Bu hususu İngilterede daimî filonun ve onunla beraber askerî mülâhazalar hakkındaki anlayış kabiliyetinin terakki etmesinden ve gemi topçularının yetiştirilmesine ehemmiyet verilmesinden ileri geliyordu.

Bu harp esnasında grup tabiyesinin mahzurları anlaşıldı. Bu muharebe tarzı umumî nezaretin ve intizamın muhafazasını ihlâl ettiği gibi rüzgâr değiştirmelerde, bazı fevkalâde ahvalde bir çok müşkülât ve yanlışlıklara mahal veriyordu. Gemiler topların istimalinde yekdiğerinin ateşine mâni oluyor ve hemen hemen hareketsiz bir halde duran gemi kümeleri, ateş gemilerine bir taarruz fırsatı bahşediyorlardı. Bütün bunlar muharebede kesif kümelerin yerine muntazam bir pruva hattı teşkilini icap ettiriyordu.

İşte bu mahzurların neticesi olarak hattıharpteki mevkileri doldurabilecek kuvvetli ve hepsi ayni kabiliyeti haiz gemiler inşasına başlandı. Bundan sonra artık pruva hattı münferit gemilerden teşkil edildi ve gruplar yerine gemiler muharebe birliği oldu. Küçük gemiler çıkarıldığından filolar daha az miktarda gemilerden teşekkül etti ve umumî nezaret, idare ve intizamın muhafazası kolaylaştı.

Filoların piştar (Öncü), merkez, artçı şeklindeki taksimat baki kaldı. Gemilerin adedi fazla olduğu zaman bu kısımların her biri tekrar üç kısma ayrılıyordu Amirallerın filo kısımlarının merkezinde bulunması usuldendi. Gemilerin yelkenle seyir kabiliyetleri ziyadeleştikçe rüzgâr istikametinde pruva hattı nizam oldu. Zira bu vaziyet her noktai nazara uyuyordu. Bu şekilde umumî nezaret, intizamın muhafazası mümkün oluyor ve manevra yapmak için serbest kalınıyordu. Ayni zamanda umumiyetle elde edilmesi arzu edilen rüzgâr üstü vaziyetine geçebilmek için bu şekil zarurî idi. Bu teşkilât yelkenli muharebe gemileri devrinin tabiî bir muharebe nizamı şekli olarak son zamana kadar kaldı. Muharebe tecrübelerinin fazlalaşması neticesinde taarruz ve muhtelif şartlar altında muharebe etmek için ve bazı noktalarda düşmana hücum için bir takım kaideler vazedildi bu suretle bir tabiye tarzı vücut buldu ve devrin nihayetlerine doğru oldukça tekâmül etti.

Artık muharebe tarzı başka bir cereyan almış, biribirine muvazi muntazam hatlar teşkil eden iki taraf filoları arasında daha sürekli topçu muharebeleri yapılmağa başlanmış ve artık karışık vaziyetlerden içtinap edilmiştir. Bunun yerine düşmanın bir kısmı büyük kısımdan ayırmak veyahut iki ateş arasına almak için hareketler kaim olmuş, bu suretle bu kısımların yardım görmelerine meydan bırakmadan imhasına çalışılmıştır.

Bu devrede ateş gemileri ehemmiyetini kaybetmiştir.

Bu terakkiyat tabiatile yavaş yavaş tekâmül etti. İngiliz amirallarına muharebedeki ve hususile taarruz esnasındaki tarzı hareketleri hakkında verilen talimatta, ilk zamanlarda yarım ay şekli ve grup teşkilâtı ve bunların muharebe tarzından bahsediliyordu. Lâkin sonraları tekmil filonun intizamını muhafaza etmesi ve yukarda zikredilen tabiye kaidelerine riayet edilmesi bildirilmeğe başlandı. Muharebelerin tafsilâtından anlaşılıyor ki; birinci İngiliz - Holanda harbinde (1652 - 1654) grup teşkilâtı ve grup muharebeleri yapıldığı halde ikinci İngiliz - Holanda harbinde (1665 - 1667) rüzgâr istikametinde pruva hattı teşkili usûl ittihaz edilmiş ve hattıharbin münferit gemilerden teşkiline çalışılmıştır. 3. cü İngiliz - Holanda (1672 - 1674) te ise bu yeni usûl tamamile tatbik edilmiştir.

Buraya kadar yazdığımız satırlarda İngiliz donanmasını esas ittihaz ederek deniz harbi fenninin inkişafını izaha çalıştık. Maksadımız bundan sonraki kısımda Türk - Venedik harbi hakkında tafsilât verdiğimiz zaman yapılan harekât hakkında tam bir fikir edinebilmeyi temin ve Türk bahriyelilerinin son terakkiyat ile ne derece alâkadar olduklarını göstermektir.

Lehistan seferi esnasında donanmaya düşen hizmet :- Sakız vak'ası :- İlk kalyon filosunun teşkili. 1681 :-

Lehistan seferi esnasında donanmaya düşen hizmet :- Şimdiye kadar Lehistana tâbi olan Okranya kazakları isyan ederek evvelâ Rusların himayesine girmişler, sonra da Türk himayesine girmek için müracaat etmişlerdi. Bu sebepten dolayı Polonya (Lehistan) ile açılan harp esnasında Türk donanmasının Karadenize gönderilmesi lâzımgelmişti.

Derya beylerinden Mora sancağına mutasarrıf Ali Paşaya Cezayir beylerbeyliği payesi verilerek kaptan nasbedildi. Selefi Vezir Kaplan Mustafa Paşaya Halep valiliği verilerek eyaleti askerile Leh seferine memur oldu. Köse Ali Paşa 6 - Mayıs - 1673 te 33 kıt'a çektiri ile Karadenize çıktı.

Ordunun ağırlığını taşıyan çektiriler ve nakliye gemileri Tuna nehrine girerek Pirut nehrine geçtiler. Diğerleri. Karadeniz sahilinde dolaşarak kazakların hücumlarına karşı sahillerimizi muhafaza ettiler. Azak kalesi şimalinde Don nehri üzerine yapılan yeni bir kaleye kazaklar hücum ile muhasara ettilerse de Azak sahillerimizin muhafazasına memur edilen derya beylerinden Baba Hasan Bey komutasındaki çektirilerle muhasaranın 17. ci günü imdatlarına yetişerek düşmanı ric'ate mecbur etti. Bu hizmetine mükâfat olarak şimdiye kadar İzmir gümrüğünden salyane olarak almakta olduğu 10 yük akçeye bir yük akçe daha ilâve edildi [1].

Vezir Kara Mustafa paşa, Polonyalıları mağlûp ve Okranyayı işgal ettikten sonra kış mevsimi yaklaşınca Tuna sahillerine avdet etmişti. Balıklı Ova limanını üssülhareke ittihaz eden Kaptan Köse Ali Paşa kasım mevsimi girdikten sonra İstanbula avdet etmek üzere yola çıktı. Fakat şiddetli bir fırtınaya tutularak 3 çektiri ile Ereğli limanına iltica etti, diğerleri Sinop ve cıvarına dağıldılar. 7 çektiri Anadolu sahillerine düşüp parçalandı.

Ali Paşa, fırtına geçtikten sonra gemileri toplayıp İstanbula geldi. Fakat kederinden hastalandı ve çok geçmeden vefat etti. Yerine Seydi-

[1] — «Mukaddema Azak kalesi muharebesine memur olduğu üzere bezli makderet eden Baba Hasan Beyin sayü hizmeti meşkûr olup on yük akçe Saliyanesine mezit inayeti padişahiden bir yük akçe terakki ihsan ve İzmir kümrüğünden tevcih ve ferman buyruldu» Vekayi namei Abdürrahman Paşa 1084 H. (1673)

zade Mehmet Paşa kaptan nasbedildi. Şevval 1086 H. (1674) Seydi zade Mehmet Paşanın talii selefinden başka türlü değildi. 1087 H. (1675) senesi Rebiülevvelin gurresinde 24 çektiri ile Karadenize çıktı. Kaptan vekili İzmitli Hüseyin Paşa dahi 24 çektiri ile Akdenize çıktı.

Seydizade yaz mevsiminde Karadenizde dolaştıktan sonra kasım zamanı İstanbula avdet ederken selefinin başına geldiği gibi fırtınaya tutuldu ve 22 çektiri Anadolu sahiline düşerek parçalandı. Bunun üzerine azledilerek Niğde sancağı verildi. Kubbe vezirlerinden Kara İbrahim Paşaya kaptanlık tevcih edildi. 17 - Ramazan - 1087 (1676)

Kara İbrahim Paşa, Kaptanı Derya olmakla beraber denize çıkmadı. 1089 senesi Lehistan seferinde hükümdar ile beraber bulundu. Onun yerine derya beylerinden Ali Paşa oğlu Abdülkadir Paşa kaptan vekili nasbedilerek Akdenize gönderildi.

Leh seferinden sonra Diyarıbakır valiliğinden azledilmiş olan Kaplan Mustafa Paşa 10 - Şevval - 1678 1089 da Edirneye celp ve ikinci defa olarak kaptanı derya nasbedildi.

Kaplan Paşa, 18 - Rebiülâhır 1090 - 1679 da 37 çektiri ile Kara - denize çıktı.

Kaptan vekili Abdülkadir Paşayı 10 çektiri ile Akdenize yolladı. Ertesi sene yani 10 - Mayıs - 1680, 12 - Rebiülâhır - 1091 de Kaplan Paşa Akdenize çıktı. Abdülkadir Paşayı Karadenize yolladı. Kaplan Paşa İzmirde bulunduğu esnada ecelile öldü. Yerine Silâhtar Bozoklu Mustafa Ağa kaptan nasbedildi.

Sakız vak'ası 1681 : - Silâhtar Mustafa Paşa, 6 - Mayıs - 1681 de çektirilerden müteşekkil bir filo ile tersaneden çıkarak Beşiktaş önüne demirledi. Mutat olduğu üzere Yalı köşkünde bulunan 4. Mehmedi ziyaret ettiği zaman hükümdar tarafından Seraserli kürk giydirilerek iltifat edildi. Donanma ümerasına da ikram olundu. İki gün sonra Çanakkaleye hareket etti. Ege denizinin adalarını dolaşıp vergilerini topladı. Malta, Ligorna ve sair Hıristiyan korsanlarını tardederek İstanbul - Mısır konvoyunun emniyetini temin ettikten sonra Rodos limanına gelerek çektirileri yağlattı ve bu esnada Sakız vak'ası hâdis oldu.

Şimdiye kadar büyük deniz kuvvetleri tedarikine ehemmiyet vermiyen Fransızlar meşhur Kolberin gayretile bir ticaret ve harp filosu meydana getirmişler ve şarkî Akdeniz ticaretinde mühim bir mevki sahibi olmuşlardı. Fakat şimalî Afrikadaki Türk ocakları ile araları açılmıştı.

22 - Temmuz - 1666 da Dok di Bofort komutasındaki bir sefer heyeti Cezayire ait olan " Çiçel „ kalesini zaptederek orada yerleşmeğe çalışmış ise de Türk askerlerinin gösterdiği mukavemet üzerine 31 - I.

Teşrinde terke mecbur olmuşlardı. Fransızların Tunus ve Trablus ocakları ile de araları iyi değildi. Fransızlar ile Türk ocakları arasında hali harp devam ediyordu. 1681 senesi ağustosunda 7 - Recep - 1092 de 9 tane Trablus kalyonu Sakız limanında armaları sökülerek tekneleri yağlanmakta iken Amiral Dökesen komutasında 8 kalyondan müteşekkil bir Fransız filosu VİRE bayrağı çekmiş oldukları halde Sakız limanı ağzına gelerek demir bıraktılar. Trablusgarp kalyonlarının vaziyetlerini iyice tetkik ve bir saat sonra VİRE bayrağını indirip cenk bayrağını çekerek Trablus kalyonları ile şehri 4.5 saat bombardıman ettiler ve takriben 4000 gülle atarak gemilerde ve şehrin binalarında mühim hasar yaptılar. Trablusgarp kaptanları, Fransız filosunu daha uzaktan göründüğü zaman bir taarruza uğrayacaklarını anlıyarak kale dizdarına adam gönderip Fransızların vaki olacak her hangi bir hücumlarına karşı hazır bulunmalarını ve uzaktan top ateşi açılarak Fransız gemilerinin limana yaklaştırılmamasını talep etmişlerse de kale komutanı mevcut topların cepanesi çok olmakla beraber kundakları ve sair alâtı noksan olduğu cihetle muharebeye cesaret edememişti. Trablus kaptanları hemen gemilerden çıkarabildikleri topları sahile dizerek ve siperler arkasına yerleştirdikleri gemilerin mürettebatı ile, top ve tüfek ateşi ile mukabele ederek Fransızları limana sokmadılar.

Bombardıman esnasında 60 Türk ile 50 Sakızlı öldü ve 800 kişi yaralandı. Sakız komutanı Fransız konsolosunu celbederek iki hükûmet arasında sulh devam ettiği halde yapılan bu tecavüzü protesto ettiler. Konsolos meseleyi tahkik için Fransız filosuna giderek avdette Amiral Dökesenden şu cevabı getirdi. “ Trablus kalyonlarını bize versinler ve illâ top ile bütün vilâyeti harap edip 10 sene dahi bunda olurlarsa kalyonları muhasara ile liman ağzında yatıp gemiler tamirine levazım geçirtmeyiz ve kalyonları çıkartmayız. „ Sakız komutanı bu vak’ayı hemen İstanbula bildirdi. Mehmet, IV Veziriâzam Kara Mustafa Paşayı alay köşküne çağırıp müşavere ettikten sonra bahriye ümerasından Muğla sancağına mutasarrıf Derviş ağa zade Mehmet Paşayı hemen Sakız muhafazasına memur ettiler ve Rodos adasında bulunan Kaptan paşaya da süratle Sakıza gitmesi emrolundu.

Ayni zamanda İstanbuldaki Fransız elçisi Gullergues Veziriâzam nezdine celbedilerek iki hükûmet arasında sulh hali mevcut olduğu halde Fransız filosunun Sakız limanına yaptığı bu taarruz protesto edilerek bombardıman dolayısile vukubulan zarar ve ziyan tazmin ve tarziye verilmediği halde Türkiyede bulunan elçi ile bütün Fransız konsolosları ve tacirlerinin hapsedileceğini bildirdi. Elçi, bu hususu taahhüt için salâhiyettar olmadığından kralı 14 ncü Loiye bildireceğini söylemekle iktifa etti.

Veziriâzam talebinde ısrar ederek kat'î bir cevap verilmediği halde iki hükûmet arasında harbe meydan vereceğini söyledi. Nihayet Fransız elçisi Türkiyenin noktai nazarını kabul etti. Bir kaç ay sonra 14 ncü Lui tarafından tarziye makamında olarak " Fransız kalyonlarının Sakız ceziresinde ettikleri fesattan haberimiz yoktur ve ol makule hareketlerine asla rizamız yoktur. „ Tarzında bir mektup ile birlikte 90 kiselik cevahir ve 30 kiselik muhtelif emtia yani 60 bin kuruş kıymetinde eşyayı zarar ve ziyana karşılık olarak getirip yalı köşkünde hükümdara takdim ettiler.

Silâhtar Mustafa Paşa Sakız vak'ası üzerine İstanbuldan gelen emir mucibince hemen Rodostan hareketle Sakıza geldi ve 5 ay Sakızda kaldı. Sonradan gelen 4 kalyonla birlikte 12 gemiye baliğ olan Fransız filosu amiralı Dökesen ile görüşerek yeniden hücuma meydan bırakmadı. Fransızlar da Türk donanmasının vürudu ve İstanbuldaki elçilerinden aldıkları mektup üzerine yelkenleri suya indirdiler ve Kaptan paşanın tavassutu ile Trablusgarplılarla esirlerini tebdil ettiler. Sakızda yıkılan binaların ve zayi olan insanların diyetlerini ve yaralıların tedavi ücretlerini keşif ve tayin ve tesviye ettiler ve demir kaldırıp gittiler.

Trablus kalyonlarının tamirleri için icap eden kereste, direk, halat, yelken makara ve sair levazım İstanbul tersanesinden verildi. Onlar da tamirlerini ikmal ettikten sonra yerlerine gittiler. Kaptan paşa da kasımdan iki ay sonra İstanbula avdet etti.

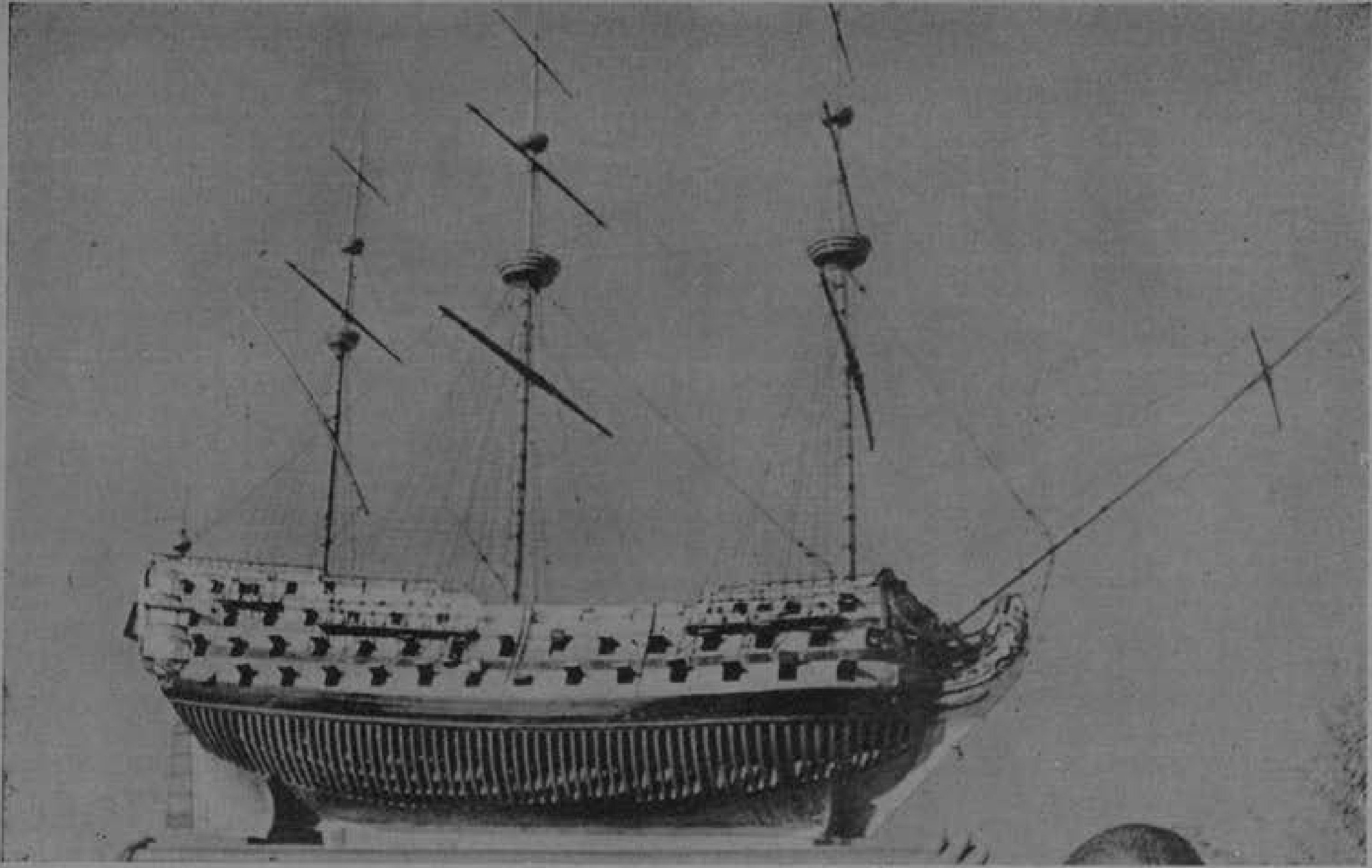
İlk kalyon filosunun teşkili 1681 : - Girit seferi esnasında bir kaç kalyon satın alınmış veya yapılmış ise de iyi kullanılamadığı cihetle tekrar çektirilerle iktifa edilmişti.

Kandiye kalesinin zabtedildiği 1669 senesinde Tesalyaya gelmiş olan Mehmet, IV derya beylerinden Baba Hasan Beyin Selânik limanında bulunan kalyonunu gezmiş ve top atışlarında hazır bulunmuştu. Baba Hasan Beyden başka Tunuslu (Hafsa Mehmet) Beyin de iki kalyonu vardı. Evvelce Tarablusgarp beylerbeyliğinde bulunmuş olan Mısırlı oğlu İbrahim Paşanın da 7 kalyonu vardı. Fakat bu kalyonlar hükûmetin malı değil, bu zatların kendilerine aitti. [1]

Veziriazam Fazıl Ahmet Paşa 1677 senesinde Hafsa Mehmet Beye Tunus ve İbrahim paşaya da Trablus beylerbeyliğini vermişti. Bunlar 9 tane kalyonları ile memuriyetlerine gittilerse de oranın ileri gelenleri

[1] Sabık İstanbul valisi Süleyman Kâni Beyin 1932 senesi Eylûl ayında akşam gazetesinde tefrika ettikleri (Köprülü ve Kolber) isimli eserde :

İskenderiyeli Korsan Baba Hasan iki Fransız gemisini batırarak mallarını zapt ve iki Fransız kaptanını esir etmiştir. Kaydi görülmektedir. Bu kayitten Baba Hasan Beyin 1670 de iskenderiyeyi üssülhareke ittihaz ettiği anlaşılmaktadır.

XVII. asrın harp gemilerinden iki ambarlı bir kalyon modelinin umumî görünüşü. İnşaiye resimhanesinde muhafaza edilmekte iken Deniz müzesinin teşekkülünde müzeye verilmiş olan bu modelin mezemorta Hüseyin Paşa devrinde yapılan kalyonların modeli olması çok muhtemeldir.

tarafından kabul edilmediler. Emri götüren kapıcı başı Mehmet Ağaya Trablusgarp ahalisi bir arzuhal vererek İbrahim Paşanın evvelce vali olduğu zaman fukaraya çok zulum ettiği cihetle başka bir vali gönderilmesini rica ettiler. Ayni zamanda Trablus ayanından 30 kişi İstanbula gelerek ricalarını tekit ettiler Tunus ahalisi de evvelce Hafsa Mehmet Bey ile araları açık olduğundan bahsile kabul etmediler. Bunun üzerine Hafsa Mehmet Paşa iki kalyonu ile hükûmet hizmetine Salyana ile kabul edildi ve ölünceye kadar tersane hizmetinde kaldı.

Mısırlı oğlu İbrahim Paşa da ayni suretle tersane hizmetine kabul edilmişti. [1] 1681 senesinde Avusturya ile harp başladığı esnada veziriâzam Kara Mustafa Paşa, yaptığı bazı tekliflerin reddi üzerine Venedik ile bir harp açılmasını nazarı dikkate alarak tedarikli bulunmağa başladı. Kalyonların harp kıymetini takdir ederek tersanede her biri üçer güverteli ve 4 tanesi 80 ve 4 tanesi 60, tunç top taşıyan 10 tane kalyon inşası için Erdel hazinesini tahsis ettirmişti. I. Kânun 1682 Baba Hasan Beye Rodos sancağı ocaklık verilerek bu gemilerden 5 tanesine komutan tayin ve Rodostan Çanakkale boğazına kadar olan sahillerimizin muhafazasına memur oldu.

Mısırlı oğlu İbrahim Paşaya da Reşit sancağı ocaklık verilerek diğer 5 gemiye komutan tayin ve Reşit ile Rodos arasındaki sahada sefer eden ticaret gemilerinin muhafazasına memur oldu. [2]

Baba Hasan Bey ile İbrahim Paşaya veziriazamın konağında kaftan giydirilerek her biri kendi kalyonlarını istedikleri gibi yaptırmalarına müsaade edildi.

Kalyonların büyüklerine 400 küçüklerine 300 levent koymak, her birinin kaptanlarını günde 120 ve ağalarına 80, Çavuşlarına ve Sut reislerine ve Doğlacılarına ve hocalarına 30 ve aylakçılarına 18 ve topçularına 16 akçe alûfe tayin edilerek kalyoncu ocağı ihdas edildi.

Hükümdar İstanbulda bulunduğu zaman alûfelerini divanı hümayunda alacaklar Edirnede bulunduğu zaman havale edilen yerlerden tahsil ve taksim edilmek üzere mahsus defterdar da naspedildi. Yaralı ve amelimanda olanlarına istedikleri yerlerden kifayet miktarı tekaüt alûfesi verilmesi için hattı hümayun çıktı. İlk defa olarak başmuhasebeci Mustafa Ağa kalyonlar defterdarı olarak sefaini mezburenin inşasına nezaret etmek üzere İstanbula gönderildi. [3]

---

[1] Salyana : her sene muayyen bir paranın verilmesi demektir (Sal) - Yıl.

[2] Bu kalyonların 4 tanesi 50 zıra yani 110 İngiliz kademi diğer 6 tanesi de 45 zıra yani 99 İngiliz kademi uzunluğunda idi. (Bir Zıra 2,2 kademdir)

[3] Silâhta tarihî Cilt 1 Sayfa 762

8. ci Türk - Venedik harbi
1684 - 1699 = 16 sene

Harbin sebepleri :- Ayamavro adasının düşmesi :- Venediklilerin Limniye hücumları :- Preveze kalesinin düşmesi :- Türk donanmasının hazırlığı :- Venediklilerin hazırlığı :- 1685 de Venedik harekâtı :- Koron muhasarası :- Koron kalesinin düşmesi (1685) :- Mısırlı oğlu İbrahim Paşanın kaptanlığı : -

Harbin sebepleri : - Macaristanın merkezi idaresi olan Bodin şehri ile orta macaristan, Türkiye; şimalî macaristan ise Avusturyalıların idaresinde idi. Avusturyalılar kendi idarelerinde olan Macarları mezhep ihtilâfından dolayı çok tazyik ettiklerinden Tükeli kontu İmrenin komutasında toplanan Macar asılzadeleri isyan ederek Almanlara karşı vatanlarını müdafaa için bayrak açtılar ve Avusturyalıları ekseri mahallerde mağlûp ettiler. Fakat Avusturya İmparatoru Leopold hileli bir siyaset çevirerek affı umumî ilân ile İmrenin bir çok adamlarını kendi tarafına celbetti. Avusturyalılar karşısında yalnız kalan İmre Türkiyeye iltica etti.

Veziriâzam Kara Mustafa Paşa, Erdel (Transilovanya) prensi Apafi nin tavassutu ile İmreyi himaye etti ve Macaristan arazisinden bir kısmının İmreye verilmesini ve musadere edilen Macarlara ait malların iadesini ve bir umumî af ilânı ve daha bazı hususların icrasını Avusturyalılardan istedi ve taleplerinin reddi üzerine Avusturyaya harp açtı. 1682 Mustafa Paşa 1683 senesi ilkbaharında 200 bin kişilik bir ordu ile Macaristana dahil olarak bir kaç kaleyi zaptettikten sonra Viyanaya kadar gitti ve şehri muhasara altına aldı (1683).

Türklerle yalnız başına uğraşmağa cesaret edemiyen Leopold, Papanın tavassutu ile Alman prenslerinden ve lehistan Kralından yardım istedi. Alman ve Lehlilerden mürekkep büyük bir ordu toplanarak 50 gündenberi Viyanayı muhasara eden Türk ordusu üzerine yürüdü. Vukua gelen muharebede Kara Mustafa Paşa mağlûp olarak muhasarayı kaldırıp Bodin ve sonra Belgrat kalesine ric'at etti. Türk ordusunun bu mağlûbiyeti üzerine senelerdenberi fırsat bekliyen Venedikliler de Avusturyalılarla birleşerek Türkiye ile harbe girdiler. Bir müddet sonra Rus İmparatoru Büyük Petro da bu ittifaka dahil olduğundan Türkiyenin karşısına Avusturya - Polonya - Venedik - Rusya gibi 4 hükûmet çıkmış bulunuyordu.

Netayicülvukuat isimli meşhur tarihin muharriri, Mustafa Paşa, Viyana bozgunluğunda Veziriâzamın eşyaları düşman tarafından zaptedildiği zaman ele geçirdikleri evrak arasında, Venediklilerden intikam almak için Avusturya seferinin hitamını beklemek münasip olduğunun yazılı bulunmasından dolayı Venediklilerin harbe girdiklerini söyler.

Silâhlar Mehmet Efendi ise şu sebepleri zikreder :- " 1 - Akdeniz yalılarında mevki tutmuş olan Türk korsan firkateleri Venedik ülkelerine hücum ettiklerinden cümhuriyet, Kara Mustafa Paşaya 2000 altın gönderip korsanlığın men'ini iltimas etti. Mustafa Paşa, sahillerimizde bulunan takriben 100 firkateyi sahiplerinden cebren aldırıp yaktırdı. Mora sahillerindeki 90 firkateden yalnız 4 firkate Cezayire kaçıp kurtuldu. Bu suretle Türk donanması korsan firkatelerinin yardımından mahrum kaldı.

2 - Avusturya ile harp başlarken İstanbulda bulunan 10 kıt'a Venedik kalyonuna ambargo vaz'i ile Mısır askerini getirmek üzere İskenderiyeye gönderildi ve bu gemilerde bulunan eşya emanet olarak bir mahzene kondu ve bir müddet sonra bu mahzendeki eşya yandı. Bu mesele Venedik için bir şikâyet vesilesi oldu „.

Venediklilerin harbe girecekleri anlaşılınca dördüncü vezir Şahin Mustafa Paşa bir miktar yeniçeri ile Çanakkale boğazı muhafazasına memur olarak gönderildi. Tekaüt edilmiş olan Halil Paşanın vezareti iade edilerek Sakız adası muhafızlığına gönderildi. Derya kaleminde olan Rumeli züeme ve timar sahipleri Menekşe kalesinin muhafazasına ve Rumeli sancaklarından 4 sancak askeri Mora muhassılı Şaban Ağa komutasında Mora yarımadasının muhafazasına memur oldu. Çanakkalenin Anadolu sahilindeki kalelerle Bozcaada, Limni, Midilli, Sakız, İstanköy ve Rodos adaları muhafazasına da Anadolu derya kaleminde olan Timar ve zaamet sahipleri memur edildiler.

Ayamavro adasının düşmesi :- İstanbulda bulunan Venedik elçisi Türkiyeye harp ilânından evvel İstanbulu terketmişti. Harbe hazırlanan Venedik filosu evvelce Kandiya muhasarasında büyük bir kudret göstermiş olan Françesko Morozini komutasında olduğu halde Korfo limanına geldi.

1684 senesi Temmuzunun 19 uncu günü 6 kalita, 22 gali ve 26 kalyondan müteşekkil olan Venedik filosu 7 kıt'a Malta, 5 kıt'a Papa, 4 kıt'a Toskana galisinin iltihakile kuvvetini ziyadeleştirdikten sonra Aya Mavro veya (S. Maura) adasının merkezi idaresi olan Lefkada limanına geldi. Korfodan alınmış olan Venedik askerleri karaya çıkarıldı. General Sitra Soldo ve Padova asılzadelerinden Françesko Solva Migo komutalarında olan Venedik ve ecnebi askerleri Lefkada ka-

lesini muhasara ettiler. Morozini de kaleyi gemi toplarile bombardıman etti. Yerli ahali olan Gregler de Venediklilere iltihak ettiğinden miktarları pek az olan Türk muhafızlar erzak, cepane ve eşyalarile birlikte çıkmak şartile kaleyi teslime mecbur kaldılar. 6 - Ağustos - 1684 Aya Mavroda bulunan 83 ü tunç ve 33 ü demir olmak üzere 126 top düşman eline geçti.

Aya Mavro kalesinin Venedikliler tarafından istilâsını İstanbula bildiren muhassil Şaban Ağaya hemen iki tuğ gönderilerek kendisine Mora sancağı verildi ve Lefkade kalesinin geri alınmasına memur oldu. Fakat Mora muhafızı Kör Osman Paşa Venediklilerle uğraşabilmek için kuvvetli bir maiyete sahip bir vezirin bu tarafta bulunmasına lüzum gösterdiği cihetle Vezir Şahin Mustafa Paşa Mora seraskeri nasbolunup iç hazineden 20 bin kuruş verilip yola çıkarıldı.

Venediklilerin Limniye hücumları :- Çanakkale boğazı methalinde bir üssülhareke ele geçirmek istiyen Venedikliler bir baskın yaparak Limni adasını ele geçirmek istediler. İki kalyon, üç firkateden müteşekkil bir Venedik filosu Limni adasının kumluk mevkiine gelerek karaya 1000 kadar asker çıkarıp Türklerin bayram namazında oldukları esnada kale üzerine yürüdüler.

Limni muhafızı Küçük Hasan Paşa yanında iki sancak beyi ve askerlerile düşman üzerine hücum ve bir saat devam eden muharebeden sonra Venediklileri mağlûp ederek deniz kenarına sürdü. Bunların gemilerine kaçmalarına meydan vermiyerek bir kısmını kumlukta diğer kısmını sandallarına girmek üzere bulundukları esnada mahvetti. Venedik gemileri büyük bir meyusiyetle demirlerini alıp liminden uzaklaştılar.

Preveze kalesinin düşmesi :- Venedik amiralı Françesko Morozini, Aya Mavro adasının zaptından sonra Preveze önüne gelerek karaya asker döktü. Denizden Venedik ve müttefik hükûmetlerin donanması, karadan kont Stra Solda komutasındaki Venedik ve yardımcı askerleri tarafından muhasara altına alınan Preveze muhafızları kaleyi bir müddet müdafaa ettiler.

Bu esnada Aya mavro adasının geri alınmasına memur olan vezir Şahin Mustafa Paşa, Preveze kalesinin imdadına koştu. Fakat Venedikliler bir kısım kuvvetlerini Preveze muhasarasında alıkoyarak büyük kuvvetlerile Şahin Mustafa Paşayı karşıladılar. Askerlerinin bir kısmını pusuya koyduktan sonra sahte bir ric'at ile Türk kuvvetlerini pusuya düşürerek mağlûbiyete uğrattılar. Bu esnada Mora sancak beyi Kör Şaban Paşanın bütün ağırlıkları düşman eline geçti

Preveze kalesi muhafızları da gelecek imdattan ümitlerini keserek Vire ile teslim oldular. Şahin Mustafa Paşa yanında ancak 3000 kadar

adam olup top ve cepanenin bulunmadığını, halbuki Venediklilerin çok kuvvetli olduğunu İstanbula bildirerek yardım istemesi üzerine azledilerek Edirne bostancı başısı Kara yılan oğlu İsmail Ağaya Mora serdarlığı ile vezaret verilip asker tedariği için iç hazineden 70 bin kuruş verildi. (3 - Zilkade) Kasımdan 24 gün evvel Kör Şaban Paşa da azledilerek paşalık defterinden silindi. Fakat İsmail Paşa Moraya gittikten sonra Şahin Paşa ile aralarına ihtilâf girdiğinden bir iş görülemedi. Bunun üzerine Sakız muhafızı Vezir Halil Paşa Mora seraskerliğine ve İspanakçı İsmail Paşa da onun yerine Sakız muhafızlığına tayin edildiler.

Türk donanmasının hazırlığı : - Türk hükûmeti, Avusturya, Lehistan ve Rus orduları ile uğraştığı esnada Venediklilerin sahillerimizi istilâlarına mâni olmak üzere icap eden tedbirleri de alıyordu. Venediklilerin erzak tedarikine mâni olmak üzere " Cümle yalılar ve cezirelerden bundan sonra hububat „ ihracı menedildi. Bu yasağa riayet etmediği anlaşılan Kandiya beylerbeyisi Burunsuz Ahmet Paşa azil ile idama mahkûm oldu.

Kaptanı derya Mustafa Paşaya donanmanın sefer hazırlığına sarfedilmek üzere iç hazineden 1700 kese akçe verilmişti ki; bu paranın 700 kesesi tersanede yeni yapılmış olan 10 beylik kalyonun teçhizatına karşılıktı.

Cezayir, Tunus ve Trablusgarp beylerbeylerine kapıcı başılarla bir mektup ve her birine 50 bin kuruş barut bahası gönderilerek 1685 ilk baharında kalyon filoları ve güzide asker ile gelip donanmayı hümayunla birleşmek üzere davet edildiler. Ve Foça önündeki Orak adasına bir kale yapılarak Kara Foça limanı kalyonlar için üssülhareke ittihaz edildi. Sakızda fener kulesi karşısında, Midillide boğaz ağzına birer kale inşasına başlandı [1].

Kaptanı derya Mustafa Paşa 15 - Nisan - 1685 te 50 kıt'a çektiri ve 10 kıt'a miri kalyonla tersanei âmireden Beşiktaş önüne çıktı ve 23 nisanda Çanakkale boğazından geçip Akdenize çıktı. Adalar denizinde dolaşan Venedik ve Malta, korsan gemilerini arıyarak Rodos adasına geldi. Mısırdan erzak getirmekte olan nakliye gemilerimizin Malta filosunun hücumuna uğrıyarak (Göve) körfezine iltica ve orada abluka edildiğini haber aldığından hemen o cihete yol verdi. Maltalılar, Türk donanmasının geldiğini haber alarak ablukayı kaldırıp kaçtılar. Yalnız (Civani) veya (Pavlo) kaptan komutasındaki bir kalyon kaçamadı. İki kıt'a miri ve bir kıt'a Cezayir kalyonu Civani kaptanın kalyonuna yetişerek muharebeye başladılar. Akşam üstü başlıyan top muharebesi bütün gece devam etti. Sabaha karşı Benefşeli Ali

[1] Gülşeni maarif sahife 957

kaptan, Malta kalyonuna aburda olarak üç alabanda ateş ettikten sonra 100 Levend Malta gemisine geçip üç saat boğaz boğaza çarpıştıktan sonra zaptettiler ve yedeğe alarak Rodos limanına götürdüler. Bu kalyondan alınan ganaim satılarak Levendlerin her birine dörder kuruş düştü.

İstanbulda inşa edilen 10 kıt'a kalyon çok su yapmağa başlamıştı. Mısırlı oğlu İbrahim Paşa komutasındaki beş kalyondan bir tanesi Finike açıklarında çok su ederek batmağa başladı. Havanın çok sert olması yardım etmeğe mâni olduğundan içindeki 600 Levend ile birlikte battı. Bunun üzerine çok su yapan kalyonlardan 4 tanesi boşaltılarak Rodos limanında sahile bağlandı. [1]

Kaptan Paşa, Rodosa geldikten sona erzak tedariki için Cezayir kalyon filosunun İskenderiyeye Trabulusgarp kalyon filosunun Kıbrısa gidip gelmelerine müsaade etti. Beylik kalyonların da armalarını bozup tamir ve kalafat ettirmeğe başladı. Bu esnada 18 kalyondan müteşekkil bir Venedik filosu Rodos önünden geçtilerse de Kaptan Paşa kalyonların tamirile meşgul olduğundan karşı çıkmadı. Birkaç gün sonra da İstanbuldan bir ferman gelerek donanmanın süratle Koron kalesi imdadına koşması emrediliyordu.

Venediklilerin hazırlığı :- Venedikliler, 1687 senesinde Ayamavro ve Preveze kalelerini almışlar ve Limni üzerine yaptıkları hücum akim kalmıştı. Venedik senatusu 1685 senesinde yapılacak yeni harekât için pek büyük mikyasta harp hazırlığı yapti ve gemileri donatmak, ücretli asker tutmak, top ve cepane ve levazım tedarik etmek için pek çok paraya ihtiyaç vardı.

Askerlik için Almanyada olduğu gibi bütün Venedik tebaasının mecburî olarak askerlik etmesi düşünüldü ve menfi bulunanların hizmeti askeriyeye girmeleri şartile afedilmeleri kararlaştırıldı. Para tedariki için yeniden harp vergileri konuldu. Ahaliden iane toplandı. Hükûmet hazinesine 25000 doka altını verecek olanlara Venedik asılzadeliği yani Patriçi ünvanı verileceği ilân edildi. Bu husus senatoda müzakere edilirken vuku bulan itirazlara Mike Foskarini "şu cevabı verdi :Mahdut bir zaman için meselâ bir hafta zarfında müracaat edilmek üzere asil kayid ve kabulüne kanun müsaittir. dedikten sonra : senelerin kıdemile parlak bir mevki kazanan her asilin cevherinde bir muzlim devre vardır.

Bu tıpkı toprakta yetişen her güzel nebata benzer. Onların tohumu toprağın karanlıklarındadır. Meşhur bir nesil tesis edenlerin hemen

[1] İhtimalki teknelerin inşasında yaş kereste kullanılmış ve bu sebepten dolayı armuzların arası açılmıştır.

cümlesi mümtaz ef'al ve harekâtları ile avam tabakasından yükselmişlerdir. böyle nazik bir mevkide bulunduğumuz esnada şahsî saadetini temin eden bütün servetini vatana hediye etmek kadar mümtaz bir hareket olabilir mi? Bu hareket asaletin mevcudiyetini gösteren parlak bir delildir. Binaenaleyh artık onlara adilâne düşünerek gayrı asil denilemez. Sonra öyle bir serveti kazanmak taliin bir hediyesi olmakla beraber, onu hüsnü istimal etmekte asalete lâyık bir fazilettir. diye ilâve etti ve bu nutuk üzerine teklif ekseriyetle kabul edildi. Müracaat eden 47 aile altın kitaba kaydedildi. Bunların verdikleri para 3,800,000 doka altınına baliğ oldu.

1685 te Venedik harekâtı :- Venediklilerin ilk hedefi Mora yarımadasile Yunan sahillerindeki limanların zaptı idi. Harekâta memur olan Françesko Morozini bütün kuvvetlerini Korfo adasında topladı. Mora ve Epir hıristiyan ahalisini isyana teşvik etti. Avlonya, Haymara ve Sarandos civarında oturan Chimeyot larla münasebata girişerek bunlardan ücretli asker topladı. Moranın cenup vilâyetlerinde Manyalıları isyan ettirerek bir kısım Türk kuvvetlerini bu cihette meşgul etti. Venedikliler, Venedik, Hırvat, Karadağlı ve Arnavut asilerinden 50000 asker toplamağa muvaffak oldular. Filorans, Papa, Malta, Cineviz ve İspanyollar Korfoya birer filo yollayarak Venediğe yardım ettiler. Françesko Morozini Korfodan hareketle Ayamavro limanına geldi. Sonra Mora yarımadasının şimal cihetinden rabıtasını kesmek için Gördos boğazına yani Lepanto körfezine girmeğe teşebbüs etti.

Kendi bulunduğu baştarda ile filodan ayrılarak Rumeli kalesi önüne gelerek bir keşif hareketi yaptı ise de bu esnada Mora valisi bulunan Siyavüş Paşa, kaleden açtığı top ateşile muharebeye hazır bulunduğunu gösterdiğinden Venedikliler hücum hareketini geri bıraktılar.

Bu esnada Mora seraskeri bulunan Vezir Halil Paşa, Patras da Mora sancak beyi Siyavüş Paşa Rumeli kalesinde, Mezestre sancak beyi Çeşme Mahmut Paşa Kılavrota nahiyesinde, Vezir Şahin Paşa Narda muhafazasında idiler. Mora ve Yunan sahillerinde Türk gemileri seyrüsefer edemedikleri cihetle bundan istifade eden Fransızlar, bitaraflıklarına güvenerek deniz ticaretini ele geçirmeğe çolışıyordu. Hattâ bu esnada iki Fransız ticaret kalyonu Gürdos civarında Karadağ nam mahalle gelip demirlemişlerdi. Françesko Morozini bu kalyonların üzerine iki çektiri gönderip bir tanesini zorla alıp Ayamavro limanına götürdüler. Patrastaki Fransız konsolosu bu haberi işitince hemen bir firkateye binip Ayamavroya giderek geminin Fransızlara ait olduğunu isbat ile kurtardı.

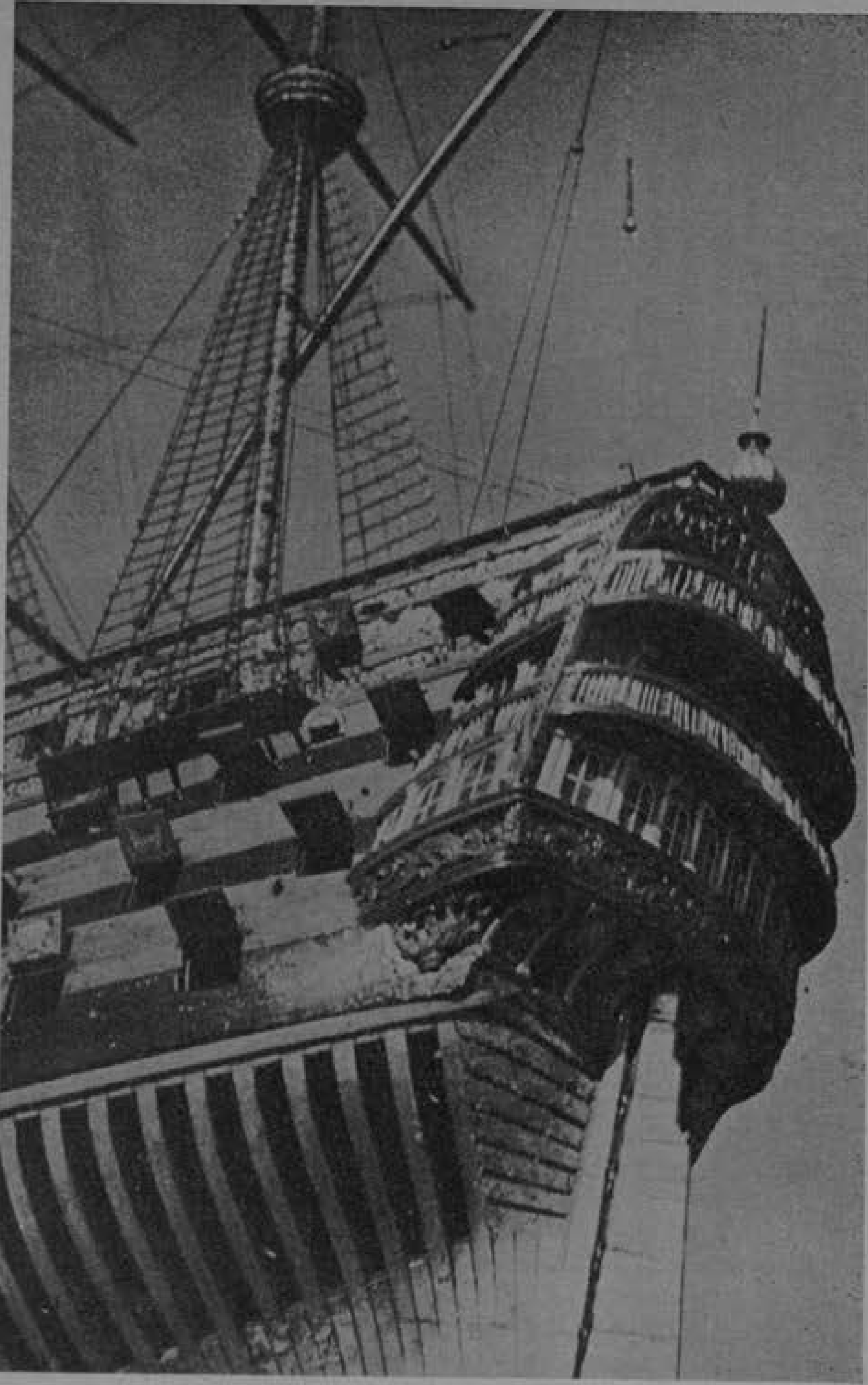
Françesko Morozini boğaz kalelerine hücumdan vazgeçtikten sonra 15 gün Ayamavroda kaldı. Sonra Kafalonya ve Zanta adaları arasında ve Halomiç önünden geçerek Modon limanına geldi ve kaleyi bombardıman etti. Karadan yapılan mukabele üzerine bir Venedik kalyonu battı, bir diğeri de ziyade hasara uğradığı cihetle buradan hareketle Koron limanında Eski Kastel [1] önünde demirledi. Bu esnada Koron limanında bulunan iki Fransız ticaret kalyonu üzerine hücumla bir tanesini zaptetti. Bir tanesini batırdı. Bu gemilerin içindeki Fransızlar Koron kale sine iltica ettiler.

Koron muhasarası: - Venedik donanması Koron ile eski Kastel arasındaki sahile yanaşarak takriben 10 bin askeri karaya çıkardı ve kale önüne gelerek Varoşu zapt, yağma ve ihrak etti. kale etrafında olanzeytinliği kırıp kale ardından ve Soğuk çeşme önünden hisarı üç tarafından kuşattı. Bir deniz kenarından diğer deniz kenarına kadar zeytin ağaçlarından iki kat meteris yapıp ve geniş bir hendek kazarak muhasara altına aldı ve karaya çıkardıkları toplarla karadan ve donanma ile denizden kaleyi bombardımana başladı.

Koron muhafızları 15 gün yalnız başlarına müdafaa ettiler. Sonra Mezestere Sancak Beyi Mahmut Paşa imdada geldi. Kaleye girmek için bir hücum yaptıysa da muvaffak olamadı. Bir kaç gün sonra da bütün Mora Türklerini silâh altına toplamış olan Vezir Halil Paşa 400 kişilik bir kuvvetle Patrastan çıkıp Koronun imdadına yetişti. Venedikliler ertesi gün ağaçtan şapkalı asker şekilleri tertip ederek meterislerin haricinde bir nümayiş yaptılar. Bunu gören Halil Paşanın maiyetindeki piyade ve süvari kuvveti hemen hücuma geçti ise de düşmanın hilesi anlaşılıncaya kadar 500 den fazla Türk askeri şehit düştü. Ertesi gün yapılan muharebede Venedikliler fazla zayiata uğradılarsa da Vezir Halil Paşa bir top güllesi parçası ile ağır surette yaralandı ve üç gün sonra vefat etti.

Bunun üzerine Narda kalesinde bulunan Vezir Şahin Mustafa Paşaya haber gönderilerek askere komuta etmek üzere süratle gelmesi bildirildi. Venediklilerin kaleye yaptıkları bir hücum esnasında Halil Paşanın askerleri Venediklilere bilmukabele hücum yaparak 1500 baş aldılar. Böylece bir kaç muharebe yapıldıktan sonra Şahin Mustafa Paşa 1500 kişilik bir kuvvetle Koron önüne geldi. Halil Paşanın şehit düşmesi üzerine Siyavuş Paşa Mora Seraskeri naspedildiyse de o da muharebe de şehit düştüğünden ikinci Vezir ve damadı şehriyari Kaptan Mustafa Paşa Mora Seraskeri naspedilerek bir an evvel imdada yetişmesi için Rodosa emir gönderildi.

[1] Kastel : Hisar demektir.

İnşaiye resimhanesinde muhafaza edilmekte iken Deniz müzesinin teşekkülünde müzeye verilmiş olan bu modelin mezemorta devrinde yapılan kalyonların modeli olması çok muhtemeldir.

XVII. asır harp gemilerinden iki ambarlı bir kalyon modelinin kıç taraftan görünüşü.

Koron kalesinin düşmesi (1685) : - Kaptan Paşa bu emri alınca tamirde olan kalyonları Rodosta bırakarak çektiri filotillası ile denize çıktı ve Anapoluya gitti. Beylik kalyonlar dahi tamirlerini ikmalden sonra Ağriboz limanına geldi. Kaptan Mustafa Paşa iki derya beyi ile Leventlerini karaya çıkarıp kethüdası Mehmet Ağa komutasına vererek koron önüne gön derdi. Kendisi dahi 2000 levent vesair asker ile karaya çıkıp Koronun imdadına gitti. Donanmanın idaresini Rodos Sancak Beyi Abtülkadir Paşa komutasına vererek Ağriboz limanına yolladı.

Kaptan Paşa, Koron kalesi önüne geldiği zaman pek az miktarda askerden başka birşey bulunmadığını görünce hayrete düştü ve hemen İstanbula mektup yazarak asker, top ve cepane istedi. Vezir Şahin Mustafa Paşa ile Mora Sancak Beyi Mahmut Paşanın kendi kapı kulundan ibaret olan az miktardaki kuvvet ile bir iş görülemeyeceğini bildirdi.

Bunun üzerine İstanbuldan 3500 yeniçeri ve 1500 cebeci ve 500 topçu ile bir miktar top ve cepane gemilere konularak gönderildi. Boğaz muhafızı Fazıl Mustafa Paşa Sakız adasına ve unun yerine Sarıkçı Mustafa Paşa gönderildi. Sakız muhafızlığında bulunan Vezir Ispanakçı İsmail Paşa dahi Korun imdadına memur oldu.

Kaptan Mustafa Paşa, imdat kuvvetlerinin toplanmasına intizar ederken bir gece Venediklilerin baskınına uğradı. Uyku halinde müdafaaya meydan kalmadan Kaptan Paşanın kuvveti dağıldı. Bütün ağırlık düşmanın eline geçti.

Venedikliler, bu cihetten korkuları kalmayınca üç aydanberi devam eden muhasara ve bombardıman neticesinde çok zayıf düşmüş olan Koron kalesi üzerine bir cebrî hücum yaparak zaptettiler. Ve Türk muhafızlarının hemen cümlesi bu hücum esnasında şehit düştü.

Francesko - Morasini, Koron kalesini zapt ettikten sonra Modon kalesi üzerine geldi. Kaleyi muhasara ederek vire ile teslim aldı. İçindeki Türk ahaliye yalnız canlarını bahşederek gemilere koyup Afrika sahiline gönderdiler.

Mısırlıoğlu İbrahim Paşanın kaptanlığı : - Koron ve Modon kalelerinin düşmesi üzerine Mustafa Paşa azledilerek Vezir Sarhoş Ahmet Paşa Kaptan nasbedildi I. Teşrin - 1685. Fakat bu mevkiin ehli olmadığı kısa zamanda anlaşılarak 20 - I. Kânun - 1685 de Mirî kalyonların başkaptanı Mısırlıoğlu İbrahim Paşaya vezaret rütpesi verilerek Kaptanı derya nasbedildi.

Mirî kalyonların II. ci kaptanı yani patronası Baba Hasan Paşa da kalyonların başkaptanı nasbedildi.

Fransa ile münasebatın yenileşmesi: - Fransızların 1669 senesinde Venediklilere yardım ederek Kandiya kalesine bir ordu ve do-

nanma göndermesi üzerine Kanunî Süleyman zamanındanberi devam eden dostluk münasebetleri bozulmuştu. Giridin zaptından sonra Sakız meselesi üzerine Fransa ile siyasî müzakereler cereyan etmiş, Fransızların takip ettikleri iki yüzlü siyasetten dolayı Türkiyedeki siyasî irtibatları bozulmuş ve Fransız elçilerine hüsnü kabul gösterilmemişti. [1] Venedik ile harp başladıktan sonra Fransa Kıralı İstanbula yeni bir elçi yollayarak evvelce vukubulan harekâttan dolayı aflarını talep ile bundan sonra Türkiye ile dostluktan ayrılmayacakları hakkında teminat vermiş kara ve deniz cihetile yardım edeceklerini de vaat etmişlerdi. (28 - II. Teşrin - 1681).

Bunun üzerine Veziriâzam Kara İbrahim Paşa, Fransız elçisini Hükümdarın huzuruna çıkarmış ve Fransa ile Türkiye arasındaki münasebat eskisi gibi dostane bir şekil almıştı. Bu elçi Galatadaki sefarethaneye yerleşmiş ise de 6 ay sonra vefat ettiğinden Jirarden isminde bir elçi göndermişlerdi. Şubat - 1686 Fransız elçisini İstanbula getiren 3 kalyondan müteşekkil Fransız filosu Topane önünde demirledi. Bu esnada Hasan Paşa komutasında bulunan 9 kıt'a kalyon da tersaneden çıkarak Beşiktaş önüne demirlemişti.

Kaptanı Derya Mısırlı oğlu İbrahim Paşa, bu kalyonların suyunu kesmek için " Mısır kalafatile kalafatlatmaktan başka çare göremiyerek İskenderiyeye gönderecekti.

Fransız kalyonlarının mürettebatından 10 tayfa tophane cıvarında gezerlerken Türk kalyonları mürettebatından 8 levent ile kavga çıkarırlar. Leventlerden biri palasını çekerek kendisine küfreden Fransızın üzerine hücum eder. Bu Fransız askeri iki kıt'a dolu tabancasını boşaltarak levendi öldürür. Bunun üzerine kavga büyür 4 Fransız maktul düşer, diğerleri gemilerine kaçarlar. Fransız kaptanları bu vak'a üzerine kalyonlarının sandallarına 500 asker doldurarak sahile yollayıp intikam almak isterlerse de Türk leventleri ve topçularından bir kaç bin kişi sahile toplanarak bunları taş yağmuruna tutarlar ve sahile çıkmalarına mâni olurlar. Fransızlar bir miktar yaralı verdikten sonra gemilerine avdet ederler.

Bu vak'ayı duyan Beşiktaş önündeki kalyonların mürettebatı heyecana gelerek Baba Hasan Paşaya giderek: " Kalk Fransız kalyonlarile cenk edelim ve üçünü de topa tutalım, müsaade etmezsen şimdi seni parçalarız „ derler. Hasan Paşa, " Oğullar böyle yerde cenk olmaz, nice bin ahali ve haneleri berbat olur, lûtfedip ferağat edin. Bunların işi

[1] Akşam gazetesinin 1932 - I. Teşrin nüshalarında Kâmiran Bey tarafından tefrika edilen bir eserde Fransız elçisi Baron Novantel hatıralarından Veziriazam Fazıl Ahmet Paşa ile yaptığı müzakereler hakkında mufassal malûmat verilmektedir.

kolaydır. Akdenize çıkalım, geniş yerde murat üzere dövüşelim „ diyerek yatıştırır ve Fransız âmiralına “ Böyle padişah limanında cenk olmaz, kalyonları kalafatlatmak üzere İskenderiyeye gidecektim. Mademki arada bu suretle bürudet zâhir oldu. Sizi boğazda beklerim „. diye haber yolladı

Muharebe vaziyeti almış olan Fransızlar bu haber üzerine kaymakam paşaya ve kaptan paşaya haber yollıyarak : Biz İstanbula muharebe için değil dostluk için geldik, Türk leventlerile aramızı bulup barıştırın. Olmadığı kalde Fransaya avdetimize müsaade edin „. Nihayet iki taraf barıştırıldı ve biribirlerine ziyafet vererek anlaşmamazlığı ortadan kaldırdılar.

Venediklilerin 1686 senesi harekâtı :- Türk donanmasının 1686 senesi harekâtı Karyot muharebesi : - Baba Hasan Paşanın vefatı : - Midilli muharebesi 1686 - I. teşrin : - Venediklilerin 1687 senesi harekâtı : - Türk donanmasının 1687 seferi.

Venediklilerin 1686 senesi harekâtı : - Venedikliler, 1686 senesinde Mora cıvarındaki harekâtlarına devam ettiler. Françesko Morozini, 50 çektiri ile 40 firkate ve 70 kalyondan müteşekkil bir filo ile haziran başlarında Navarin önüne gelerek demirledi. Eski kalenin muhafızları bu kuvvet karşısında müdafaa imkânını göremiyerek vire ile teslim oldular. Venedikliler limana girerek Narlı bağları cıvarında sahile asker döktüler ve yeni Navarin kalesini 17 gün muhasara ve bombardıman ederek vire ile teslim aldılar. Fakat kalenin teslim edileceği gün cepanelik infilâk ederek kale muhafızı Sefer Paşa ile 120 askerin ölümüne sebep oldu. Bu kalelerin Türk ahalisi üç gemiye yükletilerek Türkiye sahillerine çıkarıldı.

Venedikliler, Navarinin zaptından sonra Anapoli kalesi üzerine gittiler. 20 gün muhasaradan sonra kaleyi vire ile aldılar. Deniz beylerinden Rum Hasan Paşa bu vak'ada murtet olup Venediklilere iltihak etti. Mora Seraskeri İsmail Paşa, hiç bir iş göremediğinden azledildi. Vezir Şahin Mustafa Paşa seraskerliği kabul eylemediğinden bu esnada Morada bulunan Divrikli Mehmet Paşa Mora seraskeri nasbedildi,

Türk donanmasının 1686 senesi harekâtı : - Baba Hasan Paşa, komutasındaki kalyon filosunun tekneleri kalafatlanmak üzere Mart-1686 da İskenderiyeye gittiklerini yazmıştık. Kaptanı Derya Mısırlıoğlu İbrahim Paşa da 3 - Mayıs - 1686 da çektiri filosile Akdenize hareket etti.

İstanköy önüne geldiği zaman Rodos sancak beyi Abdülkadir Paşanın komutasındaki 2 çektiri ile kalyon filosu da donanmay iltihak etti

Bu esnada 18 kalyondan müteşekkil bir Venedik filosunun Sisam boğazına geldiği haber alındı. Kaptan Paşa bir harp meclisi toplıyarak yapılacak harekâtı müzakere etti. Baba Hasan Paşanın filosile birlikte Mısırdan gelen 50 kıt'a zahire gemilerini kollamak şartile düşman üzerine hücuma karar verdiler ve yelkenleri açarak Karyot adası cıvarına geldikleri zaman Venedik filosile karşılaştılar.

Karyot muharebesi : - 20 - Temmuz - 1686 perşembe günü "Öğle namazını kılıp dua eyledikten sonra helâllaştılar ve silâhlanıp kalyonların toplarını doldurup lumbarlarını açtılar. Harp aletlerini yanlarına döküp yelkenlerini küşade ve sancakları dikip filândıraları açarak „ düşman üzerine hücum ettiler.

İki taraf öğleden sonra takriben saat 4 raddelerinde top ve tüfek ateşi açarak muharebeye başladılar. Bu esnada Melemenli Mustafa Kaptan kalyonunun bir yelkeni top ile paralanıp rüzgâr üzerine çıkamayıp düşman arasında kalmakla cümlesi üzerine düştü.

Diğer taraftan Benefşeli Ali Bey "dahi kendi kalyonile Venedik patronasına başa baş suya beraber alabanda vurup hasara uğratarak kaçırttı „. Baba Hasan Paşa kalyonunun dahi direği kırıldığından manevradan âciz kaldı. Diğer kalyonlar dahi kendi başı kaydına düştüler veyahut taksirat ederek Melemenli Mustafa Kaptana yardım edemediler.

Yalnız Benefşeli Ali bey, bu hali görerek levendini kendine uydurup düşman alayına hücum ile Melemenli Mustafa kaptan kalyonunu bulunduğu tehlikeli vaziyetten kurtardı; sonra nakliye gemilerimiz üzerine hücum eden iki Venedik kalyonu üzerine varıp top ve tüfek ateşi altına aldı. Aborda etmek istediği esnada rüzgâr kesildiğinden akşam karanlığı basıncıya kadar top ateşi ile düşman teknelerini kalbura döndürdü.

Venedikliler, gece karanlığından istifade ile muharebeyi tatil edip uzaklaştılar. Melemenli Mustafa kaptan dahi kendi kalyonu ile İstanköye gitti. Benefşeli Ali bey kalyon filosu ile o gece Karyot boğazında Orsa alabanda yattı.

Baba Hasan Paşanın vefatı : - Türk gemilerinde taun hastalığı hüküm sürüyordu. Kalyonlar kaptanı Baba Hasan Paşa da bu hastalığa yakalanarak o gece vefat etmiş olduğundan Benefşeli Ali bey gemilerin komutasını üzerine alıp İstanköye gitti. Melemenli Mustafa kaptan ile buluştu ve Hasan Paşanın cenazesini İstanköyde defnettiler. Kalyon filomuzun ilk ve değerli amirallarından olan Baba Hasanın adını ilk defa olarak 1669 Kandiya kalesinin zaptını müteakıp görüyoruz. Bu esnada derya beylerinden olan Baba Hasanın Selânikte bulunan kalyonu avcı Sultan Mehmet tarafından ziyaret ve top atış talimleri yapılmıştı.

Bu vak'adan sonra Baba Hasan beyin İskenderiye limanını üssülhareke ittihaz ettiğini görüyoruz, Lui XIV tarafından Fransa - Türkiye münasebatını yenilemeğe memur olan Fransız elçisi Baron Novantel'in sadrıazam Fazıl Ahmet Paşaya : "İskenderiyeli korsan Baba Hasan iki Fransız gemisini batırarak mallarını zapt ve kaptanlarını esir etmesinden „ şikâyet ediyordu. 1670

1673 senesinde ise Lehistan ile yapılan harp esnasında Azak kalesi şimalindeki Yeni hisara kazakların yaptıkları hücumu def hususunda gösterdiği yararlık üzerine Salyanesi olan 10 yük akçeye İzmir gümrüğünden bir yük akçenin ilâvesi ile taltif edilmişti.

Veziriâzam Kara Mustafa Paşa, 1681 senesinde kalyon filosu teşkiline karar verdiği zaman bu işe Mısırlı oğlu İbrahim Paşa ile Baba Hasan beyi memur etmişti. 1684 senesinde Venediklilerle harbin açılması üzerine teknelerin inşası hitam bulmuş olan kalyonların teçhizine başlanmış ise de ancak 1685 senesi ilk baharında kaptanı derya müsahip Mustafa Paşanın maiyetinde olarak denize açılmak mümkün olmuştu.

20 - I. Kânun - 1685 te Mısırlı oğlu İbrahim Paşanın kaptanıderyalığa tayini üzerine Baba Hasan Paşa da kalyonların başkomutanı yani kapudane nasbedilmişti. Ömrünü deniz seferlerinde geçirerek vatan ve millete çok kıymetli hizmetler ifa etmiş olan bu tecrübeli amiralımızın kendisinden istifade edileceği bir ande vefatı Türk donanması için mühim bir ziya idi.

Kaptanıderya İbrahim Paşa İstanköy önünde bütün filoyu toplıyarak Rodosa götürdü ve muharebede yararlık gösteren kalyon kaptanlarının cümlesine hilat giydirdi. Baba Hasan Paşanın Taundan vefat ettiğini İstanbula bildirerek mutasarrıf olduğu Kıbrıs eyaleti iki tuğ ile birlikte Mirî kalyonlarının başkomutanı olmak üzere Benefşeli Ali beyi ve onun mutasarrıf olduğu İskenderiye sancağı ve iki tuğ ile ikinci kaptan olmak üzere Memi kaptanın tayinlerini rica etti ve bu ricası kabul edildi.

Mirî kalyonlarla gelmiş olan Mısır askerlerinden 600 neferi Kandiya ve 2000 nefer Mora yarım adasına memur olduklarından Girit adasına gidecek olan er ve zahire kalyonlarla, Moraya gönderilecek olanlar da çektiri gemilerile yerli yerine sevk edildikten sonra Sakıza gelerek yerleştiler. Sakız muhafızı Zülfikar Paşa, 12 kalyondan müteşekkil bir Venedik filosunun Midilli istikametinde seyrettiğini haber verdiğinden Kaptan İbrahim Paşa, çektiri ve kalyon filoları ile birlikte hemen Sakızdan denize açıldı.

Midilli muharebesi 1686 - I. Teşrin : - Kara Foça önlerine geldikleri zaman Kaptan İbrahim Paşa, bütün ümerayi bahriyeyi ve kalyon kaptanlarını kendi gemisine çağırarak bir harp meclisi topladı. Müzakere neticesinde düşmanın takip ve muharebeye icbar edilmesine karar verildiğinden Midilli adasına doğru yol verdiler.

Edremit körfezine girmiş olan Venedik filosu da Türk donanmasının gelmekte olduğunu görerek hemen demir alıp sahilden açıldı. Türk donanması rüzgâr altında bulunduğu cihetle Venedikliler takip edilerek

muharebeye icbar edilemedi. Her iki filo Midilli hizasına geldikleri esnada rüzgâr kesilerek kalyonlar hareketten kaldılar.

Ertesi cuma günü sabahı Kaptan Paşa, baştardası ile çektirilerin önüne ve Anadolu tarafından dahi Benefşeli Ali Paşa kendi kalyonu ile kalyonlar filosunun önüne düşüp düşman kalyonlarına mukabil oldukları esnada yine rüzgâr kesildi.

Her iki filo üç saatten ziyade top ve tüfenk muharebesinden sonra şiddetli fırtına zuhûr ederek çektiri filosunu Midilli adası sahiline iltica ya mecbur etti.

Benefşeli Ali Paşa, kalyon filosunun önünde olduğu halde yelkenlerini kuvvetli rüzgârla doldurarak Venedik kalyon filosile top muharebesi yaparak seyre devam etti ve düşman kalyonlarının armalarda ve teknelerinde bir çok hasar yaptı " Düşman teknelerini kalbura çevirip tamam mertebe zebun eyledi „ nihayet Venedikliler bocalayıp kaçtılar. Bu muharebe esnasında direkleri kırılan patrona Memi Paşanın kalyonu çektiriler tarafından yedeğe alınarak Midilli sahiline getirildi. Kaptane Benefşeli Ali Paşa da ol mahalde demirleyip şehitleri denize bıraktı ve yaralıları sardırıp ve kalyonların tamire muhtaç olan yerlerini tamir edip üç gün sonra Midilli limanına gelerek çektiri filosile birleşti. Kaptan İbrahim Paşa, Ali Paşa ile sair kalyon kaptanlarına ve levendlerin ileri gelenlerine hil'atler giydirip iltifat etti. " Kasım mevsimi dahi gelüp irişmiş olduğundan kalyonlar, kış mevsimini geçirmek üzere Karafoça limanına gönderildi. Kaptan İbrahim Paşa da çektiri filosu ile Çanakkaleden geçip 23 - II. Teşrin 1686 da İstanbula geldi.

Avcı Sultan Mehmet Kaptan, İbrahim Paşayı saraya celbederek gösterdiği yararlıktan dolayı taltif etti. 30 kadar bahriye ümerasına dahi serapa hil'at giydirerek Padişahın yanına kabul edildi. Yapılan muharebeler hakkında tafsilât verdiği esnada " Benden 5 : 6 bin kese akçe alıp kalyon yaptınız ve henüz görmedim, elbette gelsin „ diye emir vermekle kalyon filosunun İstanbula gelmesi için Karafoçaya haber yollandı.

15 gün sonra Büyük Çekmece önlerinde ava çıkmış olan 4 ncü Mehmet kalyon filosunun fırışka rüzgârla seyrettiklerini gördü. Kalyonlar sahile 5 mil yaklaşarak bir nöbet kurusıkı ve bir nöbet yuvarlaka atıp mermilerinin sahile kadar düştüklerini gösterdikten sonra İstanbula geldiler. Bir kaç gün sonra 4 ncü Mehmet tersaneye gelerek top şenlikleri arasında karşılandı ve kalyonları gördü.

Rebiülaharın II. günü yeni yapılan baştarda denize indirildi. Bu baştardanın koğuş topu 18 okka ağırlığında mermi atıyordu, fakat bu top tekneye ağır geldiği cihetle kullanılmayıp çıkardılar. Geçen sene

vefat eden Tunuslu Hafsa Mehmet Paşanın bir kıt'a kalyonu satın alınarak kalyonların miktarı 10 kıt'aya çıkarıldı. Bu geminin topları demir olduğundan çıkarıp yeniden imal edilen 50 kıt'a tunç top ile değiştirildi.

Venediklilerin 1687 senesi harekâtı :- Françesko Morozini, kış mevsimini Anapoli de geçirdikten sonra 1687 temmuzunun 27 sinde Lepanto körfezi ardındaki boğaz kalelerine yaklaştı. O gece karaya asker dökerek Patras kalesi civarındaki Türk ordugâhına hücum etti. Vezir Mehmet Paşa komutasındaki Türk kuvvetleri mağlûp olarak çadırlarını, toplarını terkederek korent berzahına doğru kaçtılar. Bunun üzerine boğaz kalelerinde bulunan muhafızlar da çekildiklerinden Mora kıt'ası Türk kuvvetlerinden tamamile boşaltılmış oluyordu. 11 - Ağustos - 1687.

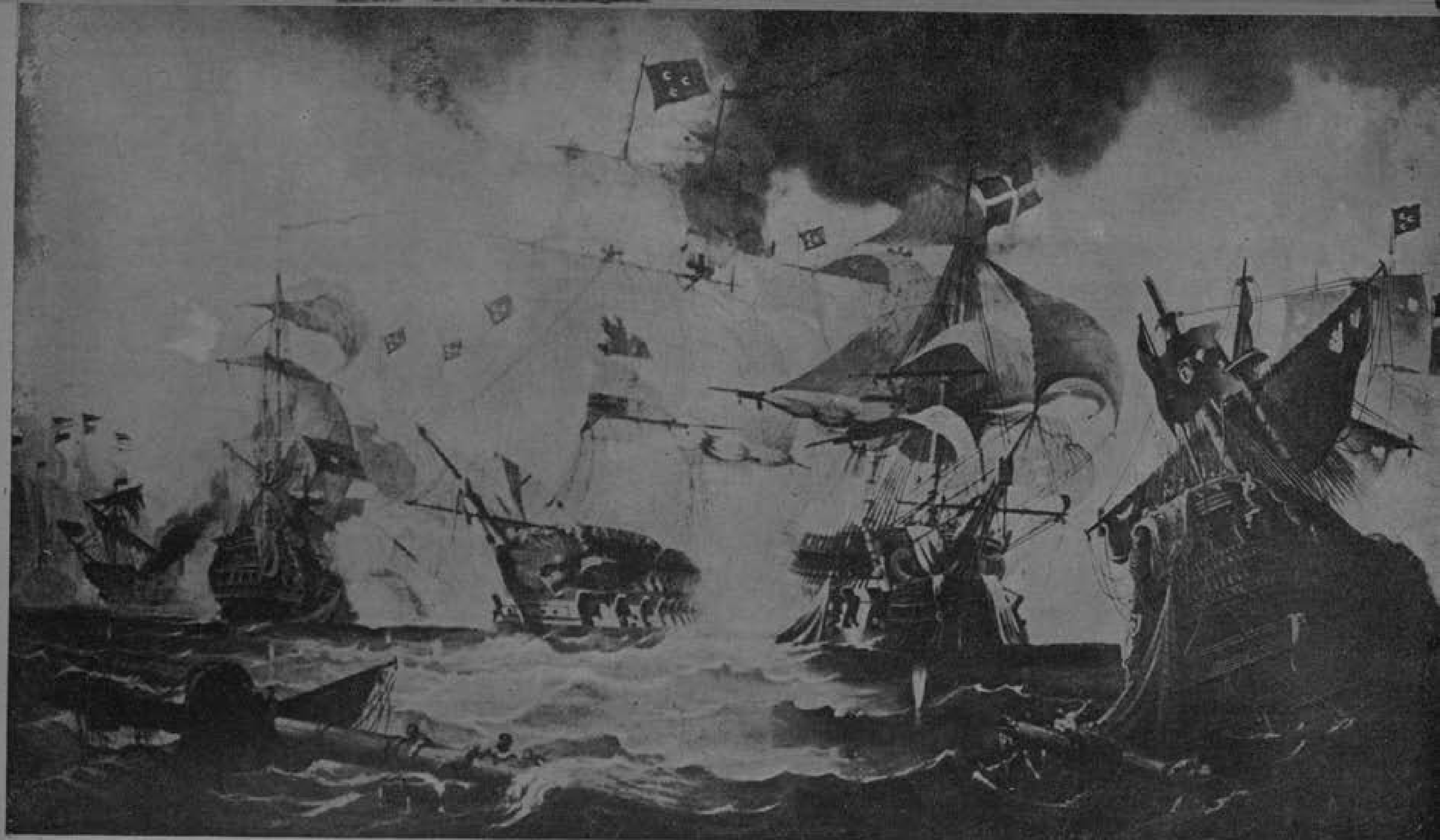
Venedikliler, Mora yarım adasını ele geçirdikten sonra Atikya civarına taarruz ettiler. Müteveffa ceneral Strasolda'nın yerine geçmiş olan ceneral Köningsmark Atina üzerine yürüyerek Akropol tepesi karşısına biri 8 toplük, diğeri 4 havanlık 2 batarya tabiye etti. Bu bataryalardan atılan mermiler Partenon mabedine isabetle büyük hasarlar yaptı. Hususile burada bulunan cephaneliğin infilâkı bu hasarları çoğalttı. Nihayet Atina kalesi muhafızları da 1687 senesi eylûlünün 28 inde kaleyi Vire ile teslim edip İzmire nakledilmek üzere gemilere bindiler. Bu suretle İzmire nakledilen Türklerin miktarı 3500 kişi idi.

Kont Köningsmark'ın askeri Morada veba hastalığı bulunduğu cihetle Atina civarında kışladı. Venediklilerin bundan sonraki hedefini Ağriboz adası teşkil ediyordu.

Türk donanmasının 1687 seferi :- Mısırlı oğlu İbrahim Paşa 3 - mayıs - 1687 de 25 kıt'a çektiri ile tersaneden çıkıp Sarayburnuna gelmiş Yalıköşkünde bulunan 4 ncü Mehmedi ziyaret ettikten sonra Beşiktaş önüne demirlemişti. Üç gün sonra yani mayısın 6 sına tesadüf eden Hızır İlyas günü Akdenize yol verdi.

Kalyon filosu ise daha evvel tersaneden çıkıp 4 - nisanda Akdenize gitmişti. Fakat kalyonlardaki leventlerin zapt ve raptları o kadar bozuktu ki bu kış Kasımpaşadan Karadeniz boğazına kadar uzayan sahada ahalinin evlerine, kadın ve çocuklarına taarruz ederek yapmadıkları fenalık kalmamıştı.

Kaptan İbrahim Paşa, Çanakkale boğazından çıktıktan sonra çektiri filosu ile Ağriboz adasına gönderilen mühimmat ve askeri selâmetle götürdü. Sonra avdet ederken Golos civarında 23 kıt'a kalyon ve 2 kıt'a ateş gemisi ve bir kıt'a humbara gemisinden müteşekkil bir Venedik filosunun önüne çıktığını görünce tekrar Ağriboz limanına avdet

Bu tablonun aslı askerî müzededir,

23 - Eylûl - 1698 Zeytinburnu muharebesi Kaptan derya mezemorta hacı Hüseyin Paşa ile Venedikliler arasında cereyan etmiş ve Türk donanmasının zaferile neticelendi

etti. Çektirileri Ağriboz köprüsünün altından geçirerek Kızılhisar tarafından denize çikip Taşoz limanına geldiler. Kış mevsimi gelinciye kadar Taşoz ve civarında dolaşarak Venedik donanmasının harekâtını takip etti. Çektiri ve kalyon olarak takriben 150 kıt'aya baliğ olan Venedik donanması bu sene yeni harekâta girişmeden yalnız Mora sahillerinde dolaştı. Bu civarda yapılan harekâta yardım etti ve Kasım günü gelince dağılarak limanlarına gitti. Bunun üzerine Kaptan İbrahim Paşa da kalyon filosunu kışlamak üzere Foçaya yolladı. Kendisi de çektiri filosu ile İstanbula geldi.

Donanma, Akdenizde bulunduğu esnada Veziriâzam Siyavuş Paşanın teşvikile Edirnede bir askerî isyan zuhûr etmiş, asiler İstanbula gelerek otuzdokuz senedenberi hükümdarlıkta bulunan 4. Mehmedi hal ile yerine kardeşi 3. Süleymanı hükümdar nasbetmişlerdi. İbrahim Paşa İstanbula geldikten sonra yeni hükümdar tarafından kabul edilerek 3. cü vezir payesi verildi, diğer bahriye ümerasi da rütbelerine göre taltif edildiler.

Ağriboz muhasarası (1688) : - Mısırlı oğlunun 1688 seferi : - Kalaycı Koz Ahmet Paşanın 1689 seferi : - Mezamorta Hüseyin Paşa : - Benefşe kalesinin düşmesi : -

Ağriboz muhasarası (1688) : - Venediklilerin Ağriboz üzerine taarruz edecekleri anlaşılmış olduğundan 1688 kış mevsiminde Arnavut Koca Halil Paşa Mora seraskeri nasbedilerek bir miktar yeniçeri askeri ile birlikte gönderildi. Sabık serasker Divrikli defterdar Mehmet Paşa ile Narda muhafızı Şahin Mustafa Paşa ve bir kaç sancak beyi de maiyetine verildi. Venediklilere çok ziyade yardımları dokunan Yunanlıları celbetmek üzere 20 senedenberi Galata zındanında mahpus bulunan Manya ağyanından Lambiraki Edirneye celp ile Tuğ ve alem verilerek Halil Paşanın yanına gönderildi. Ağriboz ve sair sahil kalelerinden muhasara altına düşeceklere zahire ve asker göndermek işlerinde kullanılmak üzere her biri 18 oturaklı 20 kıt'a uçurma firkate inşasına karar verildi. Venedik doçu Marc Antonio Gostiyani 11 - Mart - 1688 tarihinde vefat etmiş olduğundan Moranın zaptında çok mühim hizmetleri görülmüş olan Françesko Morozini Doça intihap edildi ve bu intihap kendisine bildirilmekle beraber şimdiye kadar yaptığı kıymetli hizmetlerden vatanı mahrum etmemek için arzu ettiği halde donanma kumandanlığını da muhafaza edebileceği Senato tarafından bildirilmişti.

Françesko Morozini Senatoya verdiği cevapta herşeyden evvel Girit ve sonra Ağriboz adasını istirdat etmek için kalbinde sönmez bir ateşin yandığını bildirdi.

Fakat senatoda yapılan müzakere neticesinde donanmanın Korent berzahından uzaklaşarak Girit sularına gitmesi tehlikeli görüldü. Bunun için Giritten evvel Ağriboz adasına hücum edilmesini daha muvafık gördüler.

Doça Françesko Morozini 62 kalyon, 45 kıt'a Venedik Papa ve Maltız çektirileri, 6 mavna, 18 isklavan firkatesi ve 3 kıt'a Humbara gemisi ile asker, cepane ve erzak nakleden küçük ve büyük gemilerle takriben 200 kıt'a tekneden müteşekkil bir kuvvetle Anapoli limanından hareketle Pire limanına geldi. Burada bir kaç gün kalarak Ağriboz ahvalini tetkik etmek üzere bir kaç casus yolladı. Sonra 11 - Temmuz - 1688 de Pire önünden hareketle Kızılhisar boğazından Ağriboz kanalına girdi. Maslhat tepesi mukabelesinde Paşa adasına 7 kıt'a balyemez, 2 havan

topu koyarak 3 kıt'a humbara gemisile birlikte metrislerde mevki alan Türk askeri üzerine ateş açtı ve askerlerini karaya çıkarmağa başladı.

Ağriboz muhafızı Çelebi İbrahim Paşa daha evvel bu mevkide metrisler ve tabyeler vücude getirerek müdafaaya hazırlanmış: sağ cenaha ümerayi bahriyeden Mustafa Paşa komutasında bir miktar yeniçeri, cebeci ile Ağriboz kulu ve sancak askeri, Yanya sancak askerlerini memur etmişti. Sol cenaha da Tekin Paşa oğlu komuta ediyordu. İbrahim Paşa ise 4 sancak askeri ile birlikte merkezde mevki almıştı. Takriben 40 bin mevcudundaki Venedik ordusu dahi karaya çıktıktan sonra metrisler ve tabyalar yapıp mevkiini tahkim ettikten sonra iki taraf arasında muharebe başladı. Bu esnada Mora seraskeri Halil paşanın yolladığı Arnavut askerlerinden 3000 kişilik bir imdat kuvveti geldi.

Fakat zapt ve rapttan ve askerî intizamdan mahrum olan bu kalabalık faydadan ziyade zarar getirdi. İbrahin paşa bunların söz dinlemediğini görünce kaleden çıkıp gitmelerine müsaade etti. Şimdiye kadar vaziyetleri çok müsait olan Venedik ordusunda Taun hastalığı zuhûr ederek onları müşkül bir vaziyette bıraktı. Hatta bizzat ceneral Köningsmark da bu hastalığa tutularak vefat ettiğinden kara askerlerinin komutası prens di Bronsovik tarafından deruhte edildi.

İbrahim paşa Ağustosun 17. ci günü 300 kişilik bir müfreze ile bir huruç hareketi tertip ederek Venediklilere 280 maktul ve iki esir verdirdi ve bir miktar cepane tutuşturuldu. Bu esnada Tirhala sancak beyi Mehmet paşa 3000 Arnavut askeri ile yardıma geldi. İbrahim paşa bir huruç hareketi daha icrasına karar verdiği esnada Venedikliler hücuma geçtiler.

Muhasaranın 40. cı ve Ağustosun 20, ci günü yapılan bu umumî hücuma Vortemberg prensinin komutasındaki 3000 Alman askeri ile 8000 Venedikli iştirak etmişti. Karadan ve denizden yapılan iki hücum neticesiz kaldı. 3. cü hücum esnasında ücretli Arnavut askerleri bozulup firar ettiklerinden Venedikliler metrisleri zapt ile kalenin varuşuna girdiler. Fakat İbrahim paşa ihtiyat kuvvetlerile iç kaleyi muhafaza etti. Venedikliler dış kale yani varuşta zapt ettikleri 39 top, 5 havan ile 12. birinci teşrine kadar iç kalenin duvarlarını dövdükten sonra 4000 kişilik bir kuvvetle hücum ettiler. 4 buçuk saat devam eden bu hücum esnasında Venedikliler Mahmut paşa kulesine girip bayraklarını diktilerse de İbrahim paşa bir mukabil hücum ile onları tart edip kuleyi geri aldı.

Bu vaka üzerine Alman askerleri kalenin zaptından ümitlerini keserek muhasarayı kaldırmak teklifinde bulundularsa da Morozini kabul etmedi. Son bir tecrübe olmak üzere deniz tarafından hücuma karar

verdi. Bir sabah erkenden 20 : 30 kalyon limana yaklaşarak top ateşi açtılar. Çektiri ve firkateler dahi limana gelerek sahile asker çıkarmağa teşebbüs ettiler. Ayni zamanda varuşta olanlar da 9 lâğam birden patlatarak hücuma geçtiler. Fakat İbrahim paşa bu hücuma karşı evvelce hazırlanmış olduğundan sahile dizmiş olduğu toplarla gemileri hasara uğratıp tart ettiği gibi mukabil lâğamlar açarak karadan yapılan hücumları da tesirsiz bıraktı.

Şimdiye kadar daima muzaffer olan Morozini, muhasaranın 110 cu ve 31 - I. Teşrin - 1688 de askerlerini gemilere yükleyerek ağribozu terketti.

Türk tarihlerinde Venediklilerin bu muhasaradaki zayiatlarını 51 top, 150,000 yuvarlak, 18 kıt'a havan topu 30,000 demir ve 2000 sepet humbarası 36,000 kantar barut ve 16,000 kese akçe ile 23,000 asker olarak göstermektedir.

Mısırlı oğlunun 1688 seferi : - Mısırlı oğlu İbrahim paşa 2 - Mayıs - 1688 de 16 kıt'a çektiri ile tersaneden çıkıp kanun üzerine veziri azâm vasıtasile yalı köşkünde 3. Süleymanı ziyaretle çoha kaplı bir samur kürk ve beyler ile kaptanlara dahi sade birer hil'at gidirildikten sonra şenlik ederek Beşiktaşa ve ertesi cuma günüde akdenize hareket etmişti. Kırım hanı Selim Gıray ın talebi üzerine 10 kıt'a çektiriden müteşekkil bir fırkada solak zade Süleyman bey komutasında olarak karadeniz muhafazasına gönderilmişti.

Kalyon filosu kara Foça limanında kışlamış ve derya beyleri de İstanbula gelmemiş oldukları cihetle İbrahim paşanın yanındaki kuvvet pek azdı.

Maatteessüf 1688 senesindeki donanmamızın harekâtı hakkında tarihlerimizde pek az malûmat vardır. İbrahim paşa henüz İstanbuldan hareket etmeden evvel Foçada bulunan kalyonlar filosu komutanlığından gelen bir mektupta Anadolu sahillerinde dolaşan düşman filosuna mensup 6 kıt'a kalyonun fırtınaya tutularak battığını 2 kıt'asının da kendileri tarafından zaptedildiğini yazıyorsade bu vak'anın nerede ve ne suretle cereyan ettiğini bilemiyoruz.

İbrahim paşa, Akdenize çıktıktan sonra ilk işi eğe denizinde dolaşan düşman gemilerini tardederek Mısır, Suriye ve şimalî Afrika ile İstanbulun muvasalasını temin etmek oldu. Bu suretle Mısırdan erzak getiren 50 kıt'a şayka, 20 kıt'a ticaret kalyonu 15 firkate ve giritten dahi zeytin ve zeytin yağı getiren 10 şehtiye ve 4 ticaret kalyonundan müteşekkil bir cesim konvoy İstanbula geldi. [1]

[1] Silâhtar Mehmet efendi, İstanbul ahalisinin son derece kıtlık içinde olduğundan bahsederek bu gemilerin gelmesinden sonra bile pirincin okkası 120 zeytin yağının okkası 40 akçeden aşağı inmediğini söyler (cil, 2 - S 361)

Mısırlı oğlunun yanındaki kuvvet Venedik donanmasına nazaran pek az olduğu cihetle Ağriboz muhasarası esnasında kaleye yardım edemedi. Yalnız düşman çekildikten sonra Ağriboz limanına geldi.

Kalenin tamir ve cepanesinin ikmali husuzunda yardım ettikten sonra 1688 - I. Kân- başlarında Çanakkaleye geldi, Bu esnada 3. cu Süleyman ile veziriâzam Mustafa Paşa Ağribozun muhafazasına fazla ehemmiyet vererek Mısırlı oğlu İbrahim paşayı Ağriboz selefi Çelebi İbrahim paşayı da Sofya muhafazasına memur etti. Edirnede bulunan vali mazullerinden Kalaylı Koz Ahmet paşa vezirlik rütbesile Kaptanıderya nasbedildi. 10 - I. Kân. - 1688

Kalaylı Koz Ahmet paşanın 1689 seferi:- Viyana bozgunluğundan beri Avusturya, Polonya ve Rusya ile devam eden muharebelerin ekserisini kaybetmiştik. Avusturyalılar, Tuna nehrinin cenubuna geçerek Belgrat kalesini bile zaptetmişlerdi Veziriâzam Mustafa paşa, hükümdar 3. cü Süleyman ile birlikte sefere çıkmak için hazırlanıyordu. Bu münasebetle Mısırdan celbedilen 2500 askeri İskenderiyeden 13 kıt'a İngiliz Fransız ve Holanda ticaret kalyonlarına binerek Çanakkale boğazına gelmişlerdi.

Kalaylı Koz Ahmetpaşa, 1689 senesi Mayısın altısında 20 çektiri 6 kalyon ve 12 firkateden müteşekkil bir filo ile Akdenize hareket etti. 15 kıt'a firkate dahi Karadenizden Tunaya gönderildi.

Tuna filosu komutanı bulunan Bıyıklı Ali paşa, Vidin muhafızı vezir Hüseyin paşa ve orta Macar kıralı Tökeli Imre ile birlikte hareket ederek Demir kapı civarındaki Fethülislâm kalesini düşmandan istirdat etti. Sonra karşı sahile geçilerek Orşuva kalesi üzerine hücum ile burasını da istirdat ederek Tamışvar civarına kadar Erdel yolu açıldı. Bunun üzerine Avusturyalılar. karadan 8000 kişilik bir kuvvet ve Tuna nehrinden dahi her biri 30 kürekli 13 Şayka, 8 büyük ve küçük kereste nakleden gemilere 4000 asker yükliyerek Orşova üzerine yürüdüler. Fakat Tuna kaptanı Ali paşanın 7 saat ileriye çıkardığı karakol sefinesi vaktinde haber getirdiğinden hemen Orşuvadan hareketle iki saat ilerde düşmanı karşıladı. Avusturyalılar askerlerini karaya çıkardılarsa da Vidin valisi Hüseyin paşa ile Macar kıralı Tökeli dahi arkadan yetiştiklerinden Avusturyalılar kat'î bir mağlûbiyete uğradılar. Bütün gemileri zaptedildi. Tuna filosu Orşovayı muvaffakıyetle muhafaza ettise de ordumuzun Niş muharebesini kaybetmesi üzerine hattı ric'atini muhafaza için tahliye ederek Vidin kalesine çekildi.

Kalaylı Koz Ahmet paşa ise Çanakkale boğazından çıktıktan sonra Sakıza geldi. Derya beyleri çektirileri, Cezayir, Tunus ve Trablusgarp kalyon filoları ile birleşti, Cezayir kalyon filosu gelirken Modon ile

Korent arasında bir Venedik çektirisi; Katavya burnundo bir korsan kalyonu zaptettikleri gibi yolda tesadüf ettikleri 3 kıt'a Fransız ve bir kıt'a İngiliz ticaret gemisinide zaptetmişlerdi. Kaptan paşa, bitaraf bulunan Fransız ve İngiliz hükûmetlerine ait bulunan ticaret gemilerni serbest bıraktırdı. Cezayirliler zaptettikleri Venedik çektirisini Kaptan paşaya hediye ederek yalnız kalyonu muhafaza ettiler.

Bu esnada Venediklilerin Benefşe kalesini muhasara ettikleri haber alındığından Kaptan paşa derya beylerile garp ocakları ve mirî kalyonlar kaptanlarından müteşekkil bir muharebe meclisi aktederek Benefşe kalesi imdadına gidilmesini teklif etti.

Fakat kaptanlar "Küffarın metin kalyonları mavnaları ve ateş gemileri olup üzerlerine varmağa korkarız. Vardığımız zaman da cenk ile zebun olduğu vakit kalyonlarına ateş verip ve ateş gemilerini dahi bizim kalyonlarımız arasına yürütüp cümlemizi yakar. Hiç bir veçhile venedik donanmasının hilesine takat götürülmez.„ dediler. Aldığı bu cevabı ret üzerine Kaptan paşa çok hiddetlendi. Mirî kalyonlar kaptanı Memi kaptanı idam ettirmek üzere hapsetti. Fakat Sakız muhafızı Fazıl Ahmet paşanın ricası üzerine serbest bıraktı. Kaptan paşa, Benefşe üzerine ilerlediği esnada büyük bir fırtına zuhûr ederek gemileri dağıttı. Mirî kalyonlar rüzgârın önüne düşerek Santurin adalarına kadar gittiler ve burada iki kıt'a Venedik kalyonuna rasgeldiler. Vukua gelen muharebe neticesinde Pavli kaptan komutasındaki kalyon kaçtı ve 65 top taşıyan diğer kalyon ise direkleri kırılmış ve teknesi dahi büyük hasara uğradılarak zapt ve içindekiler esir edildi. Türk kalyonları dahi ziyadesile zedelendiğinden cümlesinin tamiri için Bodurum limanına gittiler,

Kalaylı Koz Ahmet paşa, her nekadar Menefşe kalesine yardım edemediyse de sonbahara kadar Ege denizinde dolaşarak tesadüf ettiği perakende düşman gemilerini yakaladı. Sonbaharda garp ocaklarına ait kalyon filolarına izin verdi, Mirî kalyonlarla birlikte İstanbula geldi ve düşmandan alınan bir kalyon bir çektiri ve 8 fırkateyi de birlikte getirdi.

Mezamorta Hüseyin Paşa : - Kalaylı koz Ahmet Paşa, İstanbula geldikten biraz sonra Akdeniz sahilindeki şehirler ahalisinden şikâyetçiler gelerek kendilerinden zulüm ve tehditle mal alındığından şikâyet ettiler. Yapılan tahkikatta derya beylerinden dahi imdadiye namile ikişer kese akçe alındığı anlaşılmakla azledilerek Midilli adasına sürüldü ve yerine Cezayir Beylerbeyisi Mezamorta Hacı Hüseyin Paşa kaptanı derya nasbedilerek süratle gelmesi için emir verildi.

Fakat Mezamorta Hüseyin Paşa, bu emrin vürudundan evvel Cezayir dayısı ve asker ile araları açılarak bir gece birdenbire kaleden çıkıp bir mahalde hazırlatmış olduğu bir firkateye binip İstanbula doğru yola çıkmış; zevcesi ve çocukları da bir şeyhin hanesine iltica etmişler; hanesile bütün eşyası ise asker tarafından yağma edilmişti.

Mezamortanın kaptanlık emri Cezayire gelince: Cezayir dayısı Hacı Şaban Kâhya ile taraftarları Mezemortanın aleyhinde birer mahzar hazırlatarak kıymetli hediyelerle birlikte iki kalyon ile İstanbula yolladılar. İstanbula gelen Cezayir murahhasları veziri azamı ziyaretle hediyelerini ve mahzarlarını verip "Hacı Hüseyin Paşayı Cezayir beylerbeyiliğine kabul etmiyeceklerini kaptanıderya olursa filolarile hükûmet hizmetine dahi gelemiyeceklerini" bildirerek Tunus beylerbeyisi Cerrah Mustafa Paşanın Cezayir beylerbeyiliğine nasbını rica ettiler [1]. Bu vak'a üzerine Mısırlıoğlu İbrahim Paşa, ikinci defa olarak kaptanıderya nasbedildi. Cezayir beylerbeyliği de Hamamcı Mustafa Ağaya verildi. İstanbula gelmiş olan Mezemorta Hacı Hüseyin Paşa da Tuna filosu kaptanı yapıldı. (29 - Rebiülâhır - 1101 H.).

Mısırlıoğlu İbrahim Paşa (27 - Cemaziülevyel - 1101) çarşamba günü Agribozdan gelerek veziriâzam vasıtasile hükümdar tarafından kabul edildi. Hızır gününden evvel Akdenize çıkmak şartile yeniden 10 kıt'a kalyon insasına müsaade alındı. Bunlardan 3 tanesi İstanbulda 7 tanesi Karadeniz limanlarında yapılacaktı [2].

Benefşe kalesinin düşmesi : - Venedik doçu ve donanma komutanı Frančesko Morozini 1688 senesinde yaptığı Ağriboz muhasarasında muvaffak olamamıştı. Mora kıt'asının her tarafı Venediklilerin eline geçmişse de yalnız Benefşe kalesi henüz Türk idaresinde bulunuyordu. Bunun için Morozini 1689 senesinde bu kalenin muhasarasına başladı.

Malovasiya di romani adile maruf olan Benefşe kalesi Mora yarım adasının gündoğuşu yalısında bir küçük yarımada üzerindedir. Şehrin bulunduğu mevki yüksek olup karaya ittisal eden berzaha hâkim olduğundan kara cihetinden hücuma müsait değildi. Deniz cephesi dahi yarlarla çevrilmiş ve büyük çaplı toplarla teçhiz edilmiş olduğundan cebrî hücum ile alınması pek müşküldü.

Françesko Morozini, Menefşe kalesini zaptetmek için uzun müddet muhasara ederek açlıkla teslime mecbur etmeğe karar verdi. Fakat kış

[1] Getirdikleri hediyeler şunlardı: 4 genç esir, 4 murassa tüfek, 4 ehram, 3 makat bir kebir ayna, 3 mercan tesbih.

[2] Kalaylıkoz Ahmet Paşa donanma ile İstanbula geldikten sonra tersane önünde kalafat yapılmakta olan 3 ambarlı kaptane kalyonu funde alevlerinden tutuşup tersane halkının gayretine rağmen söndürülemiyerek tamamile yanmıştı. Bunun üzerine makrioğlu isminde bir tacirin henüz Karadenizde yaptırıp getirdiği kalyon hüsnü rızasile 19,000 kuruşa satın alınıp yerine konuldu.

mevsimi geldiği halde Türk muhafızlar teslim teklifini reddetmişlerd Bunun üzerine kalenin ablukasını Cirolamo Kornaro'ya bırakara kendisi Venediğe avdet etti (11 - II. Kânun - 1690). Cirolamo Ko naro, donanmanın umumî kaptanlığını ele aldıktan sonra Menekşe kal sinin karşı sahiline bir batarya top tabiye ederek bombardımana başla ise de kaleden açılan ateşle bu bataryayı susturdu.

Bir seneden beri muhasara altında bulunan Menekşe muhafızla erzakın tükenmek üzere olduğunu görünce İstanbula bir adam gönder rek imdat ve zahire istediler. Veziriâzam Fazıl Mustafa Paşa, kapta derya İbrahim Paşa ile görüştükten sonra beylik kalyon filosu ile zahi yollamağa karar verdi. 4000 kile buğday tedarik edilerek 10 beylik ka yona kondu. İstanbulda bulunan iki Cezayir kalyonu da bu kuvve ilhak edildi. Her kalyon ikişer çektiri yedeğinde Saray burnundan g çtirildi. Kalyonlar bu işi gördükten sonra İskenderiyeye giderek 250 Mısır askerini alıp Çanakkaleye getireceklerdi.

Kalyonlar, muvafık rüzgârla Çanakkale boğazından çıkarak Andr Mortat ve Değirmenlik adalarını geçip Menekse kalesi önüne geldile Bütün kalyonlar sandallarını denize indirip zahireyi karaya çıkarmağ başladıkları esnada 60 toplu Petro kaptan ve 50 toplu Ağostin kapta ların komutasında iki Venedik kalyonu üzerlerine gelerek muhare bayraklarını diktiler. Bunun üzerine Türk ve Cezayir kalyonları sa dalları gemilere alarak muharebeye hazırlandılar. Vukua gelen muh rebede Frenk Murat Kaptan, Petro Kaptan kalyonuna çatıp 60 aske düşman teknesine döküp ayrıldı. Bu kalyon zaptedilmek üzere ikenV nedikliler kalyonlarına ateş verdiklerinden içindeki Türk ve Venedik lerle birlikte yanıp battı. Ağostinonun kalyonu ise top darbelerind delik deşik olarak battı ve mürettebatından bir miktarı denizden to landı bu esnada alınan esirlerden eski Benefşede 8 Kalyon ve Anapoli 10 kıt'a çektiri ve mavnadan müteşekkil kuvvetli bir Venedik filos nun mevcut olup muharebe sahnesine gelmek üzere olduklarını öğre diler. Mısır askerini getirdikten sonra tekrar gelib zahireyi teslim etme niyetile İskenderiyeye yol verdiler. Rodosa vardıkları zaman zahire çıkarıp emanet olarak teslim edip Cezayir gemilerine de yol verdikt sonra engine saldılar. Menekşe kaleşi muhafızları 10 - Ağustos - 16 tarihine kadar mukavemet ettikten sonra bütün eşyaları, silâhları cepanelerile birlikte Girit adasına götürülmek suretile teslim oldula Kalede bulunan iki havan ile 76 top da düşman eline geçti. Muhasa 14 ay sürmüştü.

1690 senesi harekâtı : - Venediklilerin Avlonya ve Draç üzerine hücumları:- Tuna filosunun harekâtı : - Türk donanmasının 1691 senesinde Akdeniz harekâtı : - Türk dpnanmasının 1692 harekâtı : - Venediklilerin Hanya üzerine hücumları : - Bosna ve Dalmaçya hudutlarında : - Tuna nehrinde.

1690 senesi harekâtı : - Fazıl Mustafa Paşa, veziriâzam olduktan sonra Türk ordusu yeniden bir varlık göstermeğe başlamıştı. Tuna nehrinin cenubuna geçerek Belgrat ve Niş kalelerini ellerine geçirerek Sırbistana yerleşen Avusturya ve Macar ordularına karşı harekete geçilmişti. Karadeniz sahillerini muhafaza için 6 kıt'a çektiri gönderildiği gibi Tuna filosu komutanı Mezemorta Hacı Hüseyin Paşa da 4 kadirga ve 30 kıt'a firkate ile İstanbuldan Tunaya gönderilmişti (14 - Şaban).

Kaptanıderya Mısırlıoğlu İbrahim Paşa da ayni günde 20 kıt'a çektiri ile Akdenize hareket ediyordu. İbrahim Paşa Akdenize çıkarak Rodosa kadar gitti. İskenderiyeden Mısır askerlerini getiren kalyonlarla burada birleşti. Fakat rüzgârların müsaadesizliğinden Mısır askeri 4 ay kadar kalyonlarda kaldılar. Nihayet İbrahim Paşa bunları çektirilere yükliyerek Geliboluya çıkardı.

Fazıl Mustafa Paşa Niş kalesini 18 gün muhasaradan sonra zaptettiği gibi Belgradı dahi almağa muvaffak oldu. Mezamorta Hacı Hüseyin Paşa Tuna nehrine girdikten sonra Bıyıklı Ali Paşa komutasındaki 60 şayka ile birlikte Vidin kalesi önüne geldi. Karaman beylerbeyisi Vezir Dursun Mehmet Paşa ile birlikte kaleyi karadan ve nehirden 7 gün ve gece muhasara ile bombardıman edip zaptettiler.

Mezamorta, çektirilerle birlikte Vidinde kaldı. Bıyıklı Ali Paşa 30 firkate ve 60 şayka ile birlikte nehir boyunca ilerliyerek Hırsova ve Fethülislâm istirdat edildi. Adakale 27 gün devam eden muharebe esnasında nehrin her iki sahilinden yapılan bombardımandan sonra teslim oldu.

Kış mevsimi yaklaşınca gerek veziriazam Fazıl Mustafa Paşa ve gerekse Edirnede bulunan 3. Süleyman İstanbula döndü. Mezamorta Hüseyin Paşa da aldığı emir mucibince 30 firkateyi Ruscukta bırakıp 4 kıt'a çektiri ile Özü muhafızı Solak Ali Bey dahi 6 kıt'a çektiri ile İstanbula döndüler.

Mısırlıoğlu İbrahim Raşa dahi kalyon filosunu kışlamak üzere Kara Foçaya bırakıp çektiriler ile İstanbula geldi. Foçada kalan firenk Murat

reis kalyonunun ekseri levendi izinli bulundukları esnada içindeki esir-
ler fırsat bulup kalyona ateş vermişler her ne kadar donanmamız mü-
rettebatı yetişerek söndürmeğe uğraşmışlar ise de söndüremediklerinde
kalyon yanıp batmıştı. Sonra toplarını ve demirlerini çıkarıp İstanbul
göndermişlerse de hararetin şiddetinden çatlamış olan topları yeniden
dökmek icap etmişti.

Kalyonlardan bir tanesi evvelce batmış olduğu cihetle kalyonların
adedi 8 kalmıştı. Geçen yıl İstanbulda inşasına başlanan üç kalyonda
iki tanesi ikmal edilerek yine 10 adedine çıkarıldı. 10 kıt'a kalyon il
Venedik donanmasile muharebeye girişmek imkânı olmadığından
kıt'ası İstanbulda 7 kıt'ası Karadenizde olmak üzere yeniden 10 kıt'
daha inşa edilerek kalyonların 20 kıt'aya çıkarılması kararlaştı. V
Kasımpaşa tersanesindeki gözlerde 3 mavna ile her biri 12 şer oturak
12 firkate inşasına başlandı.

Venediklerin Avlonya Ve Dıraç üzerine hücumları :- Vene-
dikliler Menekşe veya Malovazya kalesini zapt ettikten sonra Adirya-
tik sahillerindeki limanları ele geçirmeğe teşebbüs ettiler. Ciro Lam
Kornaro, tekmil donanma ile 11 - Eylûl - 1690 da Aylonya limanın
demirliyordu. Yerli hıristiyanlardan tedarik ettiği casuslar vasıtasil
çok mükemmel bir istihbarat şebekesine malik olan Venedikliler, Av-
lonya Sancak Beyi Küçük Cafer Paşanın toplayabildiği süvari ve piyad
askerleri ile birlikte Avusturya seferine gittiğini öğrenmişlerdi. Vene-
dikliler Avlonyaya 3 saat uzak bir noktaya yanaşıp gece asker döktüle
ve yerli hıristiyan Arnavutlardan 5000 kadar yardımcı ile birlikt
Avlonyanın varuşunu ve kalesini zapt ile ahaliyi esir ettiler. Buradan ka-
çanların iltica ettikleri Kanina kalesi de muhasara edildi. Kale ko-
mutanı teslim teklifine karşı bir gün mühlet istedi ve o gece muha-
fızlarla birlikte kaleyi terk ile çekildi.

Çirolamo Kornaru Avlonyadan sonra Dıraç üzerine hareket ett
Denize doğru uzanmış bir yarım ada üzerinde olan Dıraç kalesini
sahilleri sığ olduğu gibi keşişleme rüzgârına da açıktır. Muhafızlar ço
uyanık davranarak asker ihracına müsait mevkileri tutmuş oldukların
dan Venedikliler hiçbir muvaffakıyet kazanamadılar ve tekrar Avlon-
yaya döndüler. Muhasara harekâtında hastalanmış olan Çirolam
Kornaro 8 gün sonra 58 yaşında olduğu halde vefat etti.

Onun yerine Dömeniko - Moçeniko umumî kaptan tayin edild
Avlonyanın istirdadına memur olan Koca Halil Paşa, kendi kapı
halkı ve eyalet askerinden başka bütün Arnavutları seferber ederek bir ka
pare top ile gelip cemaziülevvelin beşinci günü Avlonyayı muhasara et
15 gün zarfında kale duvarlarına yaklaştıysa da yağmur suları metri

leri doldurdu. Venedikliler donanma ile gelip yardım ettikleri gibi kaledeki Venedikliler de iki defa huruç hareketi yaptılarsa da geri çekilmeğe mecbur kaldılar. Nihayet cemaziülahırın 3 üncü gecesi Venedikliler kaleyi boşaltıp sahilde bulunan gemilerine çekildiler ve kalenin altına koydukları lâğamları ateşleyerek sahilde bulunan gemilerine kaçtılar ve bu suretle Avlonya kalasi Venedikliler elinde 6 ay kaldıktan sonra geri alınmış bulunuyordu.

Tuna filosunun harekâtı ; - Fazıl Mustafa Paşa, hükûmetin bozulmuş olan maliye işlerini biraz yoluna koyduktan sonra ordu ile Edirneye hareket etti. Çoktanberi hasta olan 3 üncü Süleymanın vefatı üzerine kardeşi, 2 inci Ahmedin geçmesini temin ettikten sonra Avusturya üzerine hareket etti. 1691.

Mısırlıoğlunun yaya çohadarı Ahçıoğlu Mehmet Reis komutasına kâfi miktarda levent verilerek Tuna filosundaki firkatelere memur edildi. Tuna filosu komutanı Ali Paşa, Belgrattan yukarı seyrederek Tetel kalesinin zaptını temin ettiyse de kalenin vira ile alındığı esnada askerin zaptüraptını temin edemediği cihetle azil ve hapsedilerek Tuna kaptanlığına firkate Reislerinden uzun Mustafa Paşa tayin edildi.

Mustafa Kaptan filotillâ ile ordunun ağırlığını ve erzakını Tayis nehrinin Tunaya döküldüğü Salankamin mevkiine kadar götürdü. Salankamin kalesi civarında düşmanın 800 kıt'a cepane ve zahire gemilerinin toplanmış olduğunu öğrenince hemen hücum ile muharebeye tutuştu. Cepane gemilerinden bir kısmı yandı, diğerlerinin bir kısmı battı ve ekserisi zaptedildiyse de ayni günde vukubulan Salankamin meydan muharebesinde Fazıl Mustafa Paşa şehit ve ordunun mağlubiyeti üzerine ric'ate mecbur olarak Belgrada çekildi.

Bu ric'at hareketinden sonra Ali Paşa tahliye edilerek tekrar Tuna Kaptanlığına geçti. Bir kuvvetli Avusturya ordusunun Varadin kalesi önünde Tuna üzerine köprü kurarak Erdel cihetine geçtiğini ve bu ordunun ağırlığını taşıyan bir düşman filotillâsının yolda olduğunu haber alan Ali Paşa, Tuna filotillâsı ile bunların üzerine hücum etti. Avusturyalılar, mukavemete cesaret edemiyerek gemileri baştan kara ederek kaçtılar. Ali Paşa, karaya asker dökerek bunları takip ile ekserisini katil ve esir etti. Tuna üzerindeki köprüyü top ateşile tahrip ederek düşmandan aldığı erzak, kereste ve ordu ağırlığı yüklü olarak zaptettiği Avusturya gemilerile birlikte Belgrada evdet etti [1].

[1] Silâhtar tarihinden: « Bu senei mübarekede donanmayi hümayunun Tuna üzerinde ettikleri yüz aklığı ve aldıkları ganimetin hududu hasrı yoktu Cilt - 2 Sahifa 608

Türk donanmasının 1691 senesinde Akdeniz harekâtı :- Tarihlerimiz Tuna filosunun harekâtı hakkında haber veriyorlarsa da Akdeniz filosunun harekâtı hakkında hiçbir malûmat veremiyorlar. Yalnız Karadeniz filosu komutanı Mezamorta Hüseyin Paşaya (23 - Rebiülâhır - 1102) tarihinde Rodos sancağı tevcih edilerek mirî kalyonlar kaptanı tayin edildiğini görüyoruz.

Fazıl Mustafa Paşanın şehit düşmesinden sonra Mısırlıoğlu İbrahim Paşa tekrar Ağriboz muhafızlığına tayin edilerek Sivas Valisi Helvacı Yusuf Paşaya kaptanlık verildi. (15 - Rebiülevvel - 1103) Bu sene cereyan eden bir garip hâdiseyi tetkik edecek olursak o zamanki idare usulümüzün nekadar bozuk olduğunu görürüz:

Bir Venedik ticaret kalyona Holanda bandırası ile Çanakkale boğazından geçer, Marmaraya girdikten sonra Fransız bandırası çekerek İstanbul limanına gelir. Fransız ve Holanda konsolosları bu geminin kümrük vesair muamelelerini kendi namlarına yaptırmak isterler bu yüzden araları açılır. Nihayet Holanda konsolosu bu geminin Venediklilere ait olduğunu haber verdiğinden hamulesi olan 50 Basto çoha bir miktar kalay ve şişe ile birlikte musadere ve 17 tayfasile esir edilir.

Bunun üzerine Fransız elçisi Veziriâzama müracaatle bu geminin Venediklilere ait olduğunu tasdik eder ve Mısırdan gelmekte olan Hacı yüklü bir Fransız kalyonunun Venedikliler tarafından zapt ve Hacıların esir edildiğini bildirerek İstanbulda musadere edilen Venedik gemisi ile bu Hacı yüklü geminin mübadelesine müsaade istedi. 4 gün sonra Venedik kalyonu düşmana iade edilerek Hacılar kurtarıldı. Bu vak'a Venediklilerin casus kullanmak ve iyi bir istihbarat yapmak için nekadar müsait bir zemine malik olduklarını da gösterir.

Türk donanmasının 1692 senesi harekâtı :- Fazıl Mustafa Paşanın şehit düşmesi üzerine Veziriâzam olan Kadı Ali Paşa zamanında hükûmetin idaresi tekrar bozuldu. Kaptanıderya Mısırlıoğlu İbrahim Paşa ikinci defa olarak Ağriboz muhafızı tayin olundu ve birkaç ay sonra Anadolu Beylerbeyi nasbedilerek Avusturya seferine memur oldu Rebiülevvel - 1103

Küçük yaştanberi deniz işlerile uğraşan İbrahim Paşanın donanmadan uzaklaşması mühim bir ziya idi. Sivas valiliğinde kaptanı deryalığa nakleden Helvacı Yusuf Paşa bu mesleğe pek yabancı idi. Yusuf Paşa (30 - Şaban - 1103 H) de donanma ile İstanbuldan hareket ederek Çanakkale boğazına geldi. Venedik donanması hakkında malûmat almak üzere derya beylerinden Abdürrahman Paşa ile Deli Mehmet Paşa oğlu çektirilerini Limniye yolladı. Bu esnada Rumeli tarafında Piraveşte sahillerinde Senkiri ve Çaylak Yorgi isimlerinde iki korsan reisinin ko

mutasında 5 firkatenin ahaliye zarar verdiklerini öğrenerek 3 Selânik firkatesi ve 3 kıt'a bey çektirisi yolladı.

Akdeniz firkateleri komutanı İstanköylü Mehmet bey dahi kendisine verilen emir mucibince Rumeli yalılarını tarıyarak Ağriboz boğazına geldikte bu korsanların bir Türk nakliye gemisi yakalıyarak Skapolos adasına götürdüklerini öğrenir ve sabah erkenden üzerlerine hücumla muharebeye başlar. Çaylak Yorgi ile 60 korsan esir ve 4 kıt'a firkatelerini zapteder, yalnız bir işkampavya kaçar. Nakliye gemisi ile korsan gemilerinde bulunan Pireveşte ahalisinden 41 erkek 15 kadın esirlikten kurtarılır. Mehmet bey, Çanakkaleye gelerek aldığı esirleri ve korsan firkatelerini kaptan paşaya takdim eder.

Yusuf Paşa bundan sonra Kavala kalesine gönderilen iki top ile 2500 yuvarlağı iki kıt'a bey gemisi ile yolladı.

Venediklilerin Hanya üzerine hücumları : - Venedik doço Françesko Morozini Venedik şehrine giderek hükûmetin idaresini eline aldıktan sonra bütün kuvvet ve iktidarını Girit üzerine çevirdi. Suda kalesine top, cepane ve sair levazım gönderdi. Venedik donanması umumî ceneralı domaniko Moçenigo (18 - Zilkade - 1103 H.) Malta floransa ve papa filolarile birlikte Hanya önünde göründü.

Nazatra mevkii civarında Galata köyü yanında top limanına asker döküp atlarını, top, cepane ve levazımını çıkarıp ertesi günü Hanya üzerine yürüdü. Hanya muhafızı bulunan vezir İspanakçı İsmail Paşa, kalede mevcut 1500 muhafız ile müdafaaya hazırlanmakla beraber hemen Kandiya muhafızı Fındık Mehmet Paşadan ve Çanakkale boğazında bulunan kaptan yusuf Paşadan yardım istedi. Yusuf Paşa, vaziyeti İstanbula bildirerek talimat istedi. Bunun üzerine İstanbuldan 2000 yeniçeri 1000 cebeci 500 topçu sabık kol kethüdası Şaban ağa komutasına verilerek Hanyaya gönderilmek üzere kaptan paşaya gönderildi. Bundan başka kalyonlar kaptanesi Mezemorta Hacı Hüseyin Paşa 4 kıt'a miri kalyon ile İskenderiyeden 1000 nefer Mısır askeri getirmeğe memur oldu, Diğer beylik kalyonlar Çanakkalede kalacak, çektiri gemiler ise İstanbuldan gönderilen askeri Kandiyaya götüreceklerdi. Ayni zamanda Mora seraskeri Koca Halil Paşaya gönderilen emirde Yanya sancak beyi Ali Paşa ve Ağriboz muhafazasında olan askerler ve arnavut gönüllüleri Manya beyi Lambiraki ile birlikte Mora yarım adasına hücum ile Venediklilerin nazarı dikkatini bu cihete çekecekti.

Halil Paşa, Korent berzahını geçerek Mora üzerine muvaffakıyetli akınlar yaptı ve kendisine verilen vazifeyi yaptı.

Domeinko - Moceniko, Hanya kalesini karadan ve denizden muhasara altına alddıktan sonra teslim teklifinde bulundu ise de muhafız İsmail

Paşa, teslim teklifini havi mektubu açmadan iade etti- Bunun üzerine Venedikliler 25 kıt'a Balyemez ve 12 kıt'a havan topu ile kale üzerine ateş açtılar. Takriben bir buçuk ay devam eden muhasara esnasında top ve lağam ateşlerinden kale harap oldu.

Açılan rahnelerden iki defa hücuma geçtilerse de tart edildiler. Bu esnada Malta kaptanı Karl Porzi ile iki yüz Maltız dahi maktul düştü. Nihayet Sakıza gelmiş olan kaptan paşanın yolladığı çektirilerle İstanbuldan gönderilen asker Kandiyaya geldi. Kandiya muhafızı Fındık Mehmet Papa bu kuvveti kendi kom:tuasına alarak 8000 kişiye baliğ olan askerle muhasaranın 42. ci günü Hanya önüne geldi.

Venedikliler, kaledeki muhafızlarla Mehmet Paşanın komutasındaki kuvvetler arasında kalmaktan korkarak muhasarayı kaldırıp Todori adası karşısındaki sahile çekildiler. Mehmet Paşa bu suretle serbestçe kaleye girdi, sonra Venediklileri takip ederek gemilerine girinciye kadar bir hayli zayiat verdirdi.

Hanya muhasarasına iştirak eden 11000 Venedikliden 4000 kadar maktul yaralı veya esir düşmüş olduğundan bu mağlûbiyet Venedik efkârı umumiyesini heyecana getirdi. Domeniko azledilerek donanmanın umumî komutasını tekrar eline almak için Doçe Françeskodan rica edildi.

Kandiya muhafızı Mehmet Paşa, Hanya kalesinin harap mahallerin tamir ettirdi. Kaleye kâfi miktarda muhafız koydu. Bu esnada Mezamorta Hüseyin Paşa da 4 kıt'a kalyonla gelerek Mısıra askerini getirdi. Kale muhafazası için kalyonların leventlerinden bir miktarının alıkoymak istedi ise de ahalii vilâyet riza vermeyip nisvan ve sübyana el uzatırlar bize kapı kolu kâfi diyerek reddettiler.

Bosna ve Dalmaçya hudutlarında :- Venediklilerle harp başladıktan sonra Dalmaçya hudutlarında muharebeler cereyan etti. Bosna paşaları bir taraftan Avusturyalılarla diğer taraftan Venediklilerle muvaffakıyetle uğraştılar. Hattâ Kataro kalesini bile muhasara ettilerse de zapta muvaffak olamadılar. Venediklilerde bütün mesailerine rağmen mühim bir muvaffakıyet kazanamadılar. Yalnız 1692 yılında Gabe kalesini ellerine geçirdiler. Bosna kuvvetleri bu kaleyi istirdat için çalıştılarsa da muvaffak olmadılar.

Tuna nehrinde :- 1104 ve 1105 H. Yıllarında mühim deniz harekât cereyan etmedi yalnız Tuna nehrinde bulunan filotillânın ordunun harekâtına iştirak ederek kıymetli hizmetlerde bulundu. Silâhtar Mehmet Efendi bu harekâttan bahsederken : " . . . . 25. ci salı günü kaptan Ali Paşa donanmayı hümayun ile Belgirat altına gelip kale mukabelesin

geldikte bir mertebe top ve tüfek şenliği etti. Beyler ve reisler serdar tarafından davet edilerek cümleye ilbası hilat edildi. 7. şer kiyye koğuş ve 4. kiyye yan saçma toplu ikişer yüz müsellâh leventlerile 10 kıt'a kalita ve üçer kiyye koğuş ve dörder yan saçma toplu 108 tüfek endaz leventli 40 kıt'a firkate ve üçer toplu 40 leventli 51 adet ocaklık ve mirî şaykadan başka asker, top ve cepane geçirmek için birer toplu ve 9. ar neferli 80 kıt'a üstü açık kayıkla donanmayı hümayun sefineleri 181 yelken olup cem'an 363 top ve 8360 nefer idi. „ demektedir

Tuna filosu Varadin muhasarasına iştirak etti. Sonra ric'at esnasında Belgrada çekildi.

7

Sakız adasının ziyaı :- Yusuf Paşanın harekâtı :- Mısırlıoğlunun seraskerliği 1694:- Koyun adaları muharebesi : - Sakız muharebesi 22 - Şubat 1695 :- Mezamortanın bir manevrası :-

Sakız adasının ziyaı : - Doçe Françesko, Morozini, tekrar tantanalı merasim ile 25 - mayıs - 1693 te donanmanın komutasını eline aldı.

Haziran nihayetinde Menekşe (Malovazya) ya vasıl oldu. Cezayir kalyon filosunun Türk donanması ile birleşmesini men için Çanakkale boğazına gitmek istediyse de sonra bu fikrinden vazgeçip Mora sularına döndü. Halil Paşa ordusunun Mora yarım adasına geçmesine mâni olmak için Korent civarında mevki aldı. Hidra, Sipeçya ve Kolori adalarını işgal etti ve sene nihayetinde hastalanarak 6 - II. Kân. - 1694 te vefat etti. Cenazesi Venediğe nakledilerek büyük merasim ile defnedildi. Françesko Morozinin vefatı üzerine Venedikliler Gridin istirdadı fikrinden ebedî olarak ümitlerini kestiler. Morozinin yerine Silvastre Valiyer Doçe intihap olunarak 1700 senesine kadar bu mevkii işgal etti.

Venedik donanmasının Mora sahillerindeki kalelerimizi zaptettiği esnada İstanköy, Molva, Sakız, Midilli ve Bozcaada kalelerine yaz günleri 1000 ner nefer kalyon levendi konularak Kasım gününe kadar muhafaza edilmeğe başlanmıştı. Sakız adasının yerli hıristiyanları İstanbula gönderdikleri murahhaslar vasıtasile veziriâzam ile sair ileri gelenlere kıymetli hediyeler takdim ederek : " Kalyon leventleri bağ ve bahçelerimizi harap ve ailelerimize taarruz ediyorlar. Bize bu yüzden büyük gadir oluyor, bundan maksat memleketin muhafazası ise biz mahallinde 20, 30 bin kılıç oluruz. Düşman geldikte ölünceye kadar dövüşerek ayağını adaya bastırmayız „ diyerek matluplarını kabul ettirmişler; diğer taraftan da Venediklilere müracaatla adada Türk askerlerinin azaldığını bildirerek Sakız adasının zaptına teşvik etmişlerdir.

8 - Eylûl - 1694 te 115 kıt'a kalyon çektiri, mavna ve saireden mürekkep bir Venedik filosu Sakız limanı önüne geldi. Sakız muhafızı Hasan Paşanın yanında 150 yeniçeri 200 sipahi 200 yerli kulu ve 600 gönüllü olmak üzere 1170 asker vardı. Adalar arasını muhafazaya memur derya beylerinden Mehmet Paşa ile Ahmet ve Mustafa beyler de düşman donanması önünden çekilerek Sakız limanına gidip gemilerde bulunan 200 levent ile Hasan Paşaya iltihak ettiklerinden Sakızdaki kuvvetin miktarı 1370 e yükselmişti.

Venedikliler eylûlün 9 uncu günü kaleye yaklaşıp bombardımana ayni zamanda gemilerdeki askeri sandallara yükliyerek karaya çıkarmağa başladılar. Hasan Paşa 350 kişilik bir müfreze ile Venedik işgal hareketini müşkülâta uğrattı ise de bu esnada Sakız hıristiyanları silâhlanarak varoş içinde bulunan Türklerin evlerini yağma ve buldukları kadın ve çocukları esir ederek Venediklilere yardım ettiler ve kale haricinde bulunan müfrezenin ric'at yolunu kestiler. Bunun üzerine dağlara doğru çekilmek istiyen müfrezeye mensup Türklerin hemen hepsi Sakızlılar tarafından tutularak Venediklilere teslim edildi.

Venedik komutanı, o gece gemilerden 15 kıt'a muhasara topu ile 12 havan çıkararak ertesi perşembe günü iç kaleyi bombardımana başladı. 8 gün 8 gece devam eden muhasara esnasında kale içindeki binaların hepsi yandı. Muhasaranın 8 inci günü Dizdar kapısı yerle beraber olarak büyük bir gedik açıldı. Venedikliler hücuma geçmeden evvel mütareke bayrağı ile bir murahhas yollıyarak kalenin vire ile teslimini istediler.

Hasan Paşa kalede bulunan subayları toplıyarak vaziyeti müzakere etti. Sakızda menfi bulunan Şeyhülislâmlıktan mazul Feyzullah efendinin de fikrini sordular. Neticede 20.000 Venedikli ve takriben 30.000 yerli ahaliden müteşekkil bulunan düşmana karşı mukavemet ihtimalini göremiyerek teslim oldular. Venedikliler Türkleri gemilere aldıktan sonra liman haricinde 12 gün beklettiler. Sonra Çeşme sahiline çıkardılar.

Yusuf Paşanın harekâtı : - Venedik donanmasının Sakıza hücumu esnasında Türk donanması Çanakkale boğazında bulunuyordu. Kaptan Yusuf Paşa Sakızdan gönderilen istimdat mektubunu alınca derya beyleri ve kalyon kaptanları ile müzakere esnasında : “ Donanmamızın kâfi derecede mühimmatı yok, levendi ancak gemileri kullanabilir az cepane ve az askerle böyle kuvvetli düşman üzerine varmak hatadır „ fikrinde bulundu. Kalyonlar kaptanı Mezamorta Hüseyin Paşa ise mutlaka imdada yetişmeliyiz diye israr etti. Nihayet bu fikrini Kaptan Paşaya da kabul ettirerek donanma ile Çanakkale boğazından çıkarak Sakıza yol verdiler.

Türk donanmasının harekâtını tarassut eden Venedikliler 38 kalyon, 4 mavna 20 çektiriden müteşekkil bir filo ile karşı çıktılar. Yusuf Paşa, düşman donanmasını görünce muharebeye cesaret edemiyerek Midilliye kaçtı. Yalnız kalan kalyonlar da İzmir körfezine girdiler. Venedik filosu İzmir körfezi ağzını abloka ettiyse de Fransız, İngiliz Holanda balyozları bir filika yollıyarak İzmire bir taarruz vukuu halinde depo edilmiş eşyalarının ziyaından endişe ettiklerini bildirdiler.

Venedikliler esasen İzmire hücum fikrinde olmadıklarından 12 gün sonra Sakıza çekildiler. Mezamorta Hüseyin Paşa da kalyon filosu ile İzmirden hareket ederek Çanakkale boğazına girdi.

Mısırlı Oğlunun Seraskerliği 1694 : - Sakız adasının düşmesi ikinci Ahmedi çok müteessir etti. Sakız muhafızı Hasan Paşa ile dizdarı İstanbula getirterek vak'ayı tahkik ve sonra hapsettirdi. Sakızın geri alınması için hazırlığa başlattı. Sekbanbaşılıktan mütekait doğramacı Mehmet ağa İzmirde 60 bayrak serdengeçti yeniçeri yazmağa memur oldu. Kaptan Yusuf Paşaya da İstanbuldan gönderilen cepane ve saireyi gemilerle İzmire götürmemesi emredildi. Boğaz hisarlarından Rodosa kadar uzayan sahil ahalisinin seferber edilerek limanların ve şehirlerin muhafazasına memur edildiler. Cezayir, Tunus ve Trablusgarp ocaklarına fermanlar gönderilerek kalyon filoları ile gelmeleri emredildi. Sakız adasına asker ve zahire naklinde kullanılmak üzere yüz kıt'a süratli firkatenin İstanbulda inşasına karar verildi.

Sakızın istirdadı için yapılacak harekâtın sevk ve idaresi bütün vezirlerin reyile Anadolu Beylerbeyisi Mısırlı oğlu Vezir İbrahim Paşaya tevcih edildi.

14 - I. Kânun - 1694 te İkinci Ahmet, Mısırlı oğlunu has oda köşkünde kabul ve " Sadrıâzam senin hüsnü halini arzedip vükelâm dahi makul görüp hizmet memul ettiğinden seni Sakız fethine serasker nasp ve tayin eyledim. Eğer taksirat edersen başını keserim „ diye taltif ve tehdit etti. Mısırlı oğlu mükemmel kapısı halkı ve Anadolu eyaletinin züama ve erbabı timarı ve bir miktar yeniçeri, cebeci ve topçu askerile birlikte donanma komutanile birleşmek üzere İzmire hareket etti.

Mora seraskeri bulunan Koca Halil Paşa ihtiyarlığına mebni Ağriboz muhafazasına tayin edilerek selefi Çelebi İbrahim Paşa da Mora seraskeri nasbedildi. İlbasan, Tirhala, Yanya, İnebahtı, İşkodra, Selânik sancak beyleri kendi askerlerile birlikte İbrahim Paşanın maiyetine verildi ve İstife yani eski Tep civarında toplanmağa başladılar. Arnavut ümerasından küçük Cafer Paşa dahi Sakız fethine memur edilerek müekket hattı hümayun ile İbrahim Paşa yanına gönderildi.

Çanakkale boğazında bulunan Kaptanı derya Yusuf Paşa aldığı emir üzerine 13 - I. Kânun - 1694 te kalyon filosunu ve ertesi gün dahi kendisi çektirilerle hareket etti.

Kalyon filosu lodos rüzgârının esmesinden dolayı bir kaç gün yunda - şimdiki ismi Ali bey adasıdır - adalarında yattıktan sonra İzmir körfezine girerek Denizli mevkiinde demirledi. Yusuf Paşa, İzmirde bulunduğu esnada toplanan askeri ve cepaneyi gemilere alarak Sakız feth

hazırlığı ile meşgul olduğu esnada Mısırlı oğlu İbrahim Paşa da İzmire geldi.

Kaptan Yusuf Paşa, şimdiye kadar gösterdiği tekâsül ve ataletten dolayı azledilerek Çanakkale boğazı muhafızı Amca zade Hüseyin Paşa kaptanı derya nasbedildi. Yusuf Paşanın bütün eşyası müsadere edilerek hapsedilmek üzere Midilli kalesine gönderildi. Derya beylerinden Derviş ağa oğlu Mehmet Paşa ile eski kaptan paşalardan Köse Ali Paşanın kethüdası Hacı Sadık Ahmet paşaların da Yusuf pasayı kandırarak düşmanla muharebeden kaçınmasına sebep olduklarından çektirileri musadere edilerek kendileri tevkif ve hapsedilmek üzere Çanakkaleye gönderildi (4 - II. Kânun - 1695 Cuma). Musadere edilen çektirilerden Mehmet paşanın kadırğasına bütün takımlarile birlikte 46590 kuruş Ahmet Paşanın çektirisine 39995 kuruş paha takdir edildi.

Sabık tersane kethüdası Ali kaptan Mehmet Paşa çektirisine, evvelce kalyon kaptanlığında bulunmuş olan Frenk Abdürrahman Paşa dahi Ahmet Paşa çektirisine vekâleten reis tayin olundular.

Evvelce gönüllü asker toplamak üzere İzmire gönderilmiş olan doğramacı Mehmet ağanın topladığı askerlerden 2690 er çektirilere, 3315 er kalyonlara konularak donanmada bulunan askerin miktarı 10500 e çıkarıldı.

Koyun adaları muharebesi (11 - Şnbat - 1695): - Serasker İbrahim Paşa, Derviş ağa oğlu Mehmet Paşa çektirisine; tevabii Osman Paşa çektirisine, Doğramacı Mehmet ağa da Salih Paşa çektirisine, donanmayi hümayuna müşavir tayin edilen Silâhşor Veli Mehmet ağa da Maryol oğlu Mehmet Paşa çektirisine bindiler. Turnacı başı Osman ağa dahi karada kalan askerin üzerine memur edilerek defterdar vekili Abdülbaki Paşa ile birlikte geri kalan yeniçeri ve Anadolu eyaletinin züama ve timar erbabı olan beylerle Çeşmeye giderek Sakıza geçmek üzere beklemeleri emredildi.

Mısırlı oğlu derya beyleri ve kalyonlar kaptanları ve sair rüesayi askeriye ile yaptığı müşavere neticesinde :

1 — Düşman donanmasile muharebe ederek muzaffer olmadıkça Sakıza asker dökülmemesine,

2 — Düşman donanmasının çektirilerine karşı çektiri filosu ile,

3 — Düşmanın 6 mavnasına karşı 4 kalyon ile,

4 — Düşmanın kalyonlarına karşı geriye kalan kalyonlarla, mukabele edilmesine karar verdi ve düşman mavnalarına hücum için

1) Hacı Abdullah kaptan,

2) Ahçı oğlu Mehmet kaptan,

3) Ahçı Hacı Mehmet kaptan,

4) Osman kaptan kalyonları ayrılarak Hacı Aptullah kaptanın komutasına verildi.

İbrahim Paşa 27 - II. Kânun - 1695 pazartesi günü İzmirden hareketle kalyonların bulunduğu denizli mevkiine geldi. Burada bir kaç gün müsait rüzgâr bekledikten sonra 31 - II. Kânunda Arnavut küçük Cafer paşanın müekket hattı hümayun ile gelmesi üzerine Denizliden hareketle Kara Foça civarında Durak limanına geldiler.

Turnacı başı Osman ağa ile birlikte bulunan 3000 kapı kulu ve sair askere barut, fitil, kazma kürek gönderilerek Sakıza gitmek üzere firkate ve kayıklarile birlikte Çeşmede hazır bulunmaları tekit edildi. Venedikliler, Türk donanmasının İzmirden hareket ettiğini anlayınca 20 kalyon, 24 çektiri, 6 mavnadan müteşekkil bir kuvvetli filo ile Sakızdan hareketle Koyun adaları limanına gelip demirlediler. Havaların müsaadesizliğinden dolayı her iki filo 18 gün hareketsiz kaldı. Nihayet 10 - Şubat - 1695 salı gecesi rüzgâr müsait olmakla 20 kalyon ve 24 çektiriden müteşekkil olan Türk donanması Durak limanından hareketle Koyun adaları karşısında Kara burun civarında Küçük bağçe mevkiine geldikte rüzgâr kesilip süt limanlık olduğundan gemiler demirledi. Ertesi çarşamba erkenden hareketle düşman üzerine hücum edildi. Önde 16 kalyon bunların arkasında mavnalara karşı ayrılan 4 kalyon ve çektiriler geliyordu. Venedikliler dahi Koyun adalarının aşağı burnunda bekliyerek takriben öğleden sonra saat üçte muharebeye tutuştular.

Muharebe esnasında 70 kıt'a top taşıyan ve 650 tayfası olan bir Venedik kalyonu top ateşile tutuşarak yanmağa başladı. Venedik patrona kalyonu - ki 600 tayfa ve 70 toplu idi - yardıma koştu ise de onun dahi yelkenleri tutuşarak her ikisi birlikte yanıp battılar. Her birinin denize dökülen mürettebatından 30 : 40 kişi Türk gemilerinin sandalları tarafından toplanıp esir edildi.

Evvelce kaptanesi olan 600 tayfa ve 70 toplu diğer bir Venedik kalyonu dahi top darbelerile harap olarak bütün mürettebatı ile battı.

Düşman mavnaları üzerine hücum eden kalyonlarımızdan iki kıt'ası düşmanın iki mavnası üzerine açtıkları alabanda ateşlerle direk ve küreklerini düşürüp teknelerini rahnedar ve içlerinde olan 1000 erin hemen yarıdan fazlasını telef ettilerse de bu mavnalar bin zahmet ile muharebe sahasından kaçıp kurtulmağa muvaffak oldular.

Çektiri filosuna komuta eden Mısırlı oğlu İbrahim paşa kendi bulunduğu çektiri ile Venedik baştardasına hücum ile çattığı esnada koğuş topu paralanıp kırk kişi şehit ve yaralandığı cihetle Venedik baştardası bu fırsattan istifade ile kaçtı. Maryol oğlu Mehmet paşa dahi düşmanın bir çektirisine koğuş topu ile vurup gemiyi zapt ve içindeki Venediklileri esir ve kürekte olan Müslüman esirlerini kurtardıktan sonra pek harap olan tekneyi batmak üzere terketti.

Frenk Aptürrahman kaptan dahi Venediklilerin Provaditor yani kethüda gemisine çatıp zaptettise de bu esnada Venediklilerin bir kızıl mavnası imdada koşmakla kendisine kafadar olan köse Hasan paşaya "Paşa kardeş şu zaptedilmiş olan çektiriyi yedekleyip siya ile donanmamıza ulaştır, ben kızıl mavnaya karşı gidiyorum„ dedikten sonra alarga ettiği esnada Venedik mavnası yetişip arkuru gelerek baştaki 3 koğuş topu ile ateş ederek büyük rahneler açtı ve Türk çektirisini batırdı.

Bu çektiriden ancak Aptürrahman kaptan ile 30 Türk ve 7 esir yüzerek yanlarında bulunan Hacı Aptullah kalyonu tararfından kurtarıldı. Köse Hasan paşanın çektirisi dahi Venedik kızıl mavnası ile yaptığı muharebe esnasında aldığı yaralarla batmak dereeesine geldise de akşam karanlığından istifade ile geriye çekilerek kurtuldu.

Hacı Aptullah kaptan bulunduğu kalyonun rüzgârsızlıktan dolayı cenkten alarga bir mahalde kaldığını gören Venediklilcr 14 çektiri ve 4 mavna ile etrafını kuşatıp ateş altına aldılarsa da Hacı Aptullah kaptan aşağı lombarlardaki toplarından som gülle yukarı sıra toplardan envai türlü mermiler atarak Venedik çektiri ve mavnalarının küreklerini ve teknelerini harap ve ekseri cenkcilerini ziyaa uğrattı. Bu esnada Ali paşa oğlu Aptulkadir paşa kendi çektirisile gelip yedeğe alarak donanma gemilerinin yanına getirdi.

Akşama kadar devam eden muharebe esnasında düşmanın sair kalyon, çektiri ve mavnaların dahi ekserisi büyük zayiata uğradığından akşam karanlığından sonra Venedikliler muharebeyi tatil ile koyun adaları limanına çekildiler. Türk donanması dahi Kara burun civarında Eğri limanına gelerek demirlediler.

Bu muharebe esnasında Venedikliler 3 kalyon ile 3 çektiri kaybetmişler, diğer gemileri de az veya çok hasara uğramıştı.

Türk donanması ise yalnız bir çektiri kaybetmiş, diğer gemiler az çok hasara uğramıştı. İbrahim paşa, Eğri limanında 11 gün kalıp bu müddet zarfında gerek çektiri ve gerekse kalyonların sakatları tamir edildi. Şehitler defin ve yaralılar tedavi edildi, Kazanılan muharebenin tafsilâtı Silâhşor Veli Mehmet ağa ile İstanbula bildirildi.

Sakız muharebesi 22 - Şubat - 1695 :- İbrahim paşa, donanmasının noksanlarını ikmalden sonra 22 - Şubat perşembe günü müsait rüzgârla yelken açıp kalyonlar ilerde, çektiriler onun gerisinde olmak üzere Sakıza doğru ilerledi. Bu esnada küçük Cafer paşa, seri bir firkate ile donanmaya yetişerek ikinci Ahmedin vefat ederek onun yerine 2. Mustafanın hükümdar olduğunu bildirdi. İbrahim paşa, yeni hükümdarın cülusunu gemilere bildirerek top ve tüfek şenliği yaptılar. O gün rüzgâr gittikçe kuvvetlendiğinden kalyonlar filosu kaptanı Mezamorta

Hüseyin paşa, koyun adaları karşısındaki Kolokitya limanının 14 mil şimal tarafında karşısına çıkan Venedik kalyonları ile öğleden akşama kadar devam eden bir muharebeden sonra düşmanı mağlûp ve firara mecbur etti. Venedikliler bocalıyarak Sakızın alt tarafındaki Çömlekçi burnuna doğru kaçtılar. Havanın şiddetinden koyun adalarında dar boğaz denilen limanda demirli bulunan Venedik çektiri filosu da gece karanlığında Sakız limanına gittiler.

Türk donanmasının çektirileri havanın şiddetinden koyun adalarının alt tarafındaki burunda akşama kadar bekledikleri gibi gece dahi gemilere tente koymıyarak uyanık bulundular. Ertesi sabah bütün düşman filosunun muharebe meydanından çekildiği anlaşıldı. Türk çektirileri koyun adası limanına girdiler. Kalyon filosu da liman açığına demirlediler. Bu ikinci muharebeye yalnız kalyon filosu girdiği cihetle kazanılan zaferin en büyük şerefi Mezamorta Hüseyin paşaya ait bulunuyordu. [1]

İbrahim paşa, bu zaferden sonra Sakız kalesine hücuma karar verdi. Kalyonlar Sakız kalesi önünde demirliyerek bombardıman edecekler bu esnada çektiriler de kalenin şimal tarafındaki Balık çeker mevkiine asker dökeceklerdi. İbrahim paşa, 26 - Şubat günü çektiri ve kalyonlarla birlikte Sakız kalesi önüne 8 mil miktarı yaklaştığı ande vira bayrağını taşıyan Sakız ahalisine ait bir kayık karşı çıkarak Venediklilerin kaledeki askerlerini gemilere yükletüp kaleyi boşalttıklarını müjdeledi. İbrahim paşa, bunun üzerine hemen Sakız limanı önüne geldi ve karaya asker dökerek kaleyi işgal etti. Venediklilerin gece firarları esnasında liman haricinde bir taş üzerine oturmuş olan 60 toplu bir kalyon zapt ve içindeki 300 düşman askeri esir edildi. Bu kalyonun içinde pek çok miktarda cepane ve levazımdan başka 8 tane mavna topu ile 17 şer okkalık mermi atan 16 tane balyemez top ve 600 humbara bulundu. Sakız limanında daha evvelce Sakızın işgali esnasında Venediklilerin eline geçen 3 adet bey gemisinin kuru teknelerile 13 kıt'a küçük firkate bulundu.

Sakız kalesi istirdat edildiği zaman kalenin eski toplarından 47 tunç toptan başk 58 kıt'a demirden mamul İngiliz topu ve düşmanın Venedikten getirdiği 16 şar okkalık mermi atan ve her biri 16 şar karış uzunluğunda 7 tane balyemez topu ve bir tanesi 60 diğeri 25 okkalık iki kıt'a havan topu bulundu. 7000 humbara 3000 el humbarası 25000 yuvarlak 1200 kantar perdah barut, 2500 kantar kurşun, 300 kantar fitil, 600 kile buğday 5000 kile darı vesair birçok mühimmat ve levazımat bulundu.

---

[1] Silâhtar Mehmet efendi tarihi. 3 ncü cilt (1106 - 11334) Beyazıd camii kütüphanesi № 2369

Venedikliler Sakız kalesini zaptettikten sonra iç kalenin içindeki evleri kâmilen yıkıp yalnız bir kaç asker kışlası yapmışlar, kalenin burçlerini ve bedenlerini de doldurup etrafına deniz kenarına kadar uzanan şaranbullar bina ve hendeklerini temizlemişler, varuşun haricinde bir kurşun menzili yeri açıp 3 kıt'a mükemmel tabya vücude getirmişler, limanın etrafına yollar yaparak müdafaaya hazırlanmış idiler. Fakat vukua gelen deniz muharebelerinin her ikisinde de mağlûbiyete uğramaları üzerine manevî kuvvetlerini kaybederek Sakızı tahliye ile kaçmışlardı. İbrahim Paşa, Sakız kalesini istirdat ettikten sonra adanın muhtelif yerlerine doğılmış olan 1200 Venedikliyi yakalatarak esir etti.

Mezamortanın bir manevrası : - Sakız kalesinin istirdadından sanra kalyonların leventleri adaya çıkmak için izin istediler. Kendi maiyetindeki askerin zaptü raptına itimat edemiyen Mezamorta bu talebe muvafakat edemedi. Kalyonların top darbelerinden hâsıl olan rahnelerini tamir etmek için İstanbula hareket edileceği cevabını verdi.

Fakat leventler bu cevabı aldıkları zaman canları sıkıldı. Biz işliyen alufemizi burada isteriz ancak bundan sonra gideriz diyerek isyan emareleri gösterdiler. Mezamorta Hüseyin Paşa, bunun üzerine kaldığı müşkül mevkiden şöyle bir manevra ile kurtuldu : Askerin alufesini alıp getirmek bahanesile donanmayı terkedip Sakıza gitti. Bu esnada şiddetli bir lodos fırtınası zuhûr etti.

Kalyonların bulunduğu koyun adaları önündeki demir mahalli açık ve döküntülü bir yer olduğu cihetle kaptanlar bu rüzgârları bahane ederek hemen demirlerini almak veya kesmek suretile rüzgâr önüne düşerek (6 - Mart) ta 18 kalyon ile Çanakkale boğazına girdiler. Kalyonlardan bir tanesi Molova önüne gitti. Düşmandan alınan kalyon dahi Edremit körfezine iltica etti. Mezamorta fırtına geçtikten gonra Sakız limanında bulunan iki kalyonla hareket ederek Molova ve Edremitteki kalyonları toplayıp Çanakkaleye geldi. Sonra kalyon filosu ile İstanbula gitti.

Serasker İbrahim Paşa Sakız kalesini müdafaa vasıtalarını temin ettikten sonra Sakız muhafızlığına tayin olunan sabık Midilli muhafızı Vezir Şahin Paşaya teslim ile Edirneye avdet ve oradan Avusturya Macaristan seferine memur oldu. Kalyonlar kaptanesi Mezamorta Hacı Hüseyin Paşa, Sakız muharebesinde gösterdiği yararlıktan dolayı kaptanı derya ve sabık kaptan Amcazade Hüseyin Paşa da Sakız muhafızı nasbolundu (Mart - 1695).

Çanakkalede hapsedilmiş olan Ahmet ve Mehmet Paşalar serbest bırakılarak çektirileri iade edildi. Çektirisi batmış olan Ahmet Paşa için tersanede yeniden bir çektiri inşasına müsaade edildi.

Cezayir ve Tunus arasında ihtilâf : - Mezamortanın 1695 senesi harekâtı : - Yera muharebesi 19 - Eylûl 1695 : - 1696 kış hazırlığı : - 1696 senesi harekâtı : - Muharebe : - Avdet - 1697 senesi harekâtı : - Andıe muharebesi : - Bir ateş gemisi hücumu : - Kış mevsiminde hazırlık.

Cezayir ve Tunus arasındaki ihtilâf : - Bir kaç senedenberi Tunus ve Cezayirliler arasında zuhûr eden ihtilâf iki taraf arasında harbe sebep olmuş, Cezayirliler ile müttefikleri olan Trabulus garplılar, Ünnap nehri sahilinde Ali Bey komutasındaki Tunus kuvvetlerini mağlûp ederek gelip Tunus kalesini muhasara etmişlerdi. Bu harp yüzünden garp ocaklarının kalyon filoları bir kaç senedenberi Türk donanmasının hareketine iştirak edememişlerdi.

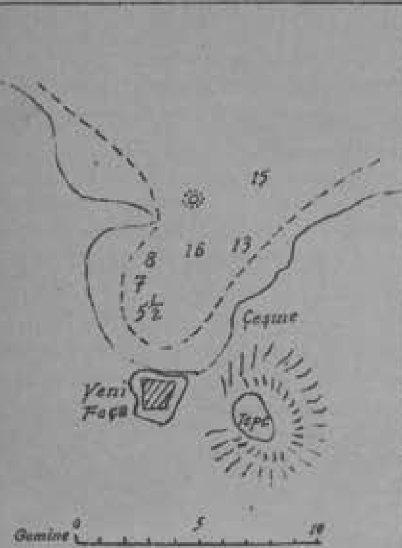
Tunus Beylerbeyi Mehemet Bey, İstanbula gönderdiği bir ariza ile Cezayirlilerin tecavüzüne mâni olmak için İstanbulun himayesini rica ediyordu. Bunun üzerine saray odabaşılarından Mustafa Ağa, iki tarafın arasını bulmak için Tunusa gönderildiği gibi vefat etmiş olan hamamcı Mustafa Paşanın yerine bostancı başılıktan çıkma Musa Ağaya Cezayir beylerbeyiliği Tunus eyaleti de Seyyit Osman Paşaya verildi.

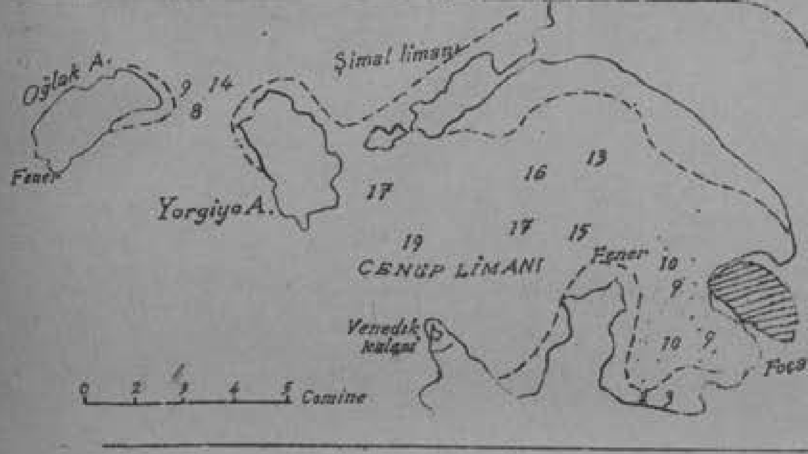
Cezayirlilere gönderilen mektupta : "Tunus muhasarasından vazgeçerek Cezayire avdetleri emredildi. İtaat etmedikleri halde padişahın sikke ve kadısı vilâyetinizden refolunup bundan sonra tarafınızdan bir adamın haccı şerife gitmesine izin verilemiyeceği bildirilmişti „.

Yusuf Çavuşla Cezayirlilere gönderilen diğer bir mektupta dahi "Tunuslular ile davanız varsa gönderdiğim mübaşir marifetile ol tarafta şeriat ile görüp . . . . eğer ol taraftan şeriat ile ahvaliniz görülüp ihkakı hak olunmak bir veçhile mümkün olamazsa ocaklarınız tarafından vekil nasp ve tayin ile deri devlet medarıma iletesiniz ki ahvaliniz divanı hümayunumda vüzera ve kadılarımın huzurunda şer ile görülüp icrayı şer ve ihkak oluna „ denildikten sonra geçen sene Venedik donanmasının mağlûp edilerek Sakız adasının istirdat edildiği, bu sene için Mora Seraskeri Çelebi İbrahim Paşa komutasında Mora üzerine hareket edileceğinden donanmayı hümayun kalyonları ve sefineleri dahi Ruzuhızırda kalkmak üzeredir. İşbu ferman vacibi imtisalim vusulünde ocağınız gemileri şimdiye kadar gönderilmedise inşaallahu taalâ gelip Sakız tarafında donanmayı hümayunuma mülhak ve mülâki olmaları ilâve ediliyordu. (Şaban - 1106)

Aliağa
Namurt limanı
Güzelhisar
Yeni Foça
Çanak limanı
Dırapan A.
Foça
Han limanı
Menemen
X 22-II-1695
X 11-I-1695
Karaburun
Kömür burnu
Sahip burnu
Koyun adaları
Kolokitya limanı
Ağrı limanı
Bozdağ
Gonia
Pilatya A.
Kamlslat sığlığı
Eritre
Köşten adası
Klazatı
Sakız
Fener A.
Çeşme
Latsata
Karaka
Piyangu B.
Bahriler burnu
Tadanes A.
Mersin B.
Mastiko B.
Urla iskelesi
Urla
İzmir
Sığacık
Sivrihisar (Seferihisar)
Karaka B.
Lebedos
Harabeler
İpsili B.

Yeni Foça
Çeşme
Tepe
Gomine
0
5
10

Oğlak A.
Fener
Yorgiya A.
Şimal limanı
CENUP LİMANI
Fener
Venedik kalesi
Foça
0
2
3
4
5
Gomine

Sıcaksu menbaları
Maltepe B.
Üçkardeşler
Yorgiyos A.
Çınarlı B.
Karadağ
2560 Kadem
680
Pazarlı
Karaağaç B.
Bataklık
Bataklık
Elea harabeleri
Kalo
Çifit kale
ÇANDARLI KÖRFEZİ
İkizler adası
Pıraha A.
Pilati A.
Üçkaya B.
Taşlı A.
Taşlı B.
Tuz B.
Aliağa L.
Mirina harabeleri
Kızıl B.
Uzun B.
Kazık tuzla
Safran tuzla

Mezamortanın 1695 senesi harekâtı : - Sakız adasının istirdadından sonra İstanbula gelen donanmanın tamiratı süratle yapılarak 27 - Haziran - 1695 te 13 kıt'a kalyon ile çektiri filosu İtanbuldan hareket etti. Bozcaadaya gelmiş olan 10 kıt'a Cezayir 5 kıt'a Trabulus kalyonları ile birleşti. Evvelce Cezayirlilerle aralarında geçmiş hâdiselerden dolayı yeni bir ihtilâf zuhûruna meydan vermemek için çok tedbirli davranarak onları hoş tuttu. Kumanyalarını ikmal için 3000 kantar peksimet ile sair ihtiyaçlarını tesviye etti. Sonra hep birlikte hareket edilerek Karafoça limanına gittiler. Mezamorta, kaptan paşa baştardasını Karafoça limanında bırakarak kendisi kaptane kalyonuna bindi ve limandan hareketle Koyun adaları civarındaki Tirfil limanına gitti. Evvelce Mısır askeri getirmek üzere İskenderiyeye gönderilmiş olan 7 kıt'a beylik kalyonu dahi geldiğinden Mısır askerleri kalyonlara tevzi edildiler.

Mezamorta donanmanın yığınak harekâtının tamam olduğunu görünce yapılacak işi müzakere etmek üzere bütün kalyon kaptanlarını ve derya beylerini amiral gemisine davet etti. Müşavere neticesinde düşmanın üzerine varılmıyarak kâh Tirfil limanında ve kâh İpsara adası önlerinde dolaşarak vakayiin inkişafını beklemeğe karar verdiler. Venedikliler geçen sene uğradıkları mağlûbiyetin tesirile bir müddet müdafaa vaziyetinde kalarak Türk donanmasının yapacağı harekâta intizar ettiler. Fakat yaz mevsiminin ilerlemesine rağmen Mezamortanın Sakız sularından ayrılmadığını görerek manevî kuvvetleri yükselerek tekrar tecavüzî harekâta geçtiler.

34 çektiri, 6 mavna, 4 ateş gemisi ve 33 kalyondan müteşekkil olan Venedik donanmasının İstanköy ve Sakız adalarına hücum maksadıle Andre boğazından geçerek Sisam adası civarına geldiğini haber alan Mezamorta 14 - Eylûl - 1695 Pazar günü düşmanı karşılamak üzere İpsaradan hareketle Anadolu sahilinde Akyarlar nam mevkie gelerek iki gün düşmanı bekledi. 17 - Eylûl - 1695 Çarşamba günü akşam üstü buradan hareketle gece yoluna devam ederek ertesi perşembe günü Sisam istikametinden gelmekte olan düşman donanmasile Sakız adasının cenup tarafında karşılaştı. Venedikliler Anadolu sahilini takip ediyor, Türk donanması ise engin tarafta bulunuyordu. Venedikliler, Türk donanmasını görünce çektiri filosunu Anadolu tarafına yani kalyonların sancak cihetine geçirdiler ve Türk donanmasile muharebeden çekinerek rotalarını biraz değiştirdiler. Fakat Türk donanması öğleden iki saat sonra Sakız ile Çeşme arasında Venedik donanmasına yetişti. Mezamorta, düşman donanmasına yetiştikten sonra gabyelerden başka yelkenleri sardırarak düşman donanmasile muvazi olarak seyre başladı. İki taraf kalyon filoları arasında başlıyan top ve tüfek muharebesi guruptan iki saat

sonraya kadar devam etti. Mezamorta düşman donanmasını Koyon adaları boğazından dışarı çıkarıncaya kadar takip ettikten sonra muharebeyi tatil ederek sabaha kadar yelken üzerinde dolaşıp sonra Karaburunda Saip adasında demirledi: düşman filosunu bulmak üzere keşif firkateleri yolladı.

Bu firkateler, Venedik donanmasının Midilli sahili civarında bulunduğu haberini getirdiklerinden Mezamorta hemen hareketle üzerlerine gitti. 23 kıt'a kalyondan müteşekkil olan Türk donanmasından 4 kalyon Venedik çektiri filosuna karşı ayrılmış diğerleri üç fırkaya ayrılarak kaptane, patrona ve riyale kumandalarına verilmişti. Venedik çektirileri firişka rüzgârla yelkenlerini doldurmuş olan 4 Türk kolyonunun üzerlerine geldiğini görünce yelken ve kürek kullanarak muharebeden kaçıp Midilli adasının Zeytinburnu cihetine doğru çekildiler iki tarafın kalyon filoları ise güneş doğduktan yedi saat sonra Yera körfezi açığında karşılaşarak muharebeye başladılar.

Yera muharebesi (19 - Eylûl - 1695) : - Takriben zevalde başlıyan muharebe yatsı zamanına kadar bütün şiddetile devam etti. Venediklilerin San Marko isminde büyük kaptane kalyonunun cepanesine bir mermi isabet ederek vukua gelen infilâk neticesinde yandı ve battı. Bununla birlikte seyreden diğer bir Venedik kalyonu da ayni akıbete uğradı.

Diğer bir Venedik kalyonun teknesi top darbelerinden delik deşik olarak battı. Bunlardan başka 10 kıt'a düşman kalyonu da ağır hasara uğradı. Venedikliler, çektirilerinin bulunduğu Zeytinburnu civarında sabahı ettikten sonra Anadolu tarafında Ancanoş adaları isminde küçük adalara doğru gittikleri esnada hasara uğrıyan kalyonlardan 3 tanesi battı. Diğerleri çektirilerin yedeğinde oldukları halde o gün ve o gece kaçmakta devam ederek Midilli önünden geçip Yunda adaları civarında bir kaç saat istirahatten sonra Bababurnu - Molva önlerinden geçip ertesi günü gurupta fenerlerini yakıp Işkoblos adasına doğru yol verdiler ve yolda lodos fırtınasına tutularak her biri bir tarafa dağıldı.

Sakız muharebesile ve bundan sonraki muharebelerle mukayese edersek Yera muharebesinin diğerlerinden daha mühim netice alındığını görürüz. Venediklilerin bu muharebelerde 6 kıt'a kalyonları batmış, 7 kıt'ası da bir daha muharebeye iştirak edemiyecek derecede harap olmuş ve belki de avdet esnasında bu gemilerin de bir kısmı batmıştır. Venediklilerin insanca zayiatı 5000 kişi tahmin ediliyordu. Türk donanması hiç bir gemi kaybetmemişti. Yalnız Mısır askeri ve kalyon leventlerinden yaralı ve şehit olarak 300 kadar zayiat vardı.[1]

[1] Bu kitabın yazıldığı 1935 yılında bu muharebe hakkında Venedik eserlerinden istifade edilememişti.

Mezamorta, muharebeden iki gün sonra Midilli limanına geldi kasım gelinceye kadar bu civarda dolaştıktan sonra garp ocakları gemilerine izin verdi ve Mısır askerlerini İskenderiyeye yolladı. Kendisi de Çanakkaleye gelerek kalyon filosunu İstanbula yollayıp çektiri filosu ile bir müddet daha kaldı. Kalyonlar, perşembe günü İstanbula gelerek Saray burnu önünden turna katarı yani pruva hattı olarak geçtiler ve yalı köşkünde bulunan ikinci Mustafayı topla selâmlıyarak gelip Tophane önünde demirlediler. Mezamorta da İstanbuldan gelen izin üzerine 13-Rebiülevvel - 1107 de çektiri filosu ile İstanbula geldi. İkinci Mustafa, Haseki ağayı baştardaya yollıyarak kaptan paşayı saraya davet etti. "Berhudar ol! ettiğin güzel hizmet makbulü hümayunum olmuştur. „ diye iltifat ederek seraser kaplı samur kürk giydirtti. Derya beylerinden Ali Paşa oğlu Abdülkadir Paşa ile, Devriş oğlu Mehmet Paşa, Maryol oğlu Mehmet Paşa ve patrona; riyale kaptanlarına hil'at giydirildi. Diğer beylerle kaptanlar için de veziriâzam tarafından tersanede giydirilmek üzere hil'atler verildi. Bu merasim bittikten sonra kaptan paşa baştardaya avdetle bütün kalyon ve çektirilerden selâm topları atılarak tersaneye girdiler.

1696 kış hazırlığı : - Mezamorta, kış mevsimini boş geçirmedi. İstanbul tersanesinde 60 zirâ uzunluğunda bir kalyon tezgâha konuldu. Muharebede sakatlanan topları değiştirmek üzere (12 — 37) şer okkalık kalyon toplarının yenileri döküldü. Sakızda vesair adalarda bulunan kırık toplar, humbara ve havanlarla Sakız kalesinde bulunan 10000 den fazla yuvarlak mermiyi getirmek üzere bir kalyon gönderildi. Sarayburnunda bulunan 15 kıt'a (Viren şiş) topları kalyonlara konulmak üzere tersaneye alındı. Mısırdan 2000 asker getirmeğe memur olan kapıcı kethüdası Eyüplü Hasan Ağa ile birlikte beş kıt'a kalyon İskenderiyeye gönderildi.

İkinci Mustafa 22 - II. Kân. - 1696 Cuma günü tersaneyi ziyaret ettiği zaman saraya bitişik olan 6 güzün viran kalmış olduğunu görünce bunlardan iki kıt'asının veziriâzam, iki kıt'asının defterdar ve bir kıt'asının kaptan paşa bir kıt'asının da tersane emini tarafından yaptırılarak imar edilmesini emretti.

Kaptan Paşanın bu ziyaretten istifade ederek donanma mürettebatının ehliyetli ellerde bulunmasını temin için yaptığı teklif kabul edilerek bir kanun tanzimine memur oldu.

18 - Şubat - 1696 da tekrar tersaneyi ziyarete gelen hükümdara Sakız muharebesinde batan Hacı Ahmet Paşa çektirisinin yerine yeniden inşa edilen çektirinin denize inme merasiminde bnlunarak Hacı Ahmet Paşa ile 5 nefer inşaat ustalarına kaftan giydirdi. Ertesi hafta

Kaptan Paşa tarafından kaptane kalyonunda da verilen ziyafette bulundu ve Trablus ocağına hediye edilmek üzere tersanede yapılan kalyonun denize indirilme merasimine iştirak etti. Kaptan Paşa, bu vesile ile Türk donanmasındaki kalyonların adet itibarile düşman donanmasından az olduğunu bildirmesi üzerine her biri ellişer zirâ uzunluğunda iki kalyonun tersanede diğer iki kalyonun da Karadeniz iskelelerinde yapılması için emir veriliyordu. [1]

1696 senesi harekâtı : - 1694 senesinde Venedik donanması mağlûp edilerek Sakız adası istirdat edildiği gibi 1695 te yapılan Midilli muharebesinde dahi Venedik donanması büyük bir mağlûbiyete uğratılarak sakıza hücumları akim bırakılmış olduğundan şimdi sıra Mora yarımadasının istirdadına gelmişti. Evvelce Ağriboz kalesinin müdafaasında kıymetli hizmetleri görülmüş olan Mora seraskeri Çelebi İbrahim Paşa kuvvetli bir ordu ile İstife yani Tep civarında ordu kurmuş bulunuyordu. Fakat kuvvetli bir Venedik filosu Mora yarımadasının kapısı olan Korent berzahının iki tarafını tutmuş ve burada vücude getirdikleri istihkâmlarla müdafaa ve mukabeleye hazırlanmış oldukları cihetle Türk donanması gelerek Venedik donanmasını mağlûp ve tart etmedikçe müsbet bir hareket yapamazdı.

Mezemorta 10 - Mart - 1696 (1107 Ramazanın 4. günü) Yalı köşkünde hükümdarı ziyaret ettikten sonra kaptane kalyonuna bindi. Şimdiye kadar Kaptan Paşalar baştardaya bindiği halde ilk defa olarak bu adet terkediliyordu. Baştarda ihtiyat olarak her kürek için üçer forsa ayrılarak tersanede bırakıldı. Mezamorta Beşiktaştan hareketle bir iki gün Yedikule önünde demirliyerek geride kalanları aldıktan sonra 20 - Mart - 1696 cumartesi günü Çanakkale boğazına yol verdi. Ayni günde 24 firkateden müteşekkil bir filoya kumanda eden İlyas kaptan Azak muhafazası, 9 firkateye kumanda eden Samurkaş kaptan da özü muhafazasına memur olarak Karadenize hareket etmişlerdi.

Mezemorta, Marmarayı geçerek Lâpseki önünde bir gün demirli kaldı. Perşembe günü sabahı Eskihisardan aşağı Selvi burnu şimdiki (Seddülbahir) önüne geldi. Garp ocaklarının kalyon filolarını bekliyerek bu mevkide 52 gün kaldı. Bu esnada Foça limanına 10 kıt'a Cezayir, 3 kıt'a Trablus, 3 kıt'a Tunus kalyonu geldi. Tunus filosunda ayrıca iki kıt'a ateş gemisi dahi bulunduğundan imdada gelen garp ocakları filosu 18 gemiye baliğ oluyordu.

Mezemorta donanmanın toplanmasını (Yığınak) ikmalden sonra 37 kalyon, iki ateş gemisi ve 27 çektiriden müteşekkil bir donanma ile 13 - Mayıs - 1696 da Ege denizine çıktı. Düşman donanmasını

[1] Zirai mimari 0. 758 metre olduğundan beher kalyonun 37,90 metre boyundadır.

arıyarak sahilleri ve adaları dolaşıp 6 - Temmuz - 1696 da Sakız önündeki Koyun adaları önüne gelip demirledi ve burada 31 gün kalarak düşman donanmasının harekâtını tarassut etmek üzere etrafa firkateler yolladı.

Mezamorta, İstanbuldan hareket edeli takriben 3 ay olduğu halde Sakız adasından ileriye geçmediği cihetle Salâmin sularında toplu bir halde bulunan Venedikliler donanmalarını dağıtmağa başladılar.

28 gemiden müteşekkil olan Venedik kalyon filosu Andre adasının Gorbiyoz limanına gitti. Çektiri filosu ise Anapoli'den hareketle Atikya sahillerine asker döktü ve Ağriboz sahillerinde dolaşmağa başladı. Düşman donanmasının harekâtını büyük bir dikkatle tecessüs eden Mezemorta, bu fırsattan istifade ile 6 - Ağustos - 1696 da Koyunadalarından hareket ile iki gün sonra İpsara önüne geldi. Bu esnada firkate reislerinden Ahmet Ağa gelip düşman kalyonlarının yalnız başlarına Andre adası limanında olduklarını haber verdiğinden müsait hava ile seyre devam edilerek Ağribozun Kızıl hisarı önüne gelindi.

9 - Ağustos sabahı Kızıl hisardan hareketle düşman kalyonlarının bulunduğu limanın ağzına gidildi ise de Venedikliler dışarıya çıkmadıklarından üç kıt'a Türk kalyonu liman içindeki gemilere bir miktar top ateşi açtıktan sonra hep birlikte Kızıl hisara döndüler. Mezamorta, ertesi günü Tirinkete denilen müşavere bayrağını çekerek bütün kalyon kaptanlarını celp ile yaptığı müzakere neticesinde düşman üzerine hücuma karar verdi. Lâkin 9 gün mütemadiyen poyraz rüzgârı estiğinden hareket edemediler. Bu esnada İzmirden gelen bir Fransız ticaret kalyonu Andre limanına geceleyin girdiği cihetle Venedikliler bir Türk ateş gemisinin hücuma uğradıklarını zannederek top ateşi açıp gemiyi batırdılar. Fransız gemicilerinin bir kısmı top ateşinden bir kısmı da denizde boğularak öldüler.

Mezemorta, Eylûlün 3. cü günü havanın biraz sükûnet bulması üzerine Andreye hareket etti. Riyale İbrahim kaptan ve üç ambarlı Kör Ali kaptan, Cezayir kaputanesi, Recep Reis, Tunus kaputanesi vesair 10 kıt'a kalyon ile pruva hattında liman ağzına varıp birer yaylım vurup geçerek 20 mil aşağı düştüler.

Ağustosun 23. cü salı günü hava lodosa çevrildiğinden Mezemorta tekrar kaptanları celp ederek müşavereden aonra kalyon filosunu üç fırkaya ayırarak birinci fırkanın patrona Abdülfettah, ikinci fırkanın Riyale İbrahim, üçüncü fırkanın da alıçı Hacı Mehmet kaptan kumandasında olarak Andre limanında olan Venedik filosu üzerine hücuma karar verildi. Mezemorta dahi 4 kalyon ve iki ateş gemisi ile kalyon filosunun arkasından gelerek gemilerin top dumanları ortalığı kapladığı

esnada ateş gemilerini hücuma sevkedecekti. Fakat bu güzel plân tatbik edilemedi. Venedikliler yelkenlerini açarak liman ağzına geldiler.

Türk filosu Andre limanı önüne gelerek henüz iki taraf top menziline girmeden lodos rüzgârı kesildiğinden iki taraf gemileri de hareketten sakıt kaldılar. Venedikliler Ağriboz taraflarında bulunan çektiri filosuna daha evvel haber gönderip çağırmış olduklarından bu esnada Zia veya Mortat adasından doğru gelmekte oldukları görüldü. Akşam üstü 6 mavna, 33 çektiri, 20 firkate 8 işkampavyadan müteşekkil olan bu filo gelerek Venedik kalyon filosu ile birleşti.

Mezemorta Hüseyin Paşa, düşman filolarının birleştiğini görünce hücumdan vaz geçip gece fenerlerini yakıp denize açıldı.

Fakat Venedikliler fırsattan istifade ederek Türk donanması üzerine hücuma karar verdiler. Ağustosun 24. çarşamba günü kalyonları çektirilerin yedeğine alarak ve mavnalarını önlerine katarak Türk donanması üzerine geldiler. Mezamorta düşman donanmasının yaklaştığını ve havanın sükûnetinden dolayı manevra yapmak imkânı olmadığını görünce hemen kanca başlı filikaya binip bütün kalyonlara birer firkate tayin etti ve herkesi muharebeye teşvik etti.

Muharebe 24 - Ağustos - 1696 :- Her iki donanma kuşluk vakti Jura, Andros ve Ağriboz adaları arasındaki sahada karşılaştılar. " Bir koldan mavna ve çektiri ve bir koldan kalyonları donanmayı hümayunu ihata edip ve nice yıldanberi gözettiği süt limanlıktan istifade ile cenge mübaşeret ettiler. İki taraf akşam karanlığı basıncaya kadar top ve tüfek muharebesi yaptılar. Düşman donanmasından bir çektiri ile bir firkate battı. Diğer gemileri de büyük hasara uğradılar. Hattâ amiral gemisine çekilmiş olan Sent Mark bayrağı bir top mermisi isabetile denize düştü. Venediklilerin maktulleri arasında bir mavna kaptanı ile hemen her gemiden 40 ar 50 şer kişi vardı. Akşam karanlığı bastıktan sonra venedikliler kalyonlarını yedeğe alarak muharebe sahasından çekildiler. Türk donanmasındaki gemiler de hayli hasara uğradılar ve şehit düşen takriben ikiyüz kişinin namazlarını kılıp denize bıraktılar.

Ertesi perşembe günü güneş doğduğu zaman Venedik donanması çok uzakta görünüyordu. Rüzgâr poyraz olduğundan Türk donanmasının rüzgâr üstünde bulunan düşmana hücum etmesine imkân yoktu. Bunun için Mezemorta 5 gün Şira adası limanında kaldı. Bu esnada gemilerin sakatlarını tamir ettirdi. Adada su bulunmadığından eylülün birinci çarşamba günü hareketle Nakşe adası karşısında Paros adası limanına girerek 10 gün kaldı ve gemilerin sularını ikmal etti.

Bu esnada Venedik donanmasının dahi (İstendil) Tinos adasına geldikleri haber alınmakla eylülün 6 ıncı pazar günü hareket edilerek

düşman üzerine gidilmek istenildise de rüzgâr ve akıntının şiddetinden yapılan volta seyrine rağmen şimale doğru yükselmek mümkün olamadı.

Eylülün 9 uncu günü tekrar hareketle Rumeli cihetine, ertesi günü gündoğuşuna dönerek uzun bir volta seyri yaptılarsa da ancak Paros adasını tutabildiklerinden eski mevkilerine demirlediler.

Eylülün ikinci pazar günü rüzgâr bir miktar hafiflediğinden tekrar Sifnos önüne geldiklerinde akşam oldu. Bu esnada Venedik donanması dahi Şira adası istikametinde geldise de evvelce yapılan muharebede gözü yıldığından hücuma geçmedi. Rüzgâr altında bulunan Mezemorta Hüseyin Paşa düşmanla muharebe için 6 defa manevra yaparak top menziline girmek istedise de faydası olmadı.

Eylülün 15 inci çarşamba günü ikindi zamanı Ali Reis firkatesile Zülüflü Baltacı Uzun Mehmet bir hattı hümayun getirerek Termia; Cura (Şeytan) adaları arasında donanmayı bulup Kaptan paşaya teslim etti. İkinci Mustafa gönderdiği bu hattı hümayunda yapılacak harekât hakkında yeni bir emir vermiyor, yalnız Mahmut isminde bir oğlu olduğunu söylüyordu. Donanma bu haber üzerine selâm topları atarak şenlik yaptılar.

Türk, Venedik donanmaları adalar arasında birbirlerini gözliyerek seyrettiler ve manevralar yaptılar. Eylûlün 17 inci cuma günü ikindi zamanı Türk donanması Şeytan (Cura) adası altında bulunduğu esnada venedikliler rüzgâr üstünden doğru yaklaşmağa başladılar. Mezamorta hemen kalyonları muharebe nizamına geçirdi ise de venedikliler daha ziyade yaklaşmadılar ve akşam karanlığı olunca tekrar uzaklaştılar. Yapılan bu harekât tetkik edilirse rüzgâr üstünde bulunan venedikliler yamuharebeye cesaret edemiyorlar, Türk filosunu müsait bir fırsatta yakalıyarak üzerlerine ateş gemileri sevketmek istiyor fakat bu fırsatı bir türlü bulamıyorlardı.

Venedikliler o gece fenerlerini yakıp rüzgâr üstünü muhafaza etmek fikrile Cura adasının cenup sahilini sıyırarak sabaha kadar volta seyiri yaptılar. Mezamorta ise gece gemilerin fenerlerini yakıp volta vururken akıntı tesiri ile Zia adası cenubuna doğru düştü. Ertesi günü sert poyraz ve akıntı tesiri ile ilerlemenin mümkün olmadığını görünce karayel istikametinde seyrederek temaşalık (Colon) burnu altına gelip demirledi. Mezemorta, eylülün 19 uncu pazar günü trinkete bayrağını çekerek cümle kaptanları müşavere için paşa kalyonuna davet etti. Düşman filosu çekilmeden Cezayir, Trablus ve İstanbul filolarının dağılmamalarına karar verildi. Bu mevkide üç gün kaldıktan sonra 22 - Eylûl çarşamba günü hep birlikte hareket ederek şimale doğru yükselmek fikrile volta seyri yaptılarsa da poyraz rüzgârı ve akıntı tesirile yine Ko-

lon burnuna gelip harabelerin iç tarafında boğaz ağzına demirlediler. 25 - Eylûl cuma günü düşman donanmasının Anapoli limanına doğru çekilip gittikleri haber alınmakla 25 - Eylûl çarşamba günü Ağriboz adasına gidilerek İstanbuldan talimat istenilmesine karar verildi.

1 - I. Teşrin cuma günü hareket edilerek Ağriboz önünde küçük burç karşısına gidilip demirlendi. 6 - I. Teşrin perşembe günü İbrahim paşanın çohadarı Ventora Hacı Hüseyin gelerek venediklilerin mağlûbiyeti haberini müjdeledi.

Avdet :- Mezemorta Hüseyin Paşa Ağriboz kalesinin kırık toplarını kalyonlara alıp kumanya ve suyunu ikmalden sonra 8 - I. Teşrinde Ağribozdan hrreketle İstendil adasının deniz kenarında bulunan hisarını üç kıt'a kalyonla bombardıman ettirdi.

Bu esnada firkatelerin kumandanı (Kel Mehmet Bey) dahi 8 kıt'a firkate ile düşman metrislerini top ateşi altına aldı ve sahilden atılan tüfek kurşunile 6 levent yaralandı.

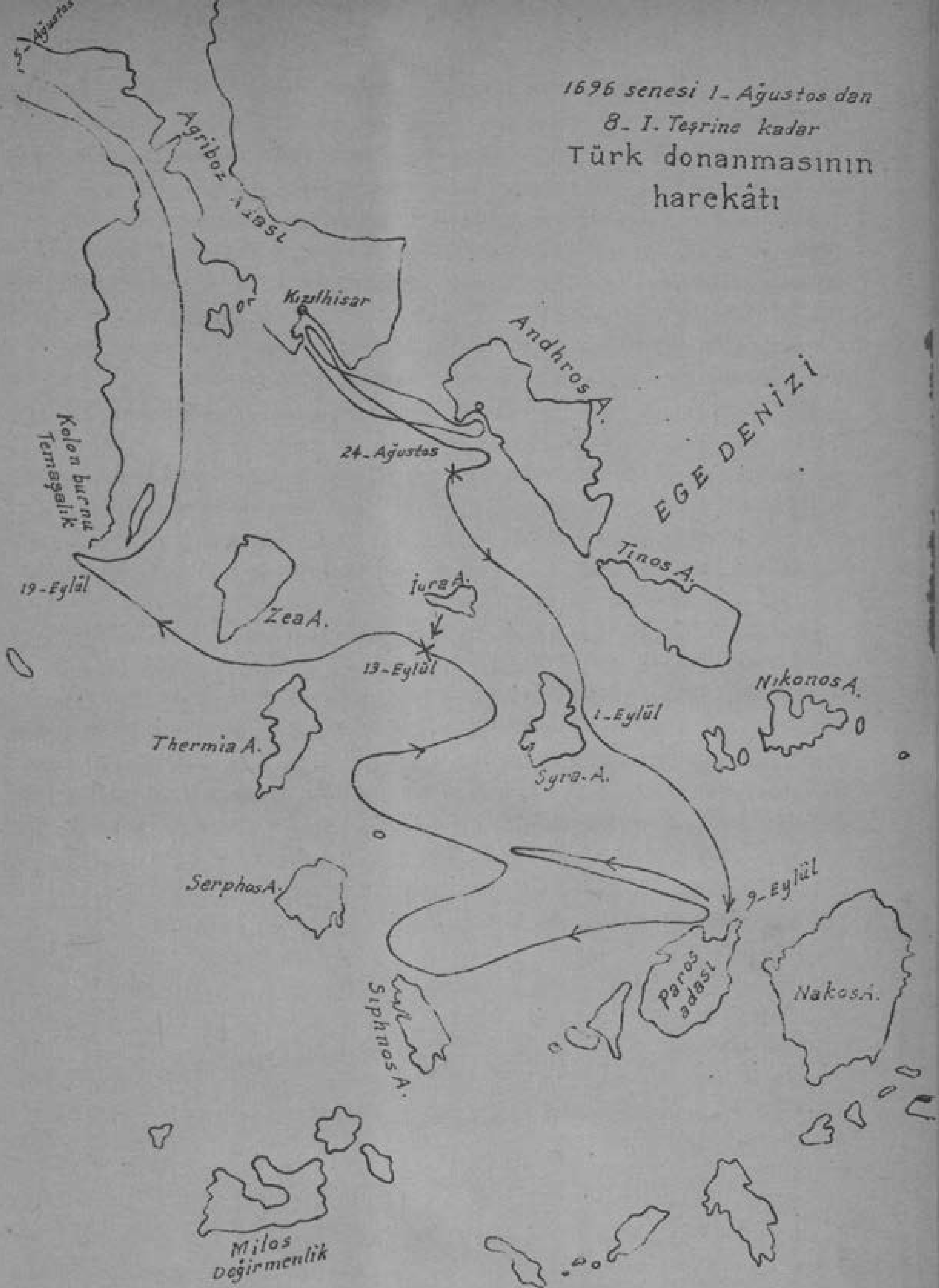
Türk donanması 17 - I. Teşrin - 1696 da Sakız limanına gelip 4 gün kaldı. Kaledeki fazla cepaneden 2000 humbara alınıp 21 - I. Teşrinde hareketle Midilliye gelindi. Burada 5 gün kalıp askerin ulûfeleri verildikten sonra 26 - I. Teşrin salı günü hareketle Baba burnundan geçerken şiddetli yıldız fırtınasına tesadüf edilerek rüzgârın önüne düşüp İpsara adasına kadar sürüklendiler. Burada 3 gün kaldıktan sonra 1 - II. Teşrin pazar günü hareketle tekrar Midilliye geldiler ve orada bir gün kaldıktan sonra Çanakkaleye gelerek Soğanlı dere önünde 20 gün demir üstünde kaldılar. 27 - II. Teşrinde hareketle Geliboluya gelip 4 gün kaldıktan sonra 3 - I. Kânunda İstanbula gelerek Halice girdiler.

Mezemorta, 3 gün sonra Edirneye giderek Veziriâzam vasıtasile ikinci Mustafa tarafından kabul edilerek iltifat edildi. Akdeniz ve Karadeniz donanmalarını bir an evvel hazırlamak üzere İstanbula gitmesine izin verildi.

1697 senesi harekâtı :- Mezemorta 1697 senesi ilkbaharında İstanbuldan hareketle Çanakkale boğazında bir müddet ikametle kalyon ve çektirilerin toplanmasını bekledi. Sonra Haziran - 1697 de hareketle Karafoçaya gelerek İzmirde hazırlanmış olan barutu aldırıp gemilere dağıttı.

Bu esnada kara cephesinde de mühim harekât cereyan ediyordu.

Mustafa II ordunun başına geçerek Avusturya ve Macaristana yürüdüğü cihetle Venedikliler müttefiklerine yardım için bütün Çanakkale boğazını tehdit etmeğe karar vermiş bulunuyorlardı. Mezemorta, düşmanın harekâtını keşif firkateleri ve evvelce tedarik edilmiş olan casuslar

1696 senesi 1- Ağustos dan
8- I. Teşrine kadar
Türk donanmasının
harekâtı
5- Ağustos
Ağriboz Adası
Kızılhisar
Andhros A.
EGE DENIZI
24- Ağustos
Kolon burnu
Termagalik
Tinos A.
19- Eylül
Iura A.
Zea A.
13- Eylül
Nikonos A.
Thermia A.
1- Eylül
Syra A.
Serphos A.
9- Eylül
Paros adası
Nakos A.
Siphnos A.
Milos
Değirmenlik

vasıtasile takip etmekte olduğundan düşman domananmasını boğaz önüne geleceğini vaktile haber aldı ve hemen Karafoçadan hareketle vakit geçirmeden gelip Bozcaada ile boğaz hisarları önünde demirleyip beklemeğe başladı.

Bozcaada muharebesi (6 - Temmuz - 1697) : - Venedikliler Çanakkale Boğazına doğru gelmektelerken Midilli ile Anadolu sahili, arasından geçerek Cunda adalarına uğradıktan sonra Müslim boğazına doğru yol verdiler.

Mezamorta düşman donanmasının Midilli önlerinde dolaştığını haber alınca hemen demir kaldırarak hareket etti. Hava hemen sakin denilecek kadar rüzgârsız olduğundan yürük bir kaç firkateyi keşf için ileri yolladı. Zilhiccenin 15. Cuma günü keşfe giden firkate gelerek düşman kalyonlarının çektirilerin yedeğinde olarak Baba boğazından dışarı çıktığını haber verdi.

Mezemorta, hemen bütün yelkenleri fora ederek düşman üzerine gitmek istedise de rüzgârsızlıktan dolayı akşama kadar pek az mesafe katetti.

Guruptan 7 saat sonra Venedik donanmasının çektiri filosu Türk kalyon filosu ile karşılaştılar. Venedik çektirileri muharebeden içtinap ederek kaçtılarsa da bir mavna ile bir çektiri Türk kalyonları arasında kaldılar. Venedik mavnası karşısına çıkan bir Türk kalyonu ile muharebe ederek kaçıp kurtulduysa da Venedik çektirisi kaçmak için uğraştığı esnada önünden geçtiği her kalyonun birer mezaborda ateşine hedef olarak parçalanarak battı içinde olan forsalardan 50 Türk esiri ile mürettebatından 100 sultat kurtarıldı.

Venedik Amiralı çektiri filosunu kurtarmak için muharebeye mecbur olarak Türk filosu üstüne hücum etti. Mezemortanın kaptane kalyonu beş kıt'a Venedik kalyonu tarafından ihata edilerek fecir zamanından ikindi zamanına bir saat kalıncaya kadar iki taraf arasında pek şiddetli muharebe yapıldı. Her iki tarafın gemileri büyük hasara uğradılar. Mezemorta kaptane kalyonunun direğine işaret çekerek Venedik kalyonlarına aborda ederek asker dökülmesini emrettise de Venedikliler muharebeyi tatil ederek İşkâblos adasına doğru kaçmağa başladılar. Mezamorta düşman donanmasını bir müddet takip ettikten sonra kendi kalyonlarının pek ziyade hasara uğradığını ve rüzgârın gittikçe şiddetlendiğini görerek avdet işareti çekti ve Bozcaadaya gidilerek demirlendi. [1]. Sonra Karafoça limanına giderek kalyonların kırık ve sakatlarını

[1] Gülşeni maarif tarihi. Venedik donanması firar ederken hasara uğrayan kalyonlardan bir tanesinin Midilli direğinin Sığrı önlerinde mürettebatile birlikte battığını kavdeder. Sayfa 1029

tamir ve noksan olan levazımını ikmal etti. Çok su yapmakta olan Salahor Mustafa kaptan kalyonunu Karafoçada bırakarak 28 kalyonla Karafoçadan hareket ederek Andra boğazına yol verdi.

Andre muharebesi (2 - Eylûl - 1697): - Türk donanması 1109 seferinin 14. Pazar günü Andra limanı ağzına vardığı zaman bir kaç gemi ile limanı ve şehri topa tutarak rüzgâr altına doğru seyretti.

Bunun üzerine Venedik donanması liman haricine çıkıp rüzgâr üstü vaziyetinden istifade ile hücuma geçti. Öğleden sonra takriben saat 2,30 da muharebe başladı. Venedikliler, 10 kıt'a kalyon ve bir ateş gemisile Mezemorta Hüseyin Paşanın kaptanesine hücum ettilerse de Türk kalyonları yardıma koşarak Venediklileri karşıladılar ve karanlık basıncıya kadar devam eden muharebe neticesinde 90 toplu ve 800 mürettipli bir Venedik kalyonunun cephanesine isabet eden bir mermi tesiri ile infilâk ederek yandı ve battı. Diğer kalyonları da hasara uğradılar ve 8 kalyon kaptanı maktül düştü. Venedik donanması ancak gecenin karanlığından ve akıntıdan istifade ederek İstendil adasına doğru çekilip gitti.

Türk filosunda pek mühim hasar yoktu. Yalnız Hacı Abdullah kalyonunun kaptanı Hasan efendi ile bir miktar şehit vardı. Mezemorta o gece cenk yerinde kaldı. Sonra İstendil üzerine giderek düşmanı tekrar muharebeye icbar ettise de Venedikliler müstahkem olan limana girdiler. Mezemorta bir kaç gün İstendil önünde dolaştıktan sonra Ağribozun cenubundaki Kızılhisar limanına geldi.

Donanma burada demirli bulunduğu esnada büyük bir fırtına zuhûr etti. Bir ateş gemisi ile bir Cezayir kalyonunun palamarları kesilip ateş gemisi Kandiyeye, Cezayir gemisi Sakıza kadar gittiler. Diğer gemiler demir üzerinde kalarak fırtınayı geçiştirdiler.

Bir ateş gemisi hücumu: - Venedikliler, 23 - Eylûl - 1697 Cuma günü Kızılhisar önünde demirli olan Türk donanması üzerine ateş gemilerile hücum teşebbüsünde bulundular.

Fakat Türk kaptanları şimdiye kadar yapılan muharebelerden düşmanın maksadını anlıyarak ateş gemileri üzerine şiddetli top ateşi açıp yaklaşmalarına meydan vermediklerinden Venedikliler, 123 kıt'a demir toplu büyük bir kalyonun askerlerini çıkararak içine kabili iştial maddeler koyup ateş gemisi haline getirmişlerdi. 31 kalyondan müteşekkil olan Venedik donanması Kızılhisar limanında yatan 26 Türk kalynuna yaklaştılar. İki taraf arasında zevalden sonra başlıyan top muharebesinden ortalığın duman içinde kaldığı esnada Venedikliler evvelce hazır-

[2] Geçen sene tersanede ve Karadeniz iskelelerinde inşasına başlanan 4 kalyon donanmaya iltihak ettiği cihetle 1697 seferinde 24 kıt'a beylik ve 5 kıt'a Cezayir ve Tunus kalyonu bulunuyordu. Beylik gemilerin 22 tanesi kalyon ve 2 tanesi de ateş gemisi idi.

layıp ateş gemisi haline koydukları kalyonu Türk donanması üzerine sevkettiler. Top ateşile batırılması pek güç olan bu kalyon Türk muharebe hattına kadar geldi. Fakat Türk kalyonları bu kadar pervasız bir surette üzerlerine yaklaşan kalyonun mahiyetini anladıklarından demir keserek veya kaloma ederek ateş gemisinin önünden çekildiler. Bu suretle Venedik kalyonu hiç bir Türk gemisine çatmadan sahile kadar gidip oturdu. Ve hiç bir zarar yapmadan olduğu yerde yanıp battı. Venedikliler ateş gemilerile hiç bir şey yapamıyacaklarını anlayınca ikindi vakti muharebeyi keserek uzaklaştılar. Akşam olunca fenerlerini yakmışlarken gece fenerlerini söndürerek izlerini kaybettiler. Ertesi perşembe günü düşman donanmasının muharebeden kaçıp gittiği anlaşılınca Kızılhisarda bulunan Türk donanmasında zafer şenlikleri yapıldı ve bir kaç gün daha beklendikten sonra pazartesi günü hareketle Sakıza geldiler.

Mezemorta, Türk donanması ile birlikte bulunan iki Cezayir ve üç Tunus gemisine izin verdi. Beş kıt'a Miri kalyonu dahi Mısırdan zahire ve mevacip nakli için İskenderiyeye yolladıktan sonra Sakızdan hareketle Çanakkale boğazına geldi ve 5 - I. - Kân. - 1697 (1109 - Cemaziülevvel - 16) perşembe günü ki; Kasımın 28 idir. Zafer ve selâm toplarını atarak İstanbula girdi. Edirnede bulunan hükümdara 1697 senesinde yapılan 3 muharebe hakkında tafsilâtı havi bir rapor yolladı. Bu muharebelerde 60,000 yuvarlak sarfolunduğu ve Cezayirlilerle Fransızlar arasında devam eden harbe nihayet verilerek sulh yapıldığından dolayı gelecek sene için Cezayirlilerin 15 kıt'a kalyondan müteşekkil bir filo ile yardıma geleceklerini ve Tunus, Trablus ocaklarının yollıyacağı gemilerle birlikte bu miktarın 20 kalyonuna baliğ olacağını bildirdi.

Kış mevsiminde hazırlık : - Mustafa II. kumandasına aldığı büyük bir Türk ordusu ile Belgrattan Sava nehrinin karşısına geçerek Zanta mevkiine kadar ilerlemişti. Bu mevkide ordunun büyük bir kısmını Tuna nehrinin karşısına geçirdiği esnada Prens Ojen kumandasındaki Avusturya ordusu tarafından yapılan muharebede Veziriâzam Elmas Mehmet Paşa ile Anadolu beylerbeyi Mısırlı oğlu İbrahim Paşa ve diğer 20 kadar paşa ile takriben 20,000 askerimiz şehit düştü. Tuna nehrinin sağ yakasından kâfi derecede yardım yapılamadı. Bu mağlûbiyet üzerine ikinci Mustafa ile yanındaki müşavirler telâşa düşerek ordunun Belgrada kadar ric'at etmesine sebep oldular.

Şehit olan Veziriâzamın yerine Köprülü ailesine mensup olan Amca zade Hüseyin Paşa geçti. Çok durendiş bir zat olan Hüseyin Paşa Avusturya, Lehistan, Rusya ve Venedik ile senelerdenberi devam eden harbe

nihayet vermeğe karar verdi. Fakat sulh muahedesini bir mağlûp sıfatı ile imzalamamak için iki sene kadar daha harbe devama mecbur oldu.

Zanta mağlûbiyetine rağmen Mezemortanın Bozca ada ve Andre muharebelerini kazanması Türkiyenin şerefini muhafaza etmiş olduğundan Edirnede bulunan ikinci Mustafanın büyük memnuniyetini celbetti. Mezemorta Edirneye davet edilerek Veziriâzam Hüseyin Paşa vasıtasile has oda köşkünde hükümdarla görüştü. Seraserli kürk giydirildi.

Mezemorta kendisine gösterilen iltifat ve itimattan cesaret alarak donanmanın takviye ve ıslahı için bazı tekliflerde bulundu. Pek lüzumlu olan bu teklifler kabul edildi. Bundan sonra " Tersane umuru tamamen kendisine verilip donanmayı hümayun mühimmatı icin her ne lâzımsa lüzumundan fazlası verilmesi „ kararlaştı. Mezemorta İstanbula geldikten sonra muharebede sakatlanan kalyonları tamir etti. Ekseri gemilerin direkleri yeniden dikildi, çatlak toplar yeniden döküldü (Makri oğlu hacı Hüseyin) ismindeki bir tacirin yaptırmış olduğu yeni bir kalyon 75 kese akçeye satın alınarak filoya ilâve edildi. Karadenizde yapılan iki kalyon da İstanbula geldi bu yeni kalyonlar için üç ilâ 16 okkalık 150 kıt'a top döküldü. Ayrıca Kaptane kalyonu için 44 okka mermi atar 6 kıt'a şayka topu daha döküldü.

Bu suretle Türk donanması 25 kalyon ve 5 ateş gemisine çıkarıldı.

Karadeniz donanması için 12 şer oturaklı 40 tane işkampaviya ve 18 oturaklı 16 kıt'a firkate ve 22 şer oturaklı 4 kıt'a kalite İstanbul ve İzmit tersanelerinde yapılmak üzere tezgâha konuldu.

1698 senesi harekâtı : - 1698 senesi Denize çıkarılan Türk donanmasının teşkilâtı : - Mezemorta Çanakkalede : - İki donanmanın harekâtı : - Zeytinburnu muharebesi : - 23 - Eylûl - 1698 Karlofça muahedesi.

1698 senesi harekâtı : - Mezemorta Hüseyin Paşa, bir taraftan kalyonlar inşası ve bunları sevk ve idare edecek mürettebat yetiştirmekle uğraşırken diğer taraftan kendi vasıtalarımızla mühimmat imalini de temine çalışıyordu. Şimdiye kadar demir yuvarlaklar İstanbul ve Benaloka dökümhanelerinde yapılırdı. Bu defa Kavala civarında bulunan Piravişta demir madeni açılarak topçu zabitlerinden Ali ağa kumandasında dökümcü ustaları gönderilmiş ve o civardaki 10 adet köyün ahalisi bu işe memur edilerek 1696 senesinden itibaren mermi dökülmeğe başlanmıştı. Venedik harbinin hitamından sonra bir müddet tatil edilen bu dökümhane 1702 de tekrar faaliyete geçmiştir.

Barut ise Gelibolu, İzmir ve Selânikte işlenmekte idi. 1099 H. senesinden itibaren kalyonlar için İstanbulda Şehremini mevkiinde baruthane yapılmış, fakat 1110 hicrî senesinde bir infilâk vukubularak mahvolmuştu. Nihayet şehir haricinde deniz kenarında İskender bahçesi mevkiinde yeni bir baruthane yapıldı. [1]

1698 senesi denize çıkarılan Türk donanmasının teşkilâtı :- Mezemorta Hüseyin Paşa, bu kış mevsiminde her senekinden daha fazla çalıştı. Fakat Azak kalesini zaptetmiş olan Rus İmparatoru Büyük Petro Karadenize çıkmak için büyük bir faaliyetle çektiri ve kalyonlardan müteşekkil bir donanma vücude getirmekte olduğu cihetle Karadeniz için de kuvvetli bir donanmaya lüzum vardı.

Ruslar Don nehri ağzı yani Azak denizinden başka Özi yani Dinyeper ve Buğ nehirleri üzerinde de çektiri filoları hazırladıkları cihetle Karadeniz filosunun iki kısma ayrılması lâzımdır. Hazinei hümayun defterlerindeki bir vesikaya nazaran Maryol zade Mehmet Bey ve Rodoslu Mahmut Paşa zade Mustafa Beylerin kumandalarında bulunan Özü filosu :

11 — Çektiri
16 — Kalita
25 — İskampaviya
16 — Firkate olmak üzere 71 tekneden müteşekkildi.

---
[1] Raşit tarihinden.

Ali Paşanın kumandasında bulunan Gerç ve Taman yani Azak denizi filosu ise:

4 — Kalyon
6 — Çektiri
5 — Firkate
30 — İşkampaviya olmak üzere 45 tekneden müteşekkildi.

Akdeniz için de:

21 — Kalyon
4 — Çektiri
28 — Firkate ayrılmıştı.

Karadenize memur edilen kalyonların her birinde 450 nefer vardı. Ekserisi 25 şer çift kürekle müteharrik olan çektiriler - Bu esnada kadırga tabiri yerine çektiri kelimesinin kullanıldığını görüyoruz - in her küreğini beşer forsa kullandığı cihetle bir çektiride 250 nefer kürekçi ile 150 nefer asker bulunuyordu.

Kalitaların her biri 22 şer oturaklı olup her küreğini üçer forsa kullandığı cihetle bir kalitede 18 neferi ihtiyat olmak üzere 150 kürekçi ile 60 nefer asker bulunuyordu.

Firkatelerin her biri 18 er oturaklı olup her birinde 80 ner kürekçi bulunuyordu.

İşkampavyaların her biri 12 şer oturaklı olup her birinde 35 nefer kürekçi ve asker bulunuyordu.

Donanma mürettebatının masrafları Akdeniz donanmasının 4 kat ulûfeleri ve derya beylerinin salyaneleri için:

1166 kise akçe	
593 „ „	Karadeniz için
713 „ „	Tuna donanmasını salyane ve mühimmatı için olmak üzere.
2470	Cem'an yekûn akçe sarfedilmiştir.

Mezemorta Çanakkalede :- Mezemorta bütün kuvvet ve kudreti ile çalışmasına rağmen Akdeniz filosunun hazırlanması gecikti. Gemilerin cepaneleri ve kumanyaları ile askerin ulûfe yani ücretleri vaktüzamanile hazırlanamadığını gören Mezemorta 25 - Mayıs - 1698 de kaptane kalyonu ile İstanbuldan hareket ederek Çanakkale boğazına geldi. Evvelce İskenderiyeye gönderilmiş olan beş kıt'a kalyon ile birleşti. Donanmaya verilecek barut İzmirden mermiler ise Pireviştede yapılarak Kavala iskelesinden gemilere alınacaktı. Mezemorta, donanmanın tecemmüünü ikmal için haziranın 15 ine kadar yani 20 günden fazla bekledi. Bu müddet zarfında İstanbulda bulunan kalyonlar birer ikişer geldiler.

İstanbulda bulunan 10 kıt'a kalyon dahi 10 - Temmuz - 1698 de geldiğinden Mezemortanın yanında bulunan 25 kıt'a beylik kalyon
2 ateş gemisi
30 levent firkatesi.
3 Bey çektirisinden müteşekkil 60 kıt'a gemi toplandıysa da henüz gemilerin cepanesi ve askerin ulûfesi noksan bulunuyordu.

Türk donanmasının tecemmüünün gecikmesinden istifade eden Venedikliler:

30 Kalyon
19 Çektiri
4 Mavna
20 Firkate olmak üzere 73 gemiden müteşekkil bir donanma ile Ege denizini dolaşarak İmroz adasının kömür limanına gelerek karaya asker döküp yerli ahaliden haraç almış koyun ve keçi sürülerini yakalayıp gemilere sevketmişlerdi. İmroz ahalisi Çanakkale muhafızı Çebeci İbrahim Paşa ile Kaptan Paşaya mürahhaslar gönderip Venediklilerin tecavüzlarinden muhafazalarını rica etmişlerdi.

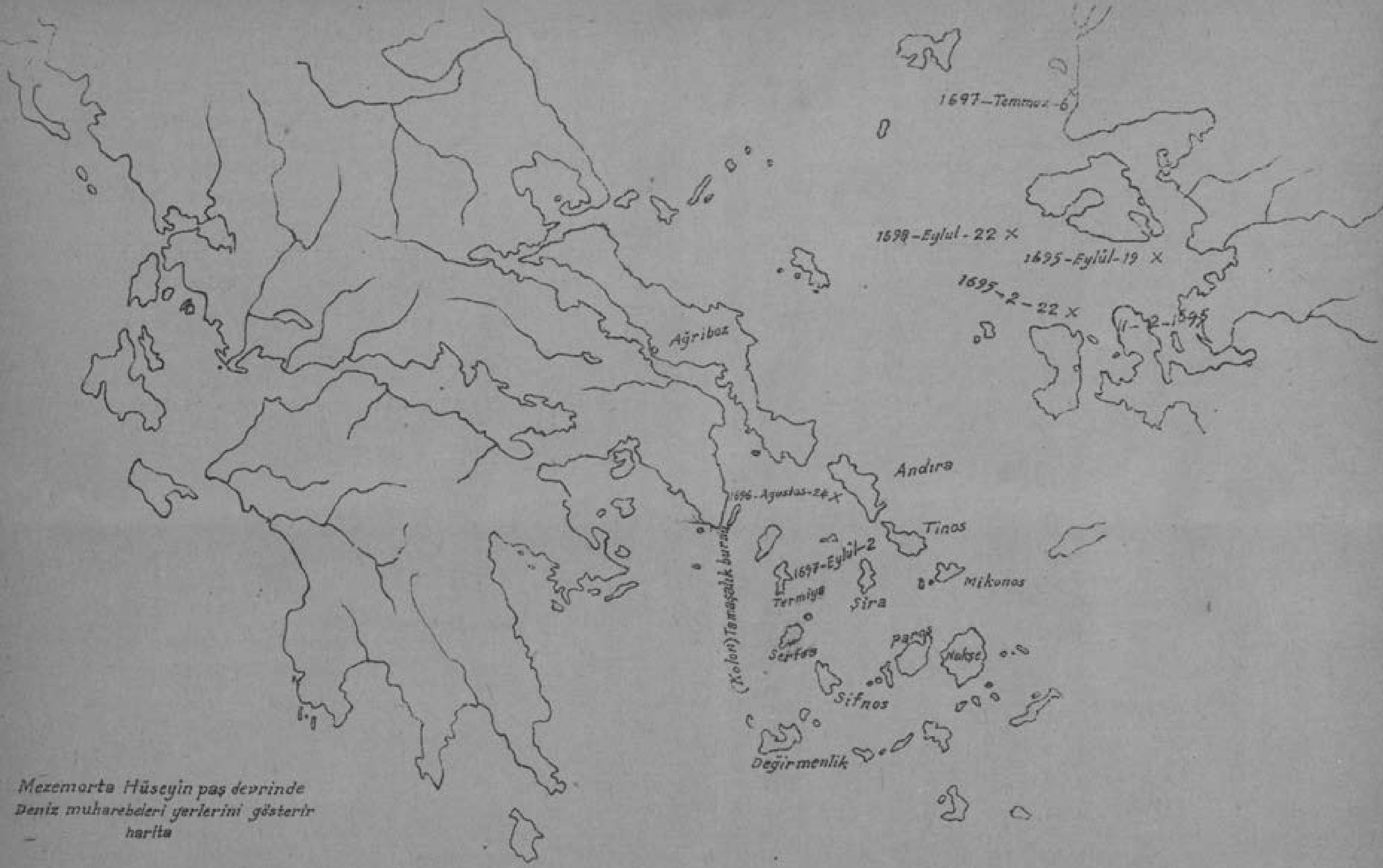
Mezemorta Hüseyin Paşa, donanma toplanışının ve cepanenin ikmalinden evvel düşman donanması ile karşılaşmağı doğru bulmadığı için vaziyeti Edirnede bulunan Veziri âzam ile ikinci Mustafaya bildirdiyse de Haseki Ağa ile gönderilen emirde bütün kabahat Kaptan Paşaya yükletilerek biran evvel denize çıkıp düşman donanmasına hücum ile tardetmesi talep ediliyordu.

İki donanmanın harekâtı :- Mezemorta derya beyleri ve kalyon kaptanlarını amiral gemisine davet ile gelen emri açıp okudu ve ne tarzda hareket edileceğini müzakere etti. Kaptanların ekserisi "Kalyonlarımızın cepanesi yok. Leventlerimizin ulûfesi verilmedi, düşman üzerine varılmak nice mümkündür. Bir kaç gün sabrolunsun, gelecek cepane ve kusur 200,000 kuruş ulûfe erişdikten sonra gideriz„ dediler. Mezemorta, Venedik filosunun harekâtı karşısında daha fazla beklemeği doğru görmiyerek denize çıkmak istedi ise de Mısırdan asker getirmiş olan 5 kalyonun leventleri ulûfelerini talep ederek ayağa kalkıp karaya döküldüklerini gördü. Bunun üzerine derya beylerinden 30,000 kuruş borç alarak ulûfelerine mahsuben bir miktar para dağıtmak suretile ağızlarını kapattı. O esnada İzmirden gönderilen 5000 kantar barut dahi gelerek gemilere tevzi edildiğinden 12 - Temmuz - 1698 perşembe günü ikindi zamanı boğaz hisarları yani Çanakkaleden hareket ettiyse de havanın muhalefetinden Bozca adanın Mermer limanına demirledi.

Garp ocaklarına mensup 6 kalyon da buraya gelerek donanmaya iltihak ettiler. İmroz adasında bulunan Venedikliler, Türk donanmasının Bozca adaya gittiğini anlayınca müsait yıldız rüzgârı ile yelkenlerini şişirip gelip boğaz hisaları ile Eşek adası arasında demirlediler. Venedikliler, rüzgâr üstünde bulundukları cihetle isteselerdi Türk donanmasına hücum ile muharebeye girişebilirlerdi. Fakat buna cesaret edemediler. Mezemorta ise havanın müsaadesizliğinden dolayı birşey yapamadığından kuvvetli bir yıldız rüzgârının estiği beş gün zarfında iki taraf da oldukları yerde kaldılar. Sonra rüzgâr biraz müsaade etmekle Mezemorta, yelken açarak Eşek adası ile Bozcaada arasına kadar yükseldi. Bu esnada rüzgâr bütün bütün kaldığından olduğu yerde demirledi. Venedikliler ise Türk donanmasının hareketini görür görmez derhal demir alarak İmroz adasına doğru geri çekildiler. Mezemorta, ertesi günü tekrar hareketle gayet kuvvetsiz olan rüzgârla düşmana doğru ilerlediyse de Venedikliler, yine muharebeden çekinerek geri çekildiler. Kaptan Paşa, Venediklilerle muharebe için üç, dört defa düşmana doğru ilerledi ve uzak mesafeden top ateşi açtıysa da Venediklilerin her defasında geri çekilerek muharebeden çekindiklerini gördü. Birkaç gün böylece sakin havalarla geçtikten sonra rüzgâr lodos istikametine dirise etmekle Mezemorta, yelken üzerine gelip düşman donanması üzerine yürüdü. Fakat Venedikliler de hemen hareketle İnoz istikametine doğru kaçtılar. Mezemorta bir müddet takip ettiyse de rüzgâr birdenbire yıldıza dirise ederek fırtına zuhûr edip gök gürlemeğe ve yıldırımlar düşmeğe başladı.

(Kumandor Fransız Mehmet kaptan) ın idaresi altında bulunan Hacı Abtullah kaptan kalyonunun grandi gabyası çubuğu fırtınadan kırıldı. [1] Mezemorta düşmanın tekrar rüzgâr üstünde kaldığını görünce geri dönerek Kemikli burnuna gelip demirledi. Mezemorta hava sakinledikten sonra keşif için firkateler yolladı. Bunlar düşmanın İmroz açıklarına geldiğini bildirdiler. Bunun üzerine Kaptanpaşa 1 - Eylûl - 1698 de hemen demir alarak İmroza doğru yol verdi. Fakat Venedikliler, Türk donanmasının vürudundan evvel demir alarak ufukta kaybulmuşlardı. Yerli ahaliden yapılan tahkikat ve etrafa gönderilen keşif firkateleri-

[1] Şimdiye kadar Türk gemilerine isim verilmeyor. Her gemi kaptanının ismiyle diğerlerinden farkediliyordu. Bu tarihten itibaren gemilerin yavaş yavaş isim almağa başladığını evvelce (Hacı Abtullah kaptan) tarafından idare edilmiş kalyonun sonra kaptanı değişmekle beraber yine Hacı Abdullah kaptan kalyonu diye kullanıldığını görüyoruz. (Kumandor Fransız Mehmet kaptan) nın bir Fransız mühtedisi mi, yoksa Fransızlar yanında esir olduğundan dolayı mı bu ünvan ile yadedildiğini bilmiyorum. Yalnız bu zatın çok mahir ve cesur bir kaptan olduğunu ilerde göreceğiz.

Mezemorta Hüseyin paş devrinde
Deniz muharebeleri yerlerini gösterir
harita

nin raporları üzerine Venedik filosunun Semadirek adasında oldukları tahmin ile baskın fikrile 14 - Eylûl - 1698 guruptan 5 saat evvel hareketle Semadireğe yol verdiler.

Ertesi günü kuşluk vaktine kadar yola devam edildiyse de tekrar rüzgâr yıldıza dirise ile fırtına zuhûr etti. Gemilerin civarına bir yıldırım düştüyse de bir zarar olmadı. Bunun üzerine Mezemorta bocalayarak rüzgâr önüne düşüp güç halle İmroz sahiline gelip demirledi. Bir kaç gün sonra hava sakinleştiğinden tekrar Semadirek üzerine gittiyse de düşman donanmasının Taşoz adasına doğru gittiklerini haber alarak arkalarını takip etti.

Fakat burada dahi bulamadı. Etrafa keşif firkateleri yollayarak Taşozda iki gün bekledi. Bu esnada firkateler, düşman donanmasının İnoz ile Limni arasında volta seyri yaptıkları haberini getirdiklerinden 20 - Eylûl - 1698 da Taşoztan hareketle Limniye doğru yol verildi.

O gün ve o gece hava fırtınalı geçtiğinden firkateler dağıldı ve ekserisi Semadirek (Samotraki) adasına iltica ettiler. Kalyonlar ise Limni önüne gelerek demirlediler. Ertesi gün sabah erkenden demir alarak düşman dönanması üzerine hücum ettilerse de Venedikliler muharebeyi kabul etmiyerek Bozbaba veya (Ayaistirati) ye doğru çekildiler. Mezemorta, akşama kadar takibe devam ettise de düşmana yetişemedi. Venedikliler, o gece istikametlerini değiştirerek Midilli cihetine doğru kaçtıklarından iki filo biribirilerini gözden kaybetti.

Mezemorta, 21 - Eylûl - 1698 de dahi düşman donanmasının kaçtığı istikameti tahmin ile o gün ve o gece seyrine devam etti. Sığrı burnu hizasına kadar geldi. Sonra tiramola ederek engine doğru açıldı. Bu esnada direklerde bulunan gözcüler (vardiyacılar) düşman donanmasının yelkenlerini ufukta gördüklerini heber verdiklerinden hemen o istikamete döndüler.

Zeytinburnu muharebesi: 23 - Eylûl - 1698 : - Türk donanması rüzgâr üstünde bulunduğu cihetle 23 - Eylûl - 1698 de Venedik donanmasını yakalayarak muharebeye mecbur etti. Venedik amiralı muharebeye karar verdikten sonra rüzgar üstüne geçmek için manevra yapmağa çalıştıysa da muvaffak olmayarak Midilli adasının cenup sahilinde Zeytin burnuna doğru seyrederek muharebeyi kabul mecburiyetinde kaldı.

Türk " Kalyonları 9. cu saatte mukabele ve toplaşmağa başlayıp vaktiyle Kaptanpaşa dahi umum kalyonları ile irişüp göğüs göğüse çatan çatana asker döktüler „ ise de " Sefaini küffara giren gaziler dövüşe dövüşe şehit oldular. Her kalyon kendi kaydına düşüp ruzu haşerden bir nişan idi. Bir mertebe top ve tüfek cengi ettiler ki;

Sakız fethindenberi 8 defa vukubulan cenkleri unutturup gökte melekler ve deryada semekler tahsin ve aferin edip semanın bile siması ve denizin rengi farkolunmaz oldu. „

Muharebe esnasında Venedik amiralı yanında 7 kalyon ve bir kalyon da yedekte olduğu halde pruva hattında olarak Kaptanpaşa kalyonuna çatmak istediyse de Türk kalyonları imdada yetişerek Venediklileri karşılayıp maksatlarını akim bıraktılar. Bu 7 Venedik kalyonundan 80 toplu bir büyük kalyon Kaptanpaşaya doğru ilerlediği esnada Patrona Ahçı Mehmet ve Komandor Fransız Mehmet kaptanların kalyonları tarafından birer yaylım top vurularak Lumbar açtırılmadı. Bunların ardınca ateş gemisi yürütüp yakmağa teşebbüs edildiyse de düşman kalyonunun bordaları olduğu cihetle kancaları yerişmeyip kurtuldu. Bu Venedik kalyonu Kaptanpaşa kalyonuna gelmezden evvel Mezemorta kendi gemisinin lumbarlarını açıp topları dışarı salya ederek muharebeye hazırlanmıştı. Venedik kalyonu yaklaşır yaklaşmaz hemen " aykırı eyleyüp alabanda topları vurup hususiyle 44 okkalık koca mermer gülleler bir yanından girip bir yanından berbat ederek çıkıp büyük hasar yaptılar. Venedik kalyonu yelkenlerini azaltıp geriye çekilinceye kadar top ve tüfek ateşiyle büyük hasara uğrayarak mürettebatının çoğunu kaybetti. „

Akşama doğru diğer iki Venedik gemisi Kaptanpaşa üzerine geldilerse de olkadar top mermisine hedef oldularki; bir tanesinin direkleri kırıldı ve yedeğinde olan firkatenin levendi ise kalyonu çekmeğe cesaret edemeyerek firkateyi tahliye ile kalyona geçtiler. Bu esnada Mezemorta diğer düşman kolyonu ile muharebeye başladığından üveyoğlu Seyyit Mustafa kaptan kumandasındaki küçük kalyon bu hasara uğrayan Venedik kalyonuna hücum ile yedeğindeki firkateyi cebren aldı. Fakat kalyonda bulunan Venedikliler teslim olmayarak şayanı takdir bir sebat ve metanetle muharebeye devam ettiler. İki taraftan da çok kişi yaralı ve ölü düştü Seyyit Mustafa kaptan da yaralılar arasındaydı. Nihayet Venedik kalyonu kendisini kurtarıp kısmı külliye iltihak etti.

Mezemortanın kaptanesini faik kuvvetlerle çevirmek isteyen Venedik amiralının önüne Türk kalyonları ile muharebeye mecbur olduğunu yukarda yazmıştık. Bu muharebe esnasında Venedik kaptanesinin direkleri, serenlereri ve armalarının çoğu kırıldı ve teknesi çok ziyade hasara, insanca büyük zayiata uğradı. Venedik amiralı dahi sağ elinden yaralandı. Çok ziyade hasara uğrayan 6 Venedik kalyonu ortada kalmıştı. Muharebe akşam karanlığı basıncaya kadar devam ettikten sonra iki taraf ta muharebeye nihayet verdiler. Venedikliler, hasara uğrayan

gemileriyle birlikte İpsaraya doğru çekildiler. Bu muharebede Venedikliler hiç bir kalyon kaybetmedilerse de gemilerinin ekserisi çok ziyade hasara uğramış ve deniz yüzü iki taraf gemilerinin kırılıp dökülen direk, seren enkaz ve yedeklerindeki firkatelerle dolmuştu. Sonradan alınan haberlere göre Venediklilerin insanca zayiatı takriben 1200 ölü ile bunun iki misline yakın yaralıya baliğ olmuştu.

Venedik kalyonlarının terkettikleri firkatelerden yalnız 4 tanesi Türk gemileri tarafından alınmış diğerleri mermilerle delinip batırılmıştı.

Türk donanmasının zayiatı da çok mühimdi. 4 kıt'a kalyonun direkleri ve civadıraları kırılmış tekneleri delik deşik olmuş olduğu gibi diğer kalyonlar da az veya çok hasara uğramışlardı. İnsanca zayiat daha mühimdi. Venedik Amiral gemisine çatan Komandor Fransız Mehmet kaptan, Adıyaman Cezayirli Hasan kaptan Koronlu Hasan kaptan, Riyle İbrahim kaptan ile 300 kadar şehit vardı. Takriben 500 miktarında olan yaralılar arasında Seyyit Mustafa kaptan, Koronlu Mehmet kaptan, İmamoğlu Ahmet kaptan bulunuyordu. Ziyade hasara uğrıyan gemilerden Adıyaman Hasan kaptanın kalyonunda 60 nefer şehit ve 40 nefer yaralı vardı. Bu kalyon Venedik filosunun rüzgâr altına düşmüş olduğu cihetle diğer gemilerden ziyade hasara uğramıştı.

Mezemorta Hüseyin Paşa, kaptanları şehit olan kalyonlarla çok hasara uğramış olan Süleyman kaptan kalyonunu o gece Karafoçaya yolladı. Kendisi ertesi gün donanma ile koyun adalarına giderek 3 gün kalıp şehitleri defin ve yaralıları tedavi ettirdi. Kalyonların kırılan yerlerini tamir, direk ve serenlerini diktirdi. Yelkenleri yamattı veya yedeklerile değiştirtti.

Çok zayiata uğrayan kalyonların mürettebatı diğer gemilerden aldığı askerle ikmal edildi. Şehit düşen kaptanların yerine yenileri tayin edildi. Sonra 27 - Eylûl - 1698 de hareketle Foça önüne gidip, buraya gönderilerek bir dereceye kadar tamir edilmiş olan beş kalyon ile birlikte Midilli önüne gelerek iki gün demir üzerinde kaldılar.

Düşman hakkında yapılan tahkikat neticesinde İpsara adasına çekilmiş olan Venedik donanmasının Bozbabadan Andraya doğru gittiği esnada lodos fırtınasına tutularak Limni adasına doğru sürüklendiği, sonra Bozcaada önünde demirlemeden bir müddet durup akşam üzeri havanın sükûnet bulması üzerine engine açılarak gözden kaybolduğu anlaşıldı.

Mezemorta, bu haberi alınca hemen donanmanın demirini aldırarak yelken üzerine çıkılmasını emretti. O gün ve ertesi gün hava gayet

sakin olduğu cihetle çok mesafe kat'edilemedi. Bu esnada evvelce Semadirek adası civarında fırtınadan dağılmış olan Türk firkateleri gelerek donanmaya iltihak ettiler.

Mezemorta, bu firkatelerden 5 tanesini Limniye ve 2 tanesini Bozca adaya yollıyarak " Biz havamızı bulup gelinceye kadar varın siz limanı muhafaza edin, şayet düşman donanması gelecek olursa tarafımıza haber gönderin „ diye tenbih eyledi. Türk donanması o akşam Yunda adaları önünde yattı, ertesi gün hava sakin olduğu cihetle demir üzerinde kaldılar.

13 - I. Teş. - 1698. Perşembe günü hava müsait olmakla Yunda adalarından hareketle Baba burnuna ve pazar günü akşamı da Bozcaada önüne geldiler. Keşfe gönderilen firkateler, düşman donanmasının Limni adası açığında bir müddet volta seyri yaptıktan sonra Andre ve Mora istikametlerinde geçip gittiklerini haber verdiler. Mezemorta mevsimin dahi geçtiğini görerek Venedik donanmasının bu sene için tekrar faaliyete geçemiyeceğini anladı. Kasım mevsimi dahi gelip irişmiş, " Donanmanın tersaneye gelmesine izin çıkmış olduğundan Mısırdan zahire ve para getirecek olan 5 kalyonu İskenderiyeye yolladı. Garp ocakları gemilerine de izin vererek diğer gemilerle Çanakkaleye geldi. Havanın müsaadesizliğinden dolayı boğazda bir aydan ziyade kaldı.

Mezemorta, donanmayı I. kânunun ilk haftasında İstanbula getirerek tersaneye koydu. Kendisi hükümdar tarafından Edirneye davet edildiyse de mesane rahatsızlığından dolayı iki ay kadar rahatsız yattı. Sonra iyileşerek Edirneye gidip ramazanın ikinci perşembe günü Veziriâzam vasıtasile Has oda köşkünde ikinci Mustafa tarafından kabul edilerek seraserli gürk giydirilerek iltifat edildi.

Karlofça muahedesi : - Macarlara yardım maksadile Kara Mustafa Paşanın 1683 te Avusturyaya karşı açtığı harbe Viyana bozgunluğundan sonra Lehistan, Venedik ve sonraları Rusya da iştirak ettiği cihetle, Türkiye İmparatorluğu dört hükûmet ile 16 sene uğraşmağa mecbur kaldı. Avcı lâkabile şöhret bulan IV. Mehmet, bu harp esnasında çok büyük idaresizlik göstermiş mahir bir siyasî ve ayni zamanda kudretli bir general olan Kara Mustafa Paşanın Viyana bozgunluğunu telâfi etmesine vakit bırakmadan katlettirmek suretile işlediği hatanın cezasını çekmiş, mağlûbiyetten mağlûbiyete uğrıyarak nihayet efkârı umumiyenin aleyhine dönmesile haledilmiştir.

Türkiye İmparatorluğu, bu harbin devamı esnasında vakit vakit çok tehlikeli buhranlar geçirmekle beraber Fazıl Mustafa Paşanın vezirliği zamanında yeniden bir kvvvet ve kudret göstermeğe başlıyarak Avus-

turya ile müttefiklerini mağlûp ederek Belgrat kalesini istirdatla Tuna nehrinin şimaline atmıştı. Fakat ertesi sene Sava nehrini geçerek Salankamin civarında yaptığı muharebede şehit olması Türk ordusunun mağlûbiyetine sebep olmuştu.

Bu mağlûbiyetten sonra mevkii iktidara geçen ehliyetsiz vezirler ve kudretsiz hükûmdarlar yüzünden tekrar tehlikeli vaziyetler hâsıl oldu. En sonra pek muktedir bir vezir olan Amcazade Hüseyin Paşa mevkii iktidara geçerek iki buçuk sene daha harbe devam ve bazı muvaffakıyetler kazandı. Fakat çok bozuk olan hükûmetin dahilî idaresini tanzim edebilmek için senelerdenberi süren harbe nihayet vermekten başka çare olmadığını gördü. Fakat sulh fikrini padişaha kabul ettirmek müşkül oldu. Nihayet dört müttefik hükûmetle uğraşmanın imkânsızlığını anlatabildi ve sulh yaptıktan sonra ordu ve hükûmetin idaresi tanzim edilip fırsat düştükçe bu hükûmetlerin ittifakına meydan bırakmadan harp edilerek kaybolan yerlerin kurtarılabileceğine inandırdı.

Bu harp esnasına Avrupada da mühim harekât cereyan etmişti. Avrupanın en kudretli bir hükûmeti olan Fransayı 14. Lui idare ediyordu. 14. Lui sinni rüşte vâsıl olarak hükûmetin idaresini ele aldığı zaman Fransa hükûmeti kuvvetli bir ordu ve donanmaya sahip bulunuyordu. 14. Lui Holanda - İngiliz harbine iştirak ederek kolay zaferler kazanmak istedi ise de Holandalılır Kiyom de Oranjın sevk ve idaresile büyük kudret göstererek vatanlarını müdafaaya muvaffak oldular. 1678 de Fransa ile Nimeğ muahedesini imzaladılar.

Fakat Kilyom de Oranj, kayın pederinin yerine İngiliz kıralı olduktan sonra Holanda ile birlikte Fransaya ilânıharp etti. İsveç, Avusturya ve İspanya hükûmetlerile de ittifak ederek bu hükûmetleri de Fransa aleyhine sevketti. Pifaltes veraset harbi namile şöhret bulan bu harp 1688 de başlıyarak 1697 senesinde aktedilen Risvik muahedesine kadar 9 sene sürdü. Türkiye ve Fransa hükûmetleri bu harp esnasında harekâtlarını birleştirerek Avusturyayı şark ve garpten sıkıştırabilirlerdi. Fakat bu hususta müsbet bir şey yapılamadı Fransızlar İstanbuldaki elçileri vasıtasile Türkleri harbe devama teşvik ile iktifa ederek Türkiye ile bir ittifak muahedesi aktine girişmediler. Amcazade Hüseyin Paşa Sulha karar verdiği zaman Fransızlar, İspanya veraset harbine başlamak üzere olduklarından İstanbuldaki elçileri Şatonof vasıtasile Türkiyeyi harbe devama teşvik ettiler. Fakat Amcazade Fransızların boş vaitlerine itimat etmedi. Holanda ve İngiliz elçilerinin tavassutu ile sulha karar verildi.

Nihayet Belgradın şimalinde ve Tuna sahilinde Karlofça mevkiinde Türkiye, Avusturya, Polonya, Venedik ve Rusya elçileri buluştular.

Türkiye imparatorluğunu, Reisülkettap Rami Efendi temsil ediyor, divanı hümayun tercümanlarından Mavro Korodato Efendi maiyetinde bulunuyordu. İngiliz murahhası Lord Paget ile Holanda murahhası Kollyerin tavassutu ile iki buçuk ay süren müzakereden sonra 25 sene müddetle sulh yapıldı. 24 - 2. Kânun - 1699 Her hükûmetle ayrı ayrı yapılan muahelerden Avusturyalılarla yapılan 20, Polonyalılarla 11, Venediklilerle 16 maddeyi ihtiva ediyordu. Rus sefiri muahedenin imzasına salâhiyettar olmadığından 3 sene için bir mütarekename imzaladı.

1 — Erdel ile Macaristan Avusturyaya terkedildi; yalnız Tamşvar Türkiyede kaldı.

2 — Podolya ile Okranyanın garp tarafı ve Kamanice kalesi Lehistana terkedildi.

3 — Azak kalesi ile civarı Ruslara terkedildi ve Rusların Azak denizinde seyrüsefer etmeleri hakkı kabul edildi.

4 — Mora yarım adası Venediklilere bırakıldı.

Şu dört madde ile hulâsa ettiğimiz bu muahede ile Türk imparatorluğu mağlûbiyeti kabul ile düşmanlarına arazisinden bir kısmını terketmiş oluyordu. Şimdiye kadar Venedik Avusturya ve Lehistanın verdiği vergiler de bu muahede ile sakıt oldular.

Venedik ile imzalanan muahedenin hulâsası :

1 — Moranın Venediklilere terki.

2 — Korent körfezinin şimalinde olup Venediklilerin eline geçmiş olan İnebahti kalesinin tahliye ve Rumeli hisarının hedmedilerek Türkiyeye iadesi.

3 — Aya Mavro adasının venediğe aidiyeti kabul fakat sahile köprü uzatılmaması.

4 — Dalmaçya hududunun tayini ve Preveze kalesinin hedmedilerek Türkiyeye iadesi.

5 — Mora ile Yunanistan arasındaki Korent körfezinden her iki hükûmetin müştereken istifade etmesi.

6 — Akdeniz adalarının harbin zuhûrundan evvelki tarzda kalması.

7 — Yalnız Ekine adasının Venedikte kalması.

8 — Dalmaçyada Kinis, Sinin, Gable, Çeklüce kalelerinin Venedikte kalması.

9 — Dobre Venedik yani Ragüzanın Türkiye ile hemhudut olması.

10 — Kataro körfezindeki Nova ve Resne kalelerinin Venedikte kalması.

11 — Dalmaçya hududunun iki taraftan sureti tayini.

12 — Hudut kalelerinin tamirinde beis olmadığı.

13 — İki taraf teb'aları cürüm ve cinayet erbabından kaçanların iadesi.

14 — Esirlerin mübadelesi ve ticaret muahedeleri akti.

15 — Avusturya ve Venedik muahdelerinin hükûmeti merkeziyece tasdikına kadar askerî harekâtın tatili.

16 — Muahedelerin mübadele suretinden bâhisti.

Azak denizi sahillerinde :- İkinci Mustafanın baştarda ile bir tenezzühü :- 1699 seferi :- 1700 seferi :- 1701 seferi : - Mezemorta Hacı Hüseyin Paşa.

Azak denizi sahillerinde :- Karlofça muahedesinin akdile Azak denizinde serbest kalmış olan Rusların Karadenize çıkmalarına mâni olmak için Gerç boğazı ile Oçakof körfezinin mahrecini tahkim etmek lâzımgeldi. Gerç kasabasının şimalinde Yeni kale ile Duman yarımadasının muhafaza ve müdafaası için kopan suyu ağzında Aço ve Azak sahilinde Temrek kalelerinin inşası kaptan paşaya havale edildi. Mezemorta bu kalelerin inşasına nezaret ve müzaheret etmek üzere şu çektiriler ayrıldı:

1 — Memi Paşa oğlu Ahmet paşa
2 — Abdülkadir Paşa oğlu Ahmet Bey [1]
3 — İzmirli Ali Bey
4 — Hazinedar İbrahim Bey
5 — Deli Mehmet Paşa oğlu Ömer Bey
6 — Köse Hasan Paşa oğlu Mustafa Bey
7 — Maryol oğlu Ali Bey
8 — Kaptan paşanın yedek çektirisi.

Oçakof körfezinin methalindeki Kıl burnu kalesinin tamirine de:

1 — Memi Paşa oğlu Abdürrahman Paşa
2 — Ebubekir Paşa oğlu Salih Paşa
3 — Memi Paşa oğlu Kasım Bey
4 — Mahmut Paşa oğlu Mustafa Bey
5 — Ağribozlu Mustafa oğlu Ahmet Bey
6 — Maryol oğlu Mustafa Bey
7 — Tersane kâhyası Recep Bey

Çektirilere memur olmuş ve 6 oda yeniçeri askerini yüklemiş ve inşaat levazımı da şaykalara yükletilerek gönderilecekti. Mezemorta Hüseyin Paşa 1699 mayısının 16 sında yeni yapılmış olan 31 oturaklı baştardada olduğu halde çektiri filosu ile tersaneden çıkarak Yalı köşküne yanaştı. Mutat merasim yapıldıktan sonra Beşiktaş önüne gitti. Kalyon filosuna gelince: 3 kalyon sahilleri muhafaza için evvelce Akdenize gön-

[1] Abdülkadir Paşa, Kaptan paşalıkta bulunmuş olan Hüssam oğlu Ali paşanın oğludur.

derilmişti. Diğer 7 kalyon ve bir ateş gemisinden mürekkep bir filo da Patrona Ahçı hacı Mehmet kaptan kumandasında olarak bir hafta evvel Ortaköy nönüne çıkarılmıştı.

Silâhtar Mehmet efendi kaptan paşaların İstanbuldan hareket merasimini şu suretle anlatmaktadır:

Mahı mezburun 3 üncü perşembe günü ki; mayısın onbiridir. Kaptan Vezir Mezemorta Hacı Hüseyin Paşa dahi tersanede yeni baştardaya süvar yedek ve kethüda gemisi ve bir kaç senedenberi ocaklık şeklinde 22 kıt'a derya beyleri ile tamam 25 kıt'a çektiri ile gelip Yalı köşkü beraberinde lengeri endazı karar eyledi. Hakka 31 oturak lanazir bir gemi olup bir mertebe altınla müzeyyen idi ki; selefte gelenleri bile geçmişti. Otuz yıldanberi donanma gördüm, böyle mühip baştarda görmedim.

Mutat üzere Haseki Ağa sandal ile varup kaptan paşayı köşke götürdü. Sadrıâzam vasıtası ile payı seriri âlâya yüz sürüp her umuru bilmüşafehe tenbih buyurduktan sonra mukaddem sadrıâzama kürkülü ve sade iki sevbu hil'ati fahire ve kaptan paşaya seraserli kürk giydirip ve şeyhülislâm Padişah hocalığı ve cümleye tasadduri cihetinden ol mahalle davet buyrulmuştu.

Ana beyaz çohaya kaplı bir erkân samur kürk ilbas buyurup köşkte kaldı.

Mutat odur ki; şeyhülislâm ve kadıasker ve nakip efendi ve İstanbulun kadısı erkân varup donanma tersaneden kalkmazdan evvel baştardaya giderler ve Yalı köşküne geldikte çıkmazlar. Yalnız kaptan paşa çıkıp el öptükten sonra sadrıâzam ile gelip bir yere cem olurlar ve Beşiktaşa varup kaptan paşanın ziyafetini yerler.

Bu resim gözetile gelmişken bunların birisi gemide mevcut bulunmayup bir kaç senedenberi yeni yetişme devletlüler kanununu feramuş ile riayet eylemediler. Ol mahalde sadrıâzam ile kaptan paşa taht yanında oturup tersane emini İbrahim efendi ve tersane kethüdası ve yedek kaptanı ve baş kalyon kaptanı ve 22 nefer derya beyleri orta kapıdan hıl'atlenüp arkalarında iken birer birer gelüp yer öpüp gittiler. Akabince sadrıâzam ve kaptan paşa istizan edip baştardaya süvar olarak mutat üzere top ve tüfek şenliği ederek Beşiktaşa revan oldular „ .

İkinci Mustafanın baştarda ile bir tenezzühü :- İkinci Mustafa, donanmanın İstanbuldan hareketinden evvel sadrıâzam Amcazade Hüseyin paşanın Göksuda bulunan yalısında şerefine verilen ziyafete gitti. Avdetinde yeni yapılmış olan baştardaya bindi. Baştarda demir alıp bir miktar kürek ile ilerledikten sonra gösterilen arzu üzerine trinkete yelkeni açıldı. Derya beyleri de kendi çektirileri ile baştar-

dayı takip ettiler. Rumeli ve Anadolu hisarları ile Ortaköy önünde demirli bulunan kalyonlardan top şenliği yapılarak Kurşunlu mahzen yani şimdiki liman dairesi önüne geldiler. Padişah kapdan paşanın verdiği bir mücevher kuşak ile 4 ehramdan mürekkep hediyeyi kabul ile kendisine seraserli kürk; kethüdasına ve dümen tutan tersane kethüdasına ve ikinci dümenci baştarda reisi Mustafa efendiye birer hil'at giydirip andan bir sandal ile Hasbahçeye avdet etti.

Bu merasimden iki gün sonra Azak ve Oçakof filoları Karadenize gitti. Mezemorta baştarda da olduğu halde kalyon filosile Akdenize çıktı.

1699 seferi : - Mezemortanın 1699 senesinde Akdeniz harekâtı hakkında tafsilât bulamadım. Yalnız Selânik ile Kavala arasındaki Reudene boğazı civarında dolaşarak sahillerimize ve ticaret gemilerimize taarruz eden Malta korsanlarınının def ve tart edildiğini bir vesika gösteriyor. Karadenize çıkan filo ise evvelce söylediğimiz gibi Taman ve Aço kaleleri ile Yeni kalenin tamir ve tecdit işlerinde kullanıldı.

1700 seferi :- 1700 senesinde Mezemorta 20 kalyondan müteşekkil bir filo ile ilkbaharda Akdenize çıktı. [1]

Venedik amiralı ile buluşarak iki taraf esirlerinin mübadelesine memur oldu. İzmir ve Foça sahillerine gelmiş olan 10 kıt'a kalyondan müteşekkil Cezayir filosu mürettebatının sahil ahalisine tecavüzleri vukubulduğundan bu tecavüzlere mâni olması emredildi. Ege denizi ile Mısır ve Rodos yolunu emniyete almak için çalıştı.

44 toplu bir Malta kalyonunu yakalıyarak zaptedip avdette istanbula getirdi. [2]

---

[1] Silâhtar tarihinde: « Venedik keferesi devleti âliye ile sulh edip Akdeniz emniyet üzere olmakla evvelki seneler kesreti donanmaya ve ocak gemilerini imdada gelmelerine hacet olmadığından Kaptan Paşa kendi mülkü küçük kalyonunu Tunus bezirgânına füruht edip mukaddem yapılan kalyonlardan baki kalan beş kıt'a miri kalyon dahi kühnelenip sefere elvermediğinden çürüğe çıkarılıp ve kaptane için bu kış indirilen 56 zirâ 3 ambarlı kebir kalyon dahi natamam hali üzere bırakılıp baki 19 kalyon ve Kaptan Paşa evvelki 3 ambarlı kaptane kalyonuna suvar ve ruzu hızırda Akdenize revan oldu. »

[2] Silâhtar tarihinden: « Cemaziülâhirin 4 ncü Perşembe günü kaptan Mezemorta Hacı Hüseyin paşa donanmayı hümayun ve miri kalyonlarla Haliç Konstantaniye dahil veziri âzam vasıtasile Yalı köşkünde payei seriri mesire yüz sürüp makus bayrakları ile getirdiği 44 toplu Malta kalyonu ile bir şehtiye ve Akdenizin emniyetini arzedip iltifaten kenduye seraserli kürk ve ümerayı bahriyeden ancak üç nefer miri kalyon kaptanlarına hilât giydirip murat üzre şenlık ederek tersanei âmireye mevsul oldu. »

Bu sene dahi Karadenize bir filo gönderildi. Kış mevsiminde suların tuğyanı ile bir kısmı yıkılmış olan Aço kalesi daha metin olarak inşa edildi. [1]

Bir müddettenberi Huvize arapları eline geçmiş olan Kurna ve Basranın İstirdadına memur olan vezir Ali Paşanın harekâtını teshil etmek üzere Fırat nehri sahilinde Rekka da bir filotillâ hazırlandı. Patrona Ahçı Mehmet kaptan kumandasına verilen bu filotillâ çok kıymetli hizmetler gördü. Kurna ve Basra istirdat edildi.

Çok değerli bir amiral olan Mehmet kaptan Basranın istirdadından bir yıl sonra İstanbula bir lâyiha takdim ederek Hint denizi ticaretinin ehemmiyetinden bahsetti. Evvelâ Portekizliler, sonra Holanda vesair denizci milletler eline geçmiş bulunan Hint denizi ticaretinin evvelce olduğu gibi Basra - Hint yolundan geçmesini temin ve bu yolun muhafazası için Basrada bir kalyon filosu vücude getirilmesini ve Basra beylerbeyliği uhtesine verilmek şartile bu işi üzerine almağı teklif etti. Bu güzel teklif kabul edilerek Mehmet Paşa Basra beylerbeyi nasbedildiyse de yeni vazifesine başlamadan dahilî karışıklıklar çıktı. Mezemorta ile onun kıymetli arkadaşı Amcazade Hüseyin Paşanın vefatı vuku bulmakla bu çok mühim teşebbüs geri kaldi.

1701 seferi :- Mezemorta 1701 senesinde tekrar Akdenize çıktı. Müruru zaman ile dolmuş olan Midilli, Sakız, Kandiya, Hanya, Resmo, Granbosa limanlarlnın temizlenmesi kararlaştı. Mezemorta evvelâ Midilliye giderek beraberinde 4 tane dolap gemisi ve bütün donanma, ve mürettebat ve vasıtalarından istifade ederek işe başladı. Midilli kadısı ve kale dizdarı da bu hususta bütün kudretlerile yardım ettiklerinden kısa bir zamanda liman temizlendi.

Oradan Sakız limanına geldiler. Ayni tarzda hareket ederek burası da temizlendi. Gerek Sakız ve gerekse Midilli limanlarının temiz bir halde tutulması için her birine bir dolap gemisi bırakıldı. Diğer iki dolap gemisinden biri Hanya mıntakası diğeri de Kandiye limanları için ayrıldı.

Bu limanların temizlenmesine Hanya ve Kandiya valileri memur olduğu cihetle Mezemorta bunlara yardım için birer bey kadırgası ile birlikte yolladı.

[1] Silâhtar tarihinden : Geçen sene Azakdenizde vakî Taman yakasında Kopan suyu ağzında müceddeden bina olunan Aço kalesinin bir tarafını su yıkmakla dahi vüs'at ve metanet üzere binasına emrü hümayun varit olup Neccarları Asitaneden mühimmat ve levazımatı karadeniz yalılarından tedarik ve 17 kıt'a derya beyleri ve 5 kıt'a küçük miri Karadeniz kalyonları ve ücret ile tutulan bir miktar şaykalara tahmil ve cümlenin üzerine bahriye ümerasından İstefeli Hasan Paşa sarasker olup Karadenize gönderildi.

Mezemortanın yapacağı işler bundan ibaret dağildi. Mikonos, Şira, Sfinoz, Pare, Andre, değirmenlik adaları ahalisi Venediklilerin gizli teşvik ve yardımları ile korsan firkateleri donatıp ticaret gemilerimize ve bazen sahillerimize hücum ediyorlardı. Donanmamız bu sahillere geldiği zaman derhal tepdili şekilile kendi hallerinde birer raiyet hali takınıyorlardı. Mezemortaya verilen emir de bu tarzdaki korsanların tecziyesi emredilmekle beraber Fransa, İngilters, Nederlanda ve Venedik ile sulh halinde olduğumuz cihetle bu hükûmetlerle bir mesele zuhuruna meydan verilmeyecek surette hareket etmesi emri verilmişti [1].

Mezmorta bu vazifeyi ifa için adaları dolaşarak Pare (Paros) adasına geldi. Burada bulunduğu esnada vefat etti. 1113 - Sefer - 13 (1701 - Temmuz - 21).

Bunun yerine donanmada en yüksek rütpe sahibi bulunan kaptane Abdülfettah Paşa kumandayı eline aldı. Avdette Sakız adasına uğrayarak MezemortayıSakız şehri mezarlığına defnetti ve İstanbula rapor etti. Evvelce tanzim edilmiş kanun mucibince Hacı Abbülfettah Paşaya Kaptanpaşalık ve kaptanelik te Patrona Ahcı Mehmet kaptana verildi.

Mezemorta Hacı Hüseyin Paşa: - Mezemortanın Cezayirde geçen hayatı hakkında osmanlı tarihlerinde hiç bir malûmata tesadüf edilemedi. Halbuki Leon Guerin Fransızca " Histoire Maritime de France „ isimli eserinde " Torville „ kumandasındaki Fransız filosunun 1683 senesinde Cezayiri bombardıman ettiği esnada Dayı bulunan Baba Hasan ile bir mukavele aktettiğini Cezayirlerin bu mukaveleyi kabul etmeyerek Baba Hasanı azil ile Mezemorta Hüseyin Reisi Dayı tayin ve Fransızlara karşı muvaffakıyetle mukabele ettiklerini görüyoruz.

Acaba Mezemortanın Dayı yani Cezayir hükûmeti Reisi olmazdan evvelki hayatı nasıl geçti. Maatteessüf bize bunu öğretecek elimizde hiçbir vesika yoktur. Fakat Mezamortanın bundan sonra Türk donanmasını sevk ve idarede gösterdiği kudreti gözönüne getirecek olursak küçük yaştanberi Cezayir filosunda hizmet ederek tam bir denizci olarak yetiştiğini anlamakta güçlük çekmeyiz.

Mezemorta Hüseyin Paşa, Türk donanmasına kumanda ettiği (1694 - 1701) seneleri arasında 8 büyük deniz muharebesi yaptı ve bu muharebelerin hemen ekserisinde kendi kuvvetleri daha zayıf olduğu halde daima muzaffer oldu. Fakat Mezemortanın bahriyemize ettiği hizmet sade muharebe kazanmaktan ibaret değildir. O, yalnız mahir bir amiral değil ayni zamanda iyi bir teşkilâtçı olduğunu gösterdi. Lâzımgelen kanunları vücude getirdi. Bu suretle Mısırlıoğlu İbrahim ve Baba

[1[Mezemorta vefat ettiği zaman 12 yaşında bir kız ve iki erkek çocok bırakmıştı.

Hasan Paşalarla başlayan yelken devri bahriyesini sağlam bir esasa bağlamış oldu. Tanzim ettiği kanun müsveddesi hükûmet tarafından kabul ile irade çıktı. Karlofça muahedesinden sonra bu kanun daha ziyade tekemmül ettirilerek teyit edildi.

Bahriye teşkilâtımızın esaslarını gösteren bu kanunların ehemmiyetine mebni aynen naklediyorum [1]. Bu vakayiin cereyan ettiği esnada en küçüklerinden en büyüklerine varıncaya kadar bütün memuriyetlerin para ile satıldığı veya iltimas mukabili verilerek ehliyet cihetine ehemmiyet verilmediğini düşünürsek bu kanunun ehemmiyeti meydana çıkar.

Mezamortanın tanzim ettiği ilk kanundan 5 sene sonra tanzim ettirdiği ikinci kanun evvelkinden daha şumullüdür. [2] Bu kanun mucibince kalyon filosu kumandanlıkları tesbit ediliyor ve bu kumandanlıklara ehliyetli kimselerin geçirilmesi temin ediliyordu. Şimdiye kadar

---

[1] Kanunname : Bahrisefitte vaki Cezayir ve sevahilin Biavnihitaala hıfzı haraseti ehemmi mühimmatı din ve devleti âliyemden olup senki veziri müşarünileyhsin inşaallahütaalâ sebili dini mübin de senden küllî hizmet ve rizayı hümayunuma muvafık harekât memul ve muntazır olmakla Bahrisefidin kâffei umuru senin uhdei ihtimamına tevfiz ve havale olunup derya kalemi olan mensuhat ve Biğa defa Gelibolu ve Kocaeli ve Suğla sancaklarının alay beyleri ve züema ve erbabı timarı dahi bu sene seninle memur ve tayin ve zikrolunan sancaklarda mahlûl olan züema ve timarların tevcihatı sına tevfiz ve sipariş ve defterhane verilmeğin imdi memur oldukları üzere hizmette bulunmayanların ve eshabı fevt olanların zeamet ve timarları bihasebulkanun mahlûl olur, Fevt olan zaimin iki oğlu varsa büyük oğluna 5000, küçüğüne 4000 ve bir oğlu varsa 5000 akçe verilir ve erbabı timarın ancak bir oğluna 3000 akçe, icmalli ise icmali bozulmamak üzere cümleden, icmalli değilse dil diği yerden alır. Şehiden fevt olanların cümle zeamet ve timarları merhameten kanunlarından ziyadesile oğullarına verilmek dahi kanundur. Ve babasi fevt olduktan sonra vücude gelen müteveffaın oğluna timar verilmek ve icmalli kılıçtan hisse ayrılıp âhara verilmek ve askere ecanipten birinin ithali hilâfı kanundur. Veçhi meşru üzere amel ve oğlu olmayan müteveffa ve namevcut olan : Mahlûl olan zeamet ve timarları sancağında alay beyinin bayrağı altında sefer etmek şartile anın emrile ve miralay arzile tevcih ve tersanei âmireden tahvil hükmü verildiğinden sonra altı aya dek seddei saadetime getirip beraat etmek üzere memhur tezkere verüp tevcihat hususunda vesair memur bulunduğun hidematı âliyemde dini devleti âliyeme lâyık ırz ve namus saltanatıma muvafık hareket edip hilâfı kanun tevcihattan gadir ve teaddiden ve hizmeti âliyemde tekâsül ve taksirden biğayet ihtiraz eyleyesin deyu yazılmıştır.

Evahiri Recep - 28- 1107 sene

[2] Biavnillâhi ta-la ve tevfikihi işbu kanunnamei hümayun şevketi makrunun düsturülâmei içtihat ve daimî mazmunu ile amel olunup evlât ve ensap ve ahlâf ve aakabimdan vüzera, vükelâ ve kapdanan vesair kâr danan devleti âliyei ebedi Peyvandinden kimesne tağyir ve tahrif eylemeye bu tertî nasrüdin ve teyit şeriati seyidülmürselin için vazolunmuş bir emri müstahsin olmakla her kim tağyirine cesaret ederse . . . . , vadine mazhar ola.

Ve inşallâhü taalâ tasmim olunduğu üzere kalyonlar erbaine 40 tekmil olundukta baliğ oldu deyu ihmal olunmayup yine sene besene ocaklaık baglayan mahallerden tersanei âmireye kavi ve müstahkem kereste ihzar olunup müruru eyyam ile köhne ve fersude olan kalyonlardan yerine vazolunmak için birden ikiden müceddeden kalyonlar bina ve inşa ve tevfir ve teksir oluna...

yapıldığı üzere bahriye mesleği haricinden Kaptan Paşa tayin edilmemesi için bu kanunda serahat vardır bu kanunu iyice anlıyabilmek için şu hususları hatırlamak lâzımdır: Merkez, öncü, artçı olarak üç fırkadan teşekkül eden kalyon filosunun merkez fırkasının kumandan gemisine kaptane; öncü fırkanın kumandan gemisine patrona, artçı fırkanın kumandan gemisine riyale denirdi.

Bunun için fırka kumandanlarına:

Kaptane kaptanı	Şimdi birinci ferik amiral	Vice Admiral	
Patrona kaptanı	„ Ferik amiral	Vice amiral	
Riyale kaptanı	„ Liva amiral	Rear admiral	denir.

ve her üç fırka kumandanın fevkinde Kaptan Paşa bulunurdu.

Mezemorta Hüseyin Paşa, bu kanun ile terfileri ve tekaütleri de yoluna koydu. Münhal vukuunda en muktedir reislerden birinin baş

Hıfzi bilât ve mamalik ve seddüsuğur ve masalik berren ve bahren adat ve inat tertip esbabı cihâda mevkuf olmakla bu emir mergubülmüfat. Memduhülmeade himmeti aliyyei mülükanem daima masruf olup hususen emanatı mühimmatı bahriyeden olan miri kalyonlara mahmulü füru ve usul bu ane değin bir zabitai mahsusa ile mersuha ve mersuse olmayup külliyet ve cüziyatında süryanı mefasit ve darebanı mekasıttan müberra ve veçhi vecibe sevabı ara ile bir kaidei külliye ve rabıtai halile vefiye üzere badeyevm usulleri mazbut ve muamelât ve meilleri muakibi intizam ve istikame merbut olmak aksayı müradı hümayunum olmakla bu nüskü sevabı irtisam üzere revnakı nizam verile ki işbu defter cemüüleserde mestur olduğu üzere halen tersanei amiremde mevcut olan 27 kıt'a kalyonlar bitevfikülláhı mülkü celili erbaine tekmil olunup takımları 40 kıt'a kalyon ve her birinin mühimmat ve neferatları da metni defterde muharrer olan keyfiyet ve kemiyet tağyir ve tahrifden memnu ola.

Ve kaptan paşa cümle ümerayı derya ve kapudananı rüesa ve sair donanmayı hümayunum ricaline başbuğ olup zümrei mezburenin cümlesi mumaileyhin kelâmına itimat ve hükmüne kemali reyile itaat ve inkiyat eyleyip mumaileyh dahi her fırkanın muktazıyı hallerine göre tertibi esbap nizamlarına ihtimam eyleye

Hususa ümerayı derya ricali donanmanın kadimi emektarlarından olup her birerlerinden sedakat ve gayret ile edayı hizmet melhuz olmakla sefinelerinin takımlarında bir veçhile kusur ve futur etmeyüp selyanelerine göre beşer altışar kat forsa ve 160 nefer cengâver ve tüvana levendat eksik eylemeyüp ve dekayiki merakip ve sefaine ve fenni deryada mahir kaptanlar ve reisler tutup tekmil mühimmat ve tetümmat levazım ve alât idip kaptan paşa dahi bu veçh üzere her birinin mühimmatlarını itmam ettirip ve donanmayı hümayunun çıkması vakitlerinde kaptan paşalar yoklayıp ve hilâfı kanun taksirleri zuhur ederse mühkem tenbih ve tekit oluna.

Yine mütenebbih olmayanların sefineleri ellerinden alınıp ehil ve müstahak olan ricale ve kaptan paşalara arzeyleyip nizamlarına ve her zümrenin muktaziyat tatbikat ve derecatına müracaat ve istikamet üzere olanlara istidat ve istihallerine göre veçhi cemil ile mükafat ile nashü pende ve tanü tevbihe muhtaç olanları muktaziyi hale göre tehdit ve tedip ile hüsnü hale terkip eyleyüp esaet ve hiyanet ve fesat ve şekavete cesaret edenleri vukuu üzere deru devlet medarıma arz eyleye ki cezaları tertip oluna ve kaputanei hümayun ve patrona ve riyale kaptanları dahi aláhaspülâde zabit ve raşit ve memur oldukları hidematta muktazayı sedakat ve istikameti rasıt ola. ve eğer kaptanı derya ve sair kaptanan ve rüesanın mucibi inizal olur halleri zuhur etmedikçe azlolunmayup ba iradeyi taalâ hululü ecli mukadder veyahut mucibatı azli ve hacir olan hiyanet ve cinayet misillu sebebi ahar ile derya kaptanlığı gayre verilmek lâzım geldikte fenni derya ve ahvali rical donanmaya vukufu olmıyan kara paşalarında zinhar ve zinhar birine verilmeyüp olvakitte kaptanei hümayun kaptanı

reis yani kalyon kumandanlığından sıra ile Riyale, Patrona, Kaptane ve nihayet Kaptan paşalığı çıkmasını temin etti.

Bu kanunun en mühim maddelerinden biride şimdiye kadar 20 kıt'ayı bir türlü geçemiyen kalyonların 40 kıt'aya çıkarılmasını ihtiva eden kısımdır. Bu esnada Fransız, İngiliz, Holanda, Venedik gibi denizci hükûmetlerin 60 - 80 kıt'a yelkenli harp gemisine sahip oldukları bir zamanda Türkiye İmparatorluğunun 20 kıt'a kalyonu ile sahillerini ve deniz ticaretini muhafaza etmesi imkânsız bir şeydi.

Merhum kaymakam Saffet bey tarafından divanı hümayun defterlerinden sureti çıkarılup Mezamorta Hüseyin paşa ismindeki esere

---

her kim bulunursa yolo ile ana tevcih ve taklit oluna. Ve kaptane kaptanlığı patrona kaptanına ve kezalik patrona kaptanlığı dahi riyale kaptanına verilip bu vecih üzere yolları ile hareket eyleyeler.

Kaptane kaptanı bir takrip ile ol gedikte bulunup istihkak ve istiphali bulunmazsa patrona ve riyale kaptanlarından her hangisi eslah ve elyak ise cümle ittifakiyele vekili saltanatı uzma ve rey ve tedbirle ana tevcih oluna.

Lâkin kaptane müstahak ve müsteit ise ağrazı faside tahalli ile bir veçhile gadrolanmak ihtimal olmaya

Kaputane kaptanı sadakat ve istikamet ve fenni deryada maharet ile maruf ve müstahak olmakla yolu ile kaptan oldukta riyale kaptanlığı dahi ecanibe verilmeyip sair kalyon kaptanlarından birine tefyiz olunmak mukteziyatı nizamdan ve lâzimei ihtimamdan olan Mehamdan olmağla cümle rüesa ve kaptanların kârdanları kaptan paşa huzurunda akti meclisi meşveret edüp beyinlerinde Riyale kaptanlığına ehak ve ehra olan istikra eyleyelre ve mücerret eskiliğe itibar olunmayup hem atik ve hem cedit ve reşitleri ihtiyar oluna

Ve eğer içlerinden bu iki haleti cami kimesne bulunmaz ise Reşat ve Sedat tarafını tercih olunup cümleden akil ve dana ve şeci ve kâr azma olan intihap oluna ki silsileleri hasebile yolu derya kaptanlığı ve ol dereceye nail olur ise donanmayı hümayunumu ahır donanma ile kavuşturmağa ve ayırmağa ve götürüp getirmeğe kudreti ve derya kaptanlığı umnrunun hal ve aktine liyakati ola ve bu üslüp mergup üzere Riyale kaptanlığını içlerinden birine cümlenin ittifakile karar dade olduktan sonra kaptan paşa dahi derü devlet medarına arz edip vekili mutlakım reyile arz mucibince tevcih oluna.

Ve cenk esnasında kaptan paşalar baştardaya süvari olmayup bina olunan kebir kalyona üç feneri zafer ve üç bayraki nusret esere vazedüp ana süvar olup ana baş kaptane tesmiye oluna. Evvelki kaptane ikinci kaptane olup ana yine kaptane kaptanı süvar ola.

Ve cenkte mecruh olanlara istedikleri mahalden vazifeler ile tekaüt verilüp kayrıla eyyam sulhde derya kaptanlarına ve deep kadim üzerine baştardaî hümayun cayigâh ola. Vesair kaptanlıklardan birisi dahi tatarruku memat ve eğer mucibatı azilden olan cinayet hasebile mahlûl oldukta yerine kaptanenin baş reisi ol kalyona kaptan olup sair kalyonların rüesası dahi bişartül istihkak silsile ile hareket eyliyeler.

Ve münhal olan reis gedikleri kaptanei hümayun ve sair kalyonlarda olan aylakçıyandan reislik fenninde malûmat ve mahareti olanlara ve yolu geldikte topçular kethüdası, topçu başı ve topçu neferatından atik ve erşedi kethüda ola. Ve ziyade yevmiyeye mutasarrıf olan zabitlerin gedikleri mahlûl oldukta muktaziyi tariki üzere ol gediğe istidat ve istihkakı olanlara nasip olunup şefaat ve rica vesaili ahra terk evlâ olunmayup yolile müstahak olanlara gadr olunmıya.

derc olunan bu vesikaların sonunda o zamanki donanmamızın mevcudunu ve bir kalyon mürettebatının kadrosunu yani sınıf ve rütbelerini gösteren bir cedvel ilâve edilmiştir ki ehemmiyeti cihetile bu kitabın sonuna aynen ilâve edildi.

İşte bu vesikalar delâletile de sabit olduğu üzere Türk yelken donanmasını Mezemorta Hüseyin Paşanın tanzim ve tesis etmiş olduğunu görüyoruz. Mezamort öldükten sonra da tanzim ettiği kanunlarla yetiştirmiş olduğu muktedir amiralların iş başında bulunmalarını temin ederek donanmamızın muvaffakıyetle sevk ve idaresini uzun bir müddet için mümkün kılmıştır.

Ba husus ecanip idhalinden ziyade ihtiraz oluna ve eğer kaptan paşa vesair kaptanlar daiyei tama veya sebebi aharla tertip ve tayin olunan kalyonlar neferatını zinhar ve zinhar taklil eylemeyüp ve her kalyon için tayin olunan neferat ve mühimmatları bittamam tekmil oluna.

Ve erbabı gaza ve esbabı vegaya zafer alelâde itaat emri hüda ve mütabaatı şeriatı garaya mebni olmağla cümle donanmayı hümayunun ricali evamir ve nevahiye imtisal ile istihsali salâhi hal sayi beliğ veceddü bi diriğ eyleyüp ve kalyon ağaları hususan baş ağa olan kimesne ziyade diudar ve zabtu rabıt hususunda kaviyyül iktidar olup levendanı gereyi gibi zabt ve rabıt ile ibadullahın ayal ve ağrazlarına taarruzdan ve hilâfı şeri şerife teaddiye tasaddiden men ve zecr eyleyeler.

Ve kalyonlar Cezayirden ve yalılardan birine yanaşıp lengeri endazı aram olduklarında her kalyonun zabitleri neferatını bir hoş zapt edip ol mahallin civarında bulunan kasabat ve kura ahalisine hilâfı şeri şerif taaddiden ve şekavet ve fesade tasaddiden menlerinde ziyade ihtimam eyleyeler.

Badettenbih şekavatten müctenip olmayup zabitlerine her kim muhalefet ederse cümle dünanmayı hümayunum ricali ittifak ile ianet eyleyüp ahz ve haps ve tazir ve tedip ile cezasını tertip eyleyeler,

Ve bast ve temhit olunan kaide daima meri ve düsturulâmel olup her kim buna muğayir harekei ve hilâfına kast ve niyet ederse derü devlet medarıma arzolunup iktizasınca mücazat oluna ki bu defterde bast olunan kaide ilâ maşaallah mer'i tağyir ve tahriften memnu olup her madde yerli yerince ada oluna.

Ve kalyonların neferatları hususunda dahi vakit ve hale göre dikkat olunup esnayi cenk ve sulhte iktiza ettiği vecih üzere ve kalyonların sağir ve kebirine göre neferatları tertip olunup berveçhi nizam ve intizam verile

Halâ tersanei amirede mevcut olan donanmayı hümayun kalyonları 25 kıt'a halen bina olunan 3 ambarlı kebir kalyon (62 zira) 1 an fazlai kereste bina olunan 43 zira 1

25
1
1
———
27 Yekûn ...

Bermucibi takım mühimmat

Kalyon kıtaat	Neferen	Yevm	Neferen	
1	450	8087	375	Halen kaptanei hümayun
1	450	8087	350	Patrone
1	450	8087	330	Riyale
1	450	8087	325	Balıkçı oğlu
1	400	8087	300	Seyit Mustafa kaptan
1	450	8087	300	Kör Ali kaptan
1	450	6450	300	Soslu Ali kaptan
1	450	7278	300	Koronlu Mehmet kaptan
1	450	7278	300	İlyas kaptan
1	400	7278	300	Salâh kaptan
1	400	8904	300	Sakızlı Ahmet kaptan
1	500	6450	325	Cezayirli Mustafa kaptan
1	350	0000	200	Süleyman kaptan
13	5500	99438	4005	
00	0000	00000	220	Muhafızın kalyon bermandegân tersanei mamure seferber mucibi tertip sene 1113
13	5500	99438	4225	
00	4325	79641	0000	
	1274	19797	4225	
1	1500	27643	0000	Bina olunan kebir cedit kaptanei hümayun
1	1001	17915	0000	108 senesindebina olunan 3 ambarlı
1	1001	17915	0000	111 senesinde bina olunan 3 ambarlı
1	600	1087	000	Sakız muharebesinde bina olunan kaptanei hümayun
1	550	9728	000	Patronei sabık
1	500	9728	000	Riyale
1	500	8904	000	Kalyon kaçı beytullah
1	500	8904	000	Riyalei sabık Recep kaptan
21	7477	131121	4225	

Kalyon kıtaât	Neferen	Yevm	Neferen	
1	50	1350	0000	Kalyonı ateş mande
1	350	7275	0000	„ Mande
1	328	6125	0000	„ „
1	328	6125	0000	„ „
1	328	6125	0000	„ „
1	350	7275	0000	„ „
				Yekûn . . .

Kalyon kıtaât	Neferden	Yevm	
13	4225	79641	Halen donanmayı hümayun ile memur
12	7383	131638	[1] Mandegân der tersanei âmire
2	1828	33768	Halen karada bina olunan
27	13436	245037	Yekûn
13	5200	94614	İnşa edilecek kısım
40	18636	339651	U. Y. Tekmil donanmayı hümayun

Mevcut ve mande ve bina şudde tersanei âmire: mühimmat

Tekmil donanmayı hümayun kalyon kitaat 13 Neferen	Halen ihraç olunacak takım maa bekçi yanı donanmayı hümayum Neferen	Takım atik mandegân kalyon kıtaat 12 Neferen	müceddeden bina olunan halen karada kalyon kıtaat 4
5500	4225	1383	1825
yevm	yevm	yevm	yevm
94614	79641	131628	33768

Lazımei kalyonniha ve zehayiri levandat

(Kıye 350) Barut siyah 14000 kantar
Yuvarlak adet 200,000
Mikras adet 6,000
Zincir adet 6,000
Payı Hınzır adet 6000
Bilânkete adet 20,000
Pirinç (beher nefer 2 kil) kil - 37272
Mercimek (beher nefer kil - 1) Kil - 18632
Peksimet (beher nefer kantar 2) Kantar - 37272
Rogeni zeyit (beher nefer kıye 3) Kıye - 55908

[1] Kıçtan kara ve şamandırada bulunan ihtiyat filo

Berayi kanadili kalyoniha kıtaat 40
Kıye 3 beher yevm kıye 120
Rogani zeyit kıye 42480

Bir kıt'a kalyonu teçhiz ve hini mukabelede kifayet miktarı iktıza eden kaptan ve rüesayı neferatı sairdir ki alelesami tertip üzeredir.

Nefer		Yevm	
1	Reisi evvel	90	
1	„ Sani	60	
1	„ Salis	50	[1]
7	Rüesa	210	[2]
1	Agayi kalyon	40	[3]
1	Hacei „	30	[4]
1	Serodai „	35	[5]
6	Çavuşu Levendat	30	
1	Çavuşu kandil	40	[kıye 30]
2	Vekiliharç	30	
1	İmamı kalyon	20	
1	Badibani	60	
1	Vardiyan	60	
1	Ser topii evvel	60	
1	Ser topii sani	50	
1	Kethüdayi topii evvel	40	[6]
2	Kethüdayi topii sani	60	[7]
1	Muhafizini cepane	30	
1	Kethüdayı muhafizini cepane	20	
1	Ambarı aga	35	
1	Reisi sandal	30	
1	Serdümen	20	
1	Kethüdayı dümen	30	
20	Dümenciyanı saire	360	
200	Aylakçıyan neferen	3600	
200	Topçiyan neferen		

[1] Direk zabitleri
[2] Mastor (Usta demektir)
[3] İnzibat memuru
[4] Kâtip
[5] Yeniçeri oda başısı
[6 ve 7] Batarya zabitleri

Nefer		Yevm
40	Sandalciyan	800
1	Ser kalafat	40
3	Kalafatçıyan	105
1	Ser marangozan	40
3	Marangozan	105
3	Varilciyan	50
1	Cerrahi kalyon	40

Aylakçı ücretle müstahdem gemicilerdir.